

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLER İÇİN
YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ BECERİLERİ
ÖLÇME ARACININ GELİŞTİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Gülay CESUR YAKABOYLU

Eylül, 2016

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLER İÇİN YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ
BECERİLERİ ÖLÇME ARACININ GELİŞTİRİLMESİ**

Gülay CESUR YAKABOYLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zihin Engelliler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Sezgin VURAN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eylül, 2016

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Gülay CESUR YAKABOYLU'nun "Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Yetişkinliğe Geçiş Becerileri Ölçme Aracının Geliştirilmesi" başlıklı tezi 05.09.2016 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Öğretmenliği programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr. Sezgin VURAN

Üye : Doç.Dr. Arzu ÖZEN

Üye : Yard. Doç.Dr.Nurgül AKMANOĞLU

Üye : Yard.Doç.Dr. Nevin GÜNER YILDIZ

Üye : Yard.Doç.Dr. Murat DOĞAN

Prof.Dr. Esra CEYHAN
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Müdürü

ÖZET

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLER İÇİN YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ BECERİLERİ ÖLÇME ARACININ GELİŞTİRİLMESİ

Gülay CESUR YAKABOYLU

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eylül, 2016

Danışman: Prof. Dr. Sezgin VURAN

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli öğrencilerin yetişkin rollerine hazırlanıp toplumda bağımsız ve kaliteli bir yaşam sürdürebilmeleri için bu öğrencilere gerekli olan toplumsal/ bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılmasını hedefleyen Bireyselleştirilmiş Geçiş Planlarında (BGP) yer alması gereken hedefleri belirlemeye yarayan yetişkinliğe geçiş becerileri ölçme aracını geliştirmektir. Araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinin 11. ve 12. sınıflarındaki özel gereksinimli öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem grubunu amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen İstanbul, Ankara ve Eskişehir illerinde bulunan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde 2014-2015 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 413 öğrenci oluşturmaktadır. Yetişkinliğe geçiş becerileri ölçü aracının oluşturulması aşamasında geçiş konusundaki mevcut geçiş modelleri ve ölçekleri incelenerek, İngilizce dilinde 6 alan ve 40 bileşenli madde havuzu oluşturulmuştur. Devamında ise Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’de geçiş alanında uzman akademisyen, öğretmen ve ölçme değerlendirme uzmanlarından oluşan toplam 23 kişiden ölçeğin maddeleri hakkındaki görüşleri alınmıştır. Uzman görüşleri sonucunda geçiş ölçeği, 7 alan ve 43 madde olmak üzere 3’lü likert tipine dönüştürülmüştür. Pilot uygulama 48 özel gereksinimli öğrenci ile gerçekleştirilmiş, gerekli düzenlemelerden sonra ise Yetişkinliğe Geçiş Becerileri Ölçü Aracı toplamda 413 özel gereksinimli öğrenciye uygulanmıştır. Ölçme aracının geçerlik ve güvenilirlik kanıtlarını elde etmek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmış, ardından faktör yapısına göre Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ve ayrı bir uygulama ile test-tekrar test güvenilirliği hesaplanmıştır. Sonuç olarak; bu çalışmada geliştirilen Yetişkinliğe Geçiş Becerileri Ölçme Aracı’nın 29 madde ve 7 faktörden oluşan, güvenilir ve geçerli ölçme sonuçları elde edilen bir ölçme aracı olduğunu düşündüren bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yetişkinliğe geçiş becerileri ölçme aracı, Bireyselleştirilmiş geçiş planı (BGP), Özel gereksinimli öğrenci, Toplumsal/Bağımsız yaşam becerileri, Bağımsız/Kaliteli yaşam

ABSTRACT

DEVELOPMENT OF A TRANSITION TO ADULTHOOD SKILLS MEASUREMENT TOOL FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS

Gülay CESUR YAKABOYLU

Department of Special Education

Anadolu University, Institute of Educational Sciences, September, 2016

Supervisor: Prof. Dr. Sezgin VURAN

The purpose of this study is to develop a measurement tool which aims the determination of major components/targets that need to be included within the Individualized Transition Plans for providing the necessary community/independent life skills to the individuals (children) with special needs in order to make them ready for maintaining their life as independent and of good quality. The target population of the study consists of students with special needs who currently attended to the 11th and 12th grade of the Special Education Vocational Training Centers in 2014-2015 academic year. The sample of the study includes 413 students with special needs in the cities of Istanbul, Ankara and Eskisehir that were determined by a purposeful sampling method. During the development of Transition to Adulthood Skills Measurement Tool, group of items in English language with 6 domains and 40 items were generated by examining the existing transition methods and scales in the literature. Afterwards, total 23 experts (academicians, assessment experts and teachers from United State of America and Turkey) views, who are highly experienced in the transition field were obtained. Based on these results, The Transition to Adulthood Skills Measurement Tool was changed to 3-point likert scale consisting of 7 domains and 43 items. The pilot application was performed with 48 students with special needs, and then The Transition to Adulthood Skills Measurement Tool was applied to 413 students with special needs after necessary adjustments were completed. The factor analysis was performed to obtain index values for validity and reliability, and also Cronbach Alfa internal coefficient of consistence was estimated by a structure factor. As a result of the study, it is determined that The Transition to the Adulthood Skills Measurement Tool developed consisting of 29 items and seven factor can provide highly reliable and valid results.

Keywords: Transition to adulthood skills measurement tool, Individualized transition plan, Students with special needs, Community/Independent life skills, Independent/Quality of life.

5.11.2016

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(İmza)

Gülşay CESUR YAKABOYLU

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimin başladığı ilk andan itibaren akademik bilgi ve tecrübesinin yanı sıra bir aile sıcaklığı ile her anlamda beni destekleyen, çalışmamın her aşamasında beni motive edip bilgi ve tecrübesiyle bana sürekli yol gösteren, öğrencisi olmakla sonsuz gurur ve mutluluk duyduğum çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Sezgin Vuran'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmaya konu olan 'Özel Gereksinimli Öğrenciler için Yetişkinliğe Geçiş Becerileri Ölçü Aracı'nı' geliştirmek amacıyla Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'nun sağlamış olduğu araştırma desteği ile misafir araştırmacı/öğretim üyesi olarak ABD'ye gittiğimde sıcak bir karşılama ile bana ev sahipliği yapan Kansas Üniversitesi Özel Eğitim Bölüm'ü hocalarına çok teşekkür ederim. Özellikle oradaki tüm çalışmalarım ve aldığım derslerde bana danışmanlık ve öncülük yapan, bana her türlü desteği sağlayıp tüm içtenliği ile ev sahipliği yapan Doçent. Dr. Mary E. Morningstar' a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca özel eğitimde ve özellikle yetişkinliğe geçiş konusunda dünyadaki seçkin profesörlerden olan H. Gary M. Clark , Rutherford Turnbull ve Michael Wehmeyer ile geliştirdiğim yetişkinliğe geçiş becerileri ölçü aracı üzerinde birebir çalışma olanağı bulduğum için kendimi çok şanslı hissettiğimi belirterek bana ayırdıkları vakit, çalışmam üzerindeki destekleri ve yol gösterecilikleri için kendilerine çok teşekkür ederim.

Bu çalışmada geliştirdiğim Yetişkinliğe Geçiş Becerileri Ölçü Aracı'nın maddelerinin yetişkinliğe geçiş konusuna uygunluğunun belirlenmesinde ve düzenlenmesinde katkıları bulunan Prof. Dr. Gary M. Clark, Prof. Dr. Rutherford Turnbull , Prof. Dr. Michael Wehmeyer, Doç. Dr. Mary E. Morningstar, Prof. Dr. Debra Neubert, Prof. Dr. James Martin , Prof. Dr. Erik Carter, Doç. Dr. Audrey A. Trainor , Prof. Dr. Karrie A. Shogren, Dr. Valerie L. Mazzotti'ye çalışmama verdiği desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim. Geliştirilen maddelerin yetişkinlikteki geçiş alanına, ülkemize ve dilimize uygunluğunun belirlenmesinde ve düzenlenmesinde katkıları bulunan Yrd. Doç. Dr. Oğuz Gürsel, Prof. Dr. Atilla Cavkaytar, Doç. Dr. Yasemin Ergenekon, Doç. Dr. Şerife Yücesoy Özkan, Yrd. Doç. Dr. Ayten Düzkantar, Doç. Dr. Yeşim Güleç Aslan, Prof. Dr. E. Rüya Özmen, Doç. Dr. Hatice Bakkaloğlu, Öğrt. Mehtap

Çoşgun Başar, Öğrt. Jale Seyrek, Öğrt. Gül Karataş'a çalışmamdaki katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca ölçü aracının maddelerini ölçüm değeri açısından inceleyen Arş. Gör. Dr. Eren Can Aybek, Arş. Gör. Dr. Erkan Atalmış ve Arş. Gör. Süleyman Demir'e çalışmamadaki katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Arş. Gör. Dr. Eren Can Aybek'e ölçüm aracının analiz kısmındaki desteğinden dolayı ayrıca teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alıp değerli görüş ve önerileriyle tezime büyük katkılar sağlayan hocalarım Doç. Dr. Arzu Özen, Yrd. Doç. Dr. Nurgül Akmanoğlu, Yrd. Doç. Dr. Nevin Güner Yıldız ve Doç. Dr. Murat Doğan'a çok teşekkür ederim.

Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Anabilim Dalı, Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı'nda araştırma görevlisi olduğum süre boyunca gerek aldığım derslerde gerekse birlikte görev aldığımız çalışmalarda sağlamış olduğu desteklerle, akademik gelişimimde buldukları katkılardan dolayı bölümdeki bütün hocalarıma çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecinde tanıştığım, bu sürecin bir çok anında birlikte olduğum ve özellikle tez sürecinde her zaman yanımda olup cesaretimin kırılıp tam pes edeceğim anda 'haydi arkadaşım başaracağız' diyerek beni tekrar ceseratlendirerek motive eden canım arkadaşım Hande Cihan Akgül'e çok teşekkür ediyorum.

Çok sevdiğim ve varlıklarıyla huzur bulduğum canım kardeşlerim ve yeğenim (Tülay, Nuray, Nilay ve Lara) bana güvendiğiniz ve her anımda destekçim olduğunuz için size çok teşekkür ederim. İyi varsınız !

Hayatıma ilk girdiği andan itibaren bana sonsuz güvenen, yıldığım her anda bana güç verip cesaretlendiren ve hiçbir zaman pes etmeme izin vermeyen ve tüm hayallerime ortak olan kıymetli eşime sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak eğitim hayatımın başladığı ilk saniyesinden itibaren herdaim yanımda olan, bana hep güvenen, güçlü olmayı ve pes etmemeyi, geleceğe umut dolu bakmayı öğreten ve herşeyden önemlisi bana okumam için neden yaratıp sevdiren birlikte nice zorluklar aştığımız canım annem, yol arkadaşım biliyorum ki sana ne kadar teşekkür etsem azdır ve yine biliyorum ki senin gibi bir yoldaşım olmasaydı asla bugünlere gelmem mümkün olmazdı. Tezimi, eğitim hayatımın ilk başladığım andan itibaren bana yoldaşlık eden annem ile bu yoldaşlığa eklenen eşime ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kuramsal Yapı	5
1.1.1. Geçiş tanımları	6
1.1.1.1. Amerika Birleşik Devletleri, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetleri Bakanlığı (OSERS)'nın tanımı (1984)	6
1.1.1.2. Halpern'in tanımı (1985)	6
1.1.1.3. Brolin'in tanımı (1989)	7
1.1.1.4. Engelli Bireylerin Eğitim Yasası (IDEA)'nın tanımı (1990)..	7
1.1.1.5. Mesleki Gelişim ve Kariyer Birimi'nin tanımı (1994)	8
1.1.2. Geçiş sınıflamaları	8
1.1.3. Geçiş çalışmalarının tarihi	9
1.1.4. Geçiş modelleri	12
1.1.5. Geçiş planları ve alanları	18
1.1.6. Geçiş planlama süreci	19
1.1.6.1. Geçiş değerlendirmesinin tanımı	21
1.1.6.2. Geçiş değerlendirmelerinin gerekliliği ve amacı	21

1.1.6.3. Geçiş değerlendirme yöntemleri	23
1.1.6.4. Geçiş planlaması birincil değerlendirme alanları	23
1.1.7. Geçiş becerilerinin ölçülmesi ve geliştirilen ölçekler	24
1.1.7.1. Transition Planning Inventory-Second Edition (TPI-2)	24
1.1.7.1.1. TPI-2'nin geliştirilmesi ve teknik özellikleri	25
1.1.7.1.2. TPI-2'nin güvenirlik çalışmaları	25
1.1.7.1.3. TPI-2'nin geçerlik çalışmaları	27
1.1.7.2. Transition Assessment Goal Generator (TAGG)	28
1.1.7.2.1. TAGG'in geliştirilmesi ve teknik özellikleri	28
1.1.7.2.2. TAGG'in geçerlik çalışmaları	29
1.1.7.2.3. TAGG'in güvenirlik çalışmaları	31
1.1.7.3. The Arc's Self-Determination Scale	31
1.1.7.3.1. The Arc's Self-Determination Scale'nin geliştirilmesi ve teknik özellikleri	32
1.1.7.3.2. The Arc's Self-Determination Scale'nin geçerlik çalışmaları	32
1.1.7.3.3. The Arc's Self-Determination Scale'nin güvenirlik çalışmaları	33
1.1.7.4. Transition Behavior Scale-Second Version (TBS-2 SV)	33
1.1.7.4.1. TPI-2 SV'nin geliştirilmesi ve teknik özellikleri	34
1.1.7.4.2. TPI-2 SV'nin geçerlik çalışmaları	34
1.1.7.4.3. TPI-2 SV'nin geçerlik çalışmaları	35
1.1.8. Geçiş konusunda ülkemizdeki durum	36
1.2. Problem	39
1.3. Amaç	40
1.4. Önem	40
1.5. Varsayımlar	42
1.6. Sınırlıklar	42
1.7. Tanımlar	42
2. YÖNTEM	44
2.1. Araştırma Modeli	44
2.2. Evren ve Örneklem Grubu	44

2.3. Verilerin Toplanması	47
2.3.1. Madde havuzu oluşturulması	47
2.3.2. Kapsam geçerliği (Uzman görüşlerinin alınması)	49
2.3.3. Pilot uygulama	50
2.3.4. Ana uygulama	51
3. BULGULAR	53
3.1 Kapsam Geçerliği	53
3.2. Yapı Geçerliği	64
3.3. Test Tekrar Test Güvenirliği	70
4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	71
4.1. Sonuç ve Tartışma	71
4.2. Öneriler	76
4.2.1. Sınırlılığa dayalı öneriler	76
4.2.2. Uygulamaya yönelik öneriler	77
4.2.3. Araştırmaya yönelik öneriler	78
KAYNAKÇA	79

EKLER

ÖZ GEÇMİŞ

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Örneklem Grubuna İlişkin Bilgiler.....	46
Tablo 3.1. 1. Grup Uzman Görüşleri (Yabancı Uzmanlar)	54
Tablo 3.2. 2. Grup Uzman Görüşleri (Türk Uzmanlar)	59
Tablo 3.3. Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları	64
Tablo 3.4. 30 Maddeye Ait Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları	66
Tablo 3.5. Ölçme Aracında Kalan Maddelerin Analiz Sürecindeki ve Ölçme Aracının Son Halindeki Numaraları	68

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Dikey ve Seçkin Yatay Geçişler	9
Şekil 1.2. Geçiş Sürecinin Temel Bileşenleri (Will'in modeli)	13
Şekil 1.3. Halpern Tarafından Revize Edilen Geçiş Modeli	14
Şekil 1.4. Özel Gereksinimli Gençler için Üç Aşamalı Mesleki Geçiş Modeli .	15
Şekil 1.5. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Geçişlerinde Kaliteli Yaşam Alanları.....	16
Şekil 1.6. Geçiş Planları için Sınıflandırma: Her Kategorinin Uygulaması İçin Nihai Küme Çözümleri	17
Şekil 1.7. Geçiş Planlama Sürecinin Temel Basamakları	19
Şekil 1.8. Geçiş Sürecinin İçerdiği Kritik Değerlendirme Noktaları	20
Şekil 1.9. Formal Geçiş Değerlendirmeleri İçin Bilgi ve Beceri Alanları	24

1. GİRİŞ

Yetişkinliğe geçiş ve yetişkin rollerini almak her birey için yaşamın doğal bir gerekliliği olmuştur. Bir diğer deyişle her genç bireyin okul yaşamını tamalayıp gerçek hayata adım atması ve bu hayatın değişen koşullarına ayak uydurmak durumunda kalması kaçınılmazdır. Ergenlikten yetişkinliğe geçiş süreci özel gereksinimli olan ve olmayan her birey için zorlu ve stresli olabilmektedir (Halpern, 1993, s. 486). Ancak özel gereksinimli bireyler, okuldan yetişkinliğe köprü inşa ettikleri bu süreçte yetersizliklerinden dolayı normal gelişim gösteren akranlarına oranla çok daha fazla güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu nedenle bu süreç özel gereksinimli gençler için çok daha stresli ve zorlu olmaktadır (Wagner vd., 1991, s. 34). Araştırmalar pek çok özel gereksinimli gencin çok daha az iş yaşamına, lise sonrası eğitim için hazırlanabildiklerini, okul sonrası üretken faaliyetlerde bulunabildiklerini, topluma entegre olabildiklerini ve son olarak çok daha az kendi hayatlarını idame ettirebildiklerini göstermektedir (Blackorby ve Wagner, 1996, s. 399; Benz, Lindstrom ve Yovanoff, 2000, s. 509-510; Dickinson ve Verbeek, 2002, s. 176; Fabian, 2007, s. 130; Wagner vd., 2005; s. 2-6; Wagner vd., 2006, s. ES-1).

Özel gereksinimli bireylerin de toplumdaki her birey gibi yetişkin rollerini üstlenip toplumda bağımsız bireyler olarak yaşamaya hakları bulunmaktadır. Normal gelişim gösteren bireyler için liseden mezun olma, lise sonrası eğitime devam etme veya iş bulma, bağımsız birer yetişkin haline gelme klasik yaşamın gidişatı olarak kendiliğinden gelişmektedir. Bu süreç özel gereksinimli bireyler için ancak kendilerine gerekli eğitim, öğretim ve desteğin sağlanmasıyla mümkün olmaktadır (Wagner vd., 1991, 34). Özel gereksinimli bireylere gereksinim duydukları destek ve hizmet sağlanmadığında yetişkin rollerini üstlenip toplumda bağımsız bireyler olarak yaşamada birçok zorluklarla karşılaştıkları görülmüştür (Newton, Olson ve Horner, 1995, s. 390).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 5. Maddesi olan özel eğitimin amaçları incelendiğinde özel gereksinimli bireylere sağlanan eğitimin temel amacının; bu bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirerek kendi kendilerine yetebilir bir duruma getirip toplum içinde bağımsız yaşamalarını sağlamak olduğu görülmektedir. Yönetmelikte bu bireylerin başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, çevresine uyum sağlayıp işbirliği içerisinde çalışabilen ve toplum içindeki rollerini gerçekleştiren üretici ve mutlu birer vatandaş olarak yetiştirebilmenin hedeflendiği görülmektedir. Ayrıca bu hedefler doğrultusunda bu bireylerin iş hayatına veya üst öğrenime geçişleri gibi yetişkinlik

hayatına hazırlanmaları adına ilgi ve yetenekleri ile yeterlilik ve ihtiyaçları göz önüne alınarak uygun eğitim, özel yöntem, personel ve araç-gereçler kullanılması amaçlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2006, s. 3).

Ülkemizde ilköğretimlerini tamamlayıp genel ve mesleki ortaöğretime devam edemeyecek durumda olan 23 yaşından gün almamış özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin (çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyde anlamlı farklılık gösterenler), yukarıda belirtilen hedefleri gerçekleştirebilmek için gittiği okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'dir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 46. Maddesinde bu merkezlerin amacının özel gereksinimi bireylerin temel yaşam becerileri ile iş ve mesleğe yönelik bilgi ve becerilerini geliştirerek topluma uyumlarını sağlamak olduğu görülmüştür. Bu amacı gerçekleştirmek için bu okullarda; öğrencilere dört yıllık eğitimin ilk yılında akademik bilgi ve becerilerin yanı sıra atölyelerde gerekli olan temel bilgi ve becerileri kazandırmayı hedefleyen teorik ve uygulamalı bilgiler iş eğitimi yoluyla verilmektedir. Birinci yılın sonunda okuldaki izleme ve yöneltme kurulu tarafından belirlenen öğrenciler velilerinin izni alınarak anlaşmalı iş yerlerine bir aylık deneme süreci sonucunda yerleştirilir. 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununun çırak öğrencilere verdiği haklardan yararlanan bu işe yerleştirilen öğrenciler, devam eden üç öğretim yılında haftada bir gün okulda kültür ve mesleki derslerini görüp diğer dört gün yerleştirildikleri iş yerlerinde uygulamalı beceri eğitimlerini görürler. İş yerine yerleştirelemeyen öğrenciler ise uygulamalı derslerini okuldaki atölyelerinde görmeye devam ederler. Öğrenciler bu okuldan mezun olduklarında ise yükseköğretime devam etmeyi sağlamayan fakat herhangi bir işte istihdam edildiği takdirde ortaöğretim kurumlarından mezun olanlara tanınan özlük haklarından yararlanmalarını sağlayan "Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Öğrenim Belgesi" verilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012, s. 19).

Ayrıca ülkemizde özel gereksinimli bireyleri yetişkin rollerine hazırlamak ve bağımsız birer birey olmalarını sağlamak amacıyla bu bireylerin mesleki eğitimini ve istihdamını destekleyici yasal düzenlemeler de bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti (T.C) anayasası 3308 sayılı kanun, özel gereksinimli bireylerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınarak onları iş hayatında geçerliği olan görevlere hazırlayıcı mesleki rehabilitasyon ve mesleki eğitimler verilmesi gerektiğini belirtmiştir. 4857 sayılı İş Kanununun 30. Maddesinde, elli veya daha fazla işçi çalıştıran işverenin kamu işyerlerinde

%4 özel gereksinimli, özel işyerlerinde ise %3 özel gereksinimli birey çalıştırmakla yükümlü olduğu ve çalıştırmakla yükümlü olduğu bu işçileri de Türkiye İş Kurumu (İş-Kur) aracılığıyla sağlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca İş Kanununun aynı maddesinde işçilerin nitelikleri ile hangi işlerde çalıştırılacakları ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının görüşü alınarak çıkaracak yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Aynı sayılı İş Kanununun 101. maddesinde ise işverenin yükümlü olduğu özel gereksinimli bireyleri çalıştırmadığı takdirde her özel gereksinimli birey başına her ay bin yedi yüz Türk Lirası para cezası vereceği ve kamu kuruluşları da dâhil olmak üzere hiçbir işverenin bu cezadan muaf olamayacağı belirtilmiştir. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda ise korumalı işyerlerinde çalıştırılan özel gereksinimli bireylerin sigortalılarının prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı ve kontenjan fazlası ve yükümlü olmadıkları halde özel gereksinimli birey çalıştıran işverenlerin çalıştırdıkları her özel egereksinimli bir birey için prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta pirimine ait işveren hisselerinin tamamının Hazinece karşılanacağı belirtilmiştir.

Ülkemizde özel gereksinimli bireyleri yetişkin hayatına hazırlamayı amaçlayan okullar (Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri) ile bir dizi karmaşık yetişkin rolü/becerisini içeren istihdamı destekleyen yasa ve yönetmelikler olmasına rağmen T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün İşgücü Piyasasının Özürlüler Açısından Analizi Raporu (2011, s. 20) incelendiğinde, ülkemizin özel gereksinimli bireylerin istihdamında %12'lik oranla Polonya ve Güney Afrika (%21) ile en düşük ülkeler sırasında yer aldığı görülmektedir. İş-Kur 2013 istatistik yılına göre 1977 yılından 2013 yılına kadar 831.171 özel gereksinimli birey iş başvurusu yapmış ve 49.777 kamu, 379.422 özel kuruma olmak üzere toplamda 429.199 özel gereksinimli birey işe yerleştirilebilmiştir. Bu sonuçlardan işe başvuran özel gereksinimli bireylerin sadece yaklaşık yarısının istihdam edildiği görülmektedir (İş-Kur İstatistik Yıllığı, 2013, s. 149). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nun Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması'nda (2010) özel gereksinimli bireylerin sadece %14.3'ünün çalışabildiği ve bunları en yüksek oranda (%26.8) işitme yetersizliğine sahip olan bireylerin ve en düşük oranda (%5.8) zihin yetersizliğine sahip olan bireylerin oluşturduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada, çalışamayacak durumda özel gereksinimli olma, emekli/öğrenci/ev işleri ile meşgul/yaşlı, yetersizliği nedeniyle kendine iş verilmeyeceğinin düşünme, ailesinin çalışmasına izin vermemesi ve gibi nedenlerle

çalışmama ve iş aramama seçenek olarak sunulduğunda; çalışamayacak durumda özel gereksinimli olma ve ailesinin çalışmasına izin vermemesi nedenlerinde zihin yetersizliğine sahip olan bireylerin en yüksek oranı oluşturduğu görülmektedir. Çalışmama ve iş aramama nedenlerinden biri olan yetersizliği nedeniyle kendisine iş verilemeyeceğini düşünen bireyler arasında ise zihin yetersizliğine sahip olan bireylerin ruhsal ve duygusal yetersizliğe sahip olan bireylerden sonraki en yüksek oranı oluşturduğu görülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2010, s. 8-9). Devlet Personel Dairesi Başkanlığı 2016 yılı istatistiklerine göre kamu kurumu engelli kotasında çalışan memurların yetersizlik gruplarına göre dağılımına bakıldığında 13.541 ortopedik, 9.137 görme, 3.833 süregen (kronik), 2.641 işitme, 2.059 zihin, 1.118 ruhsal ve duygusal, 406 dil ve konuşma yetersizliğine sahip olan bireyler oluşturduğu ve işverenlerin özel gereksinimli bireyler arasından iş vermek için ruhsal ve duygusal bozukluklar ile dil ve konuşma yetersizliğinden sonra en az zihin yetersizliğine sahip olan bireyleri tercih ettikleri görülmüştür. Ayrıca işverenlerin zihin yetersizliği olan bireyleri çalıştırmak yerine, devletin öngördüğü kota cezasını ödemeye razı oldukları görülmektedir (Gürsel, Ergenekon ve Batu, 2007, s. 81).

Newton, Olson ve Horner (1995, s. 390), özel gereksinimli bireylerin iş edinmede, ev ve toplumsal yaşam düzenlemelerinde önemli güçlüklerle karşılaşmalarının nedeninin bu bireylerin gerekli destek hizmetlerinden yararlanamaması olduğunu ifade etmişlerdir. Wehman (1992) özel gereksinimli bireylerin iş edinmelerini zorlaştıran nedenler olarak: bu bireylerin iş tecrübelerinin ve iletişim becerilerinin eksik olması, özel gereksinimli bireyler için istihdam politikalarının olmaması, işverenlerin olumsuz tutumları, eğitim ortamlarının tüm beceri alanlarını kazanımına yönelik olmayıp gerekli destek hizmetleri sağlamada sınırlılıkların olması, eğitim sisteminin öğrencilerin mevcut programın amaçlarını tam gerçekleştirmeden bir sonraki programa geçiş yapmaya izin vermesi ve sunulan hizmetler arasında bir koordinasyon olmaması olarak sıralamışlardır. Ayrıca bu bireylerin iş yaşamına girerek toplumsal yaşama başarılı bir geçişin yapabilmesinin ancak Bireyselleştirilmiş Geçiş Planlarının (BGP) hazırlanmasıyla mümkün olacağını savunmuştur. Kohler (1993, s. 109-110), özel gereksinimli bireylerin lise sonrası eğitime devam etme veya bir işte çalışarak maddi bağımsızlığını elde etme, ev yönetimi ve boş zaman etkinlikleri/arkadaşlık kurma/cinsellik gibi sosyal becerileri yerine getirerek toplumsal ortama uygun davranma gibi toplumsal yaşamdaki yetişkin rollerini üstlenmelerinin ve yeni ortama uygun davranış değişikliklerini kazanmalarının ancak

BGP'larının hazırlanıp uygulanmasıyla mümkün olacağını savunmuştur. BGP'larının etkili uygulanmasında öncelikle öğrencilerin çalışma becerilerinin değerlendirilmesi gerekliliğini savunup, öğrencilere sosyal becerilerin öğretilmesinin, yerleştirilecek iş seçeneklerine uygun eğitimin sağlanıp, eğitimlerinin son senesinde ise aldıkları eğitime uygun olarak işe yerleştirilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu süreçte ayrıca toplumsal kurum ve hizmetler arasında işbirliğinin sağlanarak bu sürece doğrudan aile katılımının sağlanması gerekliliğinden bahsetmiştir. Gallivan-Finlon (1994, s. 12), özel gereksinimli öğrencilerin okuldan mesleki ve toplumsal yaşama başarılı geçiş yapamamalarının sebeplerini şu şekilde sırlamışlardır; (1) özel gereksinimli öğrencilerin geçişle ilgili bilgi eksikliklerinin ve gelecekleriyle ilgili farklı beklentilerinin olması, (2) BGP'larının öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını gözetmeden hazırlanması ve iyi koordine edilmeden uygulanması ve (3) bu sürece aile katılımının yeterli düzeyde olmaması olarak sırlanmıştır. Patton ve Clark (2014, s. 1) özel gereksinimli genç yetişkinlerin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli bilgi, beceri ve desteği çeşitli yollarla edinebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca onlar, çoğu kez ailelerinin bu bireylerin neleri yapabilmesi gerektiğinin ve neler yapabilecekleri konusunda kaynak olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu bireylerin yararlı bilgi ve ihtiyaç duydukları becerileri günlük deneyimleri ve gözlemleri yoluyla edinebilmelerinin yanı sıra okulların da müfredat ve müfredat dışı etkinliklerle birçok yetişkinlik ihtiyaçlarına değindiklerini belirtmişlerdir. Ancak bu kaynaklardan hiçbirinin, tek başına veya bir bütün olarak özel gereksinimli öğrenciyi tam anlamıyla yaygın olarak yetişkinlikte karşılaşılabilecekleri gereksinimlere ve zorluklara hazırlayamadığını, bu hazırlık sürecinin ancak bu bireylerin bireysel gereksinimlerini belirleyebilecek ileriye dönük BGP'larının hazırlanmasıyla mümkün olacağını belirtmişlerdir.

1.1. Kuramsal Yapı

Güncel alan yazında özel eğitim alanında geçiş konusunda yapılan çalışmalarda geçiş tanımları ve sınıflamaları, geçiş çalışmalarının tarihi, geçiş planlarının ve geçiş değerlendirme araçlarının amaçlarının ele alındığı görülmektedir.

1.1.1 Geçiş tanımları

1980'lerin ortalarından bu yana, ilk geçiş kelimesi popöler olduğunda yazarlar geçiş kelimesini tanımlama, açıklama ve şekillendirme girişiminde bulunmuşlardır. Bu tanımların ve açıklamaların, alan uzmanlarının birileriyle iletişime geçmesinin ötesinde çalıştıkları öğrenci ve aileler gibi alan dışından kişilerle de iletişime geçilmesi açasından önemli olduğu belirtilmiştir. (Clark, 2007, s. 1).

1.1.1.1. ABD, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetleri Bakanlığı (OSERS)'nin tanımı (1984)

1984 yılında geçiş terimi Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde federal girişim olarak başladığında ABD Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetleri asistan sekreteri Madeleine Will tarafından ilk kez aşağıdaki gibi tanımlanmıştır: Okuldan çalışma hayatına geçiş, istihdam sağlayıcı geniş bir dizi hizmetleri kapsayan sonuç odaklı bir süreçtir. Geçiş; lise, mezuniyet anına ek olarak lise sonrası ve yetişkin servisleri ile istihdamın ilk yılını kapsayan süreçtir. Geçiş, okul tarafından sunulan emniyet ve yapı/temel ile yetişkinlikteki imkân ve risk arasındaki köprüdür. Her köprü her iki tarafında güvenli bir temele ve sağlam bir aralığa ihtiyaç duymaktadır. Okuldan is hayatına ve yetişkinliğe geçiş; lisede temel bir hazırlığı, okuldan ayrılırken yeterli desteği ve yetişkin durumunda ihtiyaç duyulduğu takdirde güvenli imkânlar ve hizmetleri gerektirmektedir (Will, 1984, s. 2).

1.1.1.2. Halpern'in tanımı (1985)

Halpern, Will'in tanımının genişletilip tamamen istihdama odaklanmayarak toplumsal yaşam ve kişisel/sosyal alanlara da odaklanılması gerektiğini ve ayrıca bunların karışımı olarak kişisel memnuniyetin incelenmesi gerektiğini savunmuştur (Halpern, 1985; Halpern, 1989; Halpern, 1991; Halpern, 1993). Geçiş tanımı Halpern tarafından istihdam/çalışma, lise sonrası eğitim ve mesleki eğitim programları, bağımsız yaşam, toplum katılımı ve sosyal/kişisel ilişkilerle ilgili farklı sonuçlar/çıktılar eklenerek önemli ölçüde genişletilmiştir (Halpern, 1993, s. 490). Halpern 1985 yılında geçişi, özel gereksinimli bireyin öğrencilik statüsünden toplumdaki yetişkin rolüne geçişi olarak tanımlamış ve bu yetişkin rollerinin istihdam, lise sonrası eğitime katılım, bir ev bakımını sürdürme, topluma aktif olarak katılım ve tatmin edici kişisel ve sosyal ilişkilerin yaşanması gibi rollerden oluştuğunu belirtmiştir (Halpern, 1993, s. 490).

1.1.1.3. Brolin'in tanımı (1989)

Geçiş ilgili alanyazında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde ulusal lider olarak görülen Brolin 1989 yılında geçişi şu şekilde tanımlamıştır; geçişler kişinin yaşamı boyunca meydana gelen hem ücretli işleri hem de okul görevleri, ev yönetimi, aile üyeliği, gönüllülükleri, emeklilikleri yanı sıra verimli eğlence, mesleki ve eğlence aktivitelerini içerir. Birçok çok kişi yaşamı boyunca çeşitli geçişler yaparken problemlerle karşılaşır. Özellikle özel gereksinimli bireylerin yetişkinliğe geçişte kafası karışabilir ve onların problemlerini çözmelerine ve doğru tercihler yapmalarına yardımcı olacak özel desteklere ihtiyaç duymaktadırlar. Yıllarca "Okuldan iş hayatına geçiş" kavramı mesleki gelişim ile ayrılmaz bir şekilde ilişkili olduğu birçok eğitim ve devlet dairelerinde kuramlaştırılıp uygulamaya konmuştur (Brolin ve Schatzman, 1989, s. 22-23).

Brolin 1993 yılında geçiş kavramını benzer bir köprü modeli ile ortaokul ve lise öğrenciliğini sadece iş hayatıyla değil toplumsal yaşam, uyum ve sosyalleşmeyle birleştirerek genişletmiştir. Brolin geçiş hizmetlerinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için birkaç temel bileşen belirlemiştir. Bu bileşenler; kurumlar arası işbirliği, bireyselleştirilmiş geçiş planları, işveren teşviki, destekli istihdam (bazı bireyler için), işlevsel kariyer müfredatı, işveren-kurum ve-ailele başarılı işbirliği, lise sonrası destek ve izleme sistemi, toplum ve iş uyumunu garantiye alma gibi sıralanabilir (Brolin, 1995, s. 207).

1.1.1.4. ABD'ndeki Engelli Bireylerin Eğitim Yasası (IDEA)'nın tanımı (1990)

ABD'nde 1975 yılında çıkarılan Tüm Engelli Çocukların Eğitim Yasası (Education of All Handicapped Children Act), 1990 yılında Engelli Bireylerin Eğitim Yasası (The Individuals with Disabilities Education Act- IDEA), olarak düzenlenip değiştirilmiştir. Bu değişimde geçişin öğrenci çıktıları genişletmiş ve geçişi zorunlu hale getirilerek geçiş hizmetlerini şu şekilde tanımlamıştır. Öğrenci için okul dışı etkinlikler ile lise sonrası eğitimi teşvik eden ve mesleki eğitim, bütünlük istihdam (destekli istihdam dahil), devam eden yetişkin eğitimi, yetişkin hizmetleri, bağımsız yaşam ve topluma katılım gibi sonuç odaklı süreç üzerine tasarlanmış koordinasyonlu bir dizi etkinliklerdir. Bu koordinasyonlu bir dizi etkinlik sürecinde, öğrencilerin tercihleri ve ilgilerini göz önüne almalı, eğitim/ öğretim, toplum deneyimleri, istihdamı geliştirme ve diğer okul sonrası

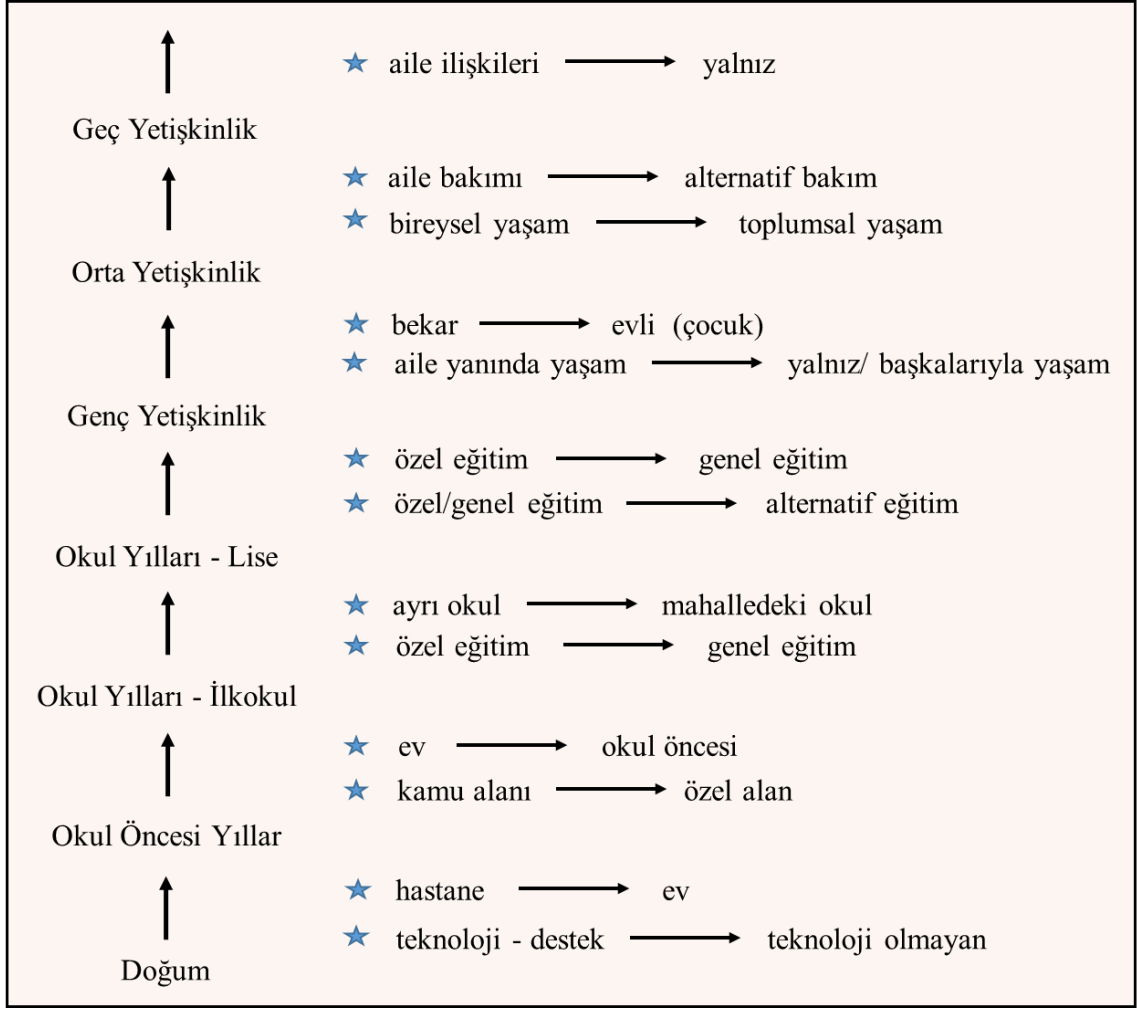
yetişkin hedefleri, uygun olduğunda günlük yaşam becerilerinin edinimi ve işlevsel mesleki değerlendirmeyi içermelidir.

1.1.1.5. ABD' ndeki Mesleki Gelişim ve Kariyer Birimi'nin tanımı (1994)

Geçiş, öğrenci davranışından toplumda var olan yetişkin rollerini üstlenme statüsüne doğru değişikliği ifade etmektedir. Bu yetişkin rolleri; istihdamı, lise sonrası eğitime katılımı, ev yönetimini, topluma uygun katılım sağlamayı, tatmin edici kişisel ve sosyal ilişkileri tecrübe etmeyi içermektedir. Geçiş geliştirme süreci, okul programlarının katılımını ve koordinasyonunu, yetişkin kuruluş servislerini, toplumdaki doğal destekleri içermektedir. Geçişin temelleri geniş kariyer gelişim kavramı ile ilköğretim ve ortaokul yıllarında atılmalıdır. Geçiş planlarına en geç 14 yaşında başlanmalı ve böyle bir planlama için tam sorumluluk alınarak, öğrenciler bütün yetenekleri gözetilerek teşvik edilmelidir (Halpern, 1994, s. 117).

1.1.2. Geçiş sınıflamaları

Blalock ve Patton (1996, s. 8) her kişinin hayatında hem dikey hem de yatay geçişin olduğunu ileri sürmüşlerdir (Şekil 1.1). Dikey geçiş, bebeklikten yeni yürümeye başlamaya, yeni yürümeye başlamadan ilköğretim-okul çağındaki çocukluğa, ilköğretim-okul çağındaki çocukluktan ergenlik öncesi çağa ve bu şekilde ileri yaşlara doğru çoğu insanın geçtiği yaş ve gelişim olaylarını veya performans göstergelerini ifade etmektedir. Bu çoğu geçiş olayları beklenen, doğal yaşam olaylarıdır. Yatay geçiş olayları herhangi bir dikey geçiş aşamasında meydana gelen değişim olaylarını ifade eder ve bu değişimler bazı düzenlemeleri gerektirebilir. Bu olayların bazıları kasten seçilip oluşturulur (örneğin; başka bir yere taşınma, belli bir iş alma, üniversiteye başlama/gitme, evlenme). Diğerleri beklenmedik veya bireyin şans veya dış koşullarla zorunlu kaldığı olaylardır (örneğin, ölüm, boşanma, hastalık, kazalar). Örneğin yeni yürümeye başlayan özel gereksinimli çocuk tek çocukken kardeş sahibi olmasıyla yatay geçiş yapmak durumunda kalabilir; ergenlik öncesi çağda olan bir kişi ailesinin taşınması veya boşanmasıyla yatay geçiş yapmak durumunda kalabilir; kişi kalıcı bir engelle neden olan travmatik bir kafa yaralanmasına maruz kaldığı takdirde yaşam plan ve beklentilerinde önemli yatay geçişler yapmak durumunda kalabilir; kişinin işine son verildiği takdirde iş sahibi olmaktan işsizliğe yatay geçiş yapma durumunda kalabilir (Clark, 2007, s. 2).

Şekil 1.1. Dikey ve Seçkin Yatay Geçişler

Kaynak: Blalock ve Patton, 1996, s. 8

1.1.3. Geçiş çalışmalarının tarihi

Uluslararası alan yazın incelendiğinde geçişle ilgili ilk çalışmaların 1960'lı yıllarda ABD'nde yasal geçiş politikaları ile başladığı ve 1980'li yılların sonuna kadar devam ettiği görülmektedir. Bu çalışmalarda geçiş hizmetlerinin ve çıktılarının bir başlangıcı veya temeli olarak mesleki eğitim ve mesleki hayata/iş hayatına geçişe dikkat çekilmiştir (Morningstar vd., 2012, s. 133). Bu süreçte mesleki eğitime yönelik ortaya çıkan 1963 Mesleki Eğitim Yasası (P.L. 88-210) ve 1984 Carl D. Perkins Mesleki Eğitim Yasası (P.L. 98- 524) bu konudaki çalışmaları hızlandırmıştır. Ayrıca bu yasalar, mevcut programların genişletilmesini ve geliştirilmesini sağlamış, ek olarak eyaletlere özel gereksinimli öğrencilerin de dahil olduğu grupların desteklenmesi için bütçe yaratmıştır.

İlk olarak Halpern (1985) tarafından bahsedilen bazı yasal öncelikler 1980'lerin ortalarından itibaren özel gereksinimli öğrenciler için geçiş hareketlerinin önünü açmıştır. İlk önemli yasal geçiş önceliği ise 1984 yılında, geçiş konseptini okuldan iş hayatına bir köprü olarak tanımlayan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetleri Ofisi (Special Education and Rehabilitation Services-OSERS) rehberliğinde ortaya çıkmıştır (Will, 1984). Kısa bir süre sonra bu yeni yasal tanımlama Halpern (1985) tarafından istihdam odaklı çıktılar ile birlikte toplumsal yaşam ve sosyal ilişkiler kavramlarının dahil edilmesi ile genişletilmiştir (Morningstar vd., 2012, s. 133).

ABD, 1985'den 1995'e kadar olan yerel ve ulusal çalışmaları süreç boyunca izleyerek ve takip ederek ortaöğretim yılları boyunca geçiş hizmetlerinin ve özel eğitim hizmetlerinin etkililiğinin önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Bu araştırmalar özel gereksinimli bireylerin iş bulmada güçlükler yaşadıklarını, alt düzeyde işlerde çalıştıklarını, işte kalma/işe devam etmede güçlükler yaşadıklarını, çok azının ortaöğretim sonrası eğitime devam edebildiğini, bağımsız yaşayamadıklarını, sınırlı sosyal yaşamları olduğunu, toplumsal yaşama çok az katıldıklarını, okul sonrası yetişkinlik hizmetlerine ve eğitime ulaşmada güçlükler yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bu 10 yıllık süreçteki ufuk açıcı çalışmalar, kamu okullarından mezun olduktan sonraki kötü istihdamı, bağımsız yaşamı ve sosyal çıktıları belgeleyerek özel gereksinimli bireylerin geçiş hizmetlerine net olarak ihtiyacı olduğunu savunmuştur (Mithaug, Horiuchi ve Fanning, 1985; Hasazi vd., 1985; Wehman, Kregel ve Seyfarth, 1985; Kranstover, Thurlow ve Bruininks, 1989; Test vd., 2009).

Tüm engelli çocuklar için eğitim yasası (Education for All Handicapped Children Act- EHA) 1990 yılında Engelli Bireylerin Eğitimi Yasası (P.L. 101-476, Individuals with Disabilities Education Act-IDEA) şeklinde yeniden adlandırılmış ve yasada ilk kez geçiş hizmetleriyle ilgili hükümlere yer verilmiştir. Bu yasa ile öğrencilere sunulacak geçiş hizmetleriyle ilgili planlamaların 16 yaşından itibaren Bireyselleştirilmiş Eğitim Program (BEP)'lerinde yer alması ve BEP'lerin yanı sıra Bireys BGP'lerin hazırlanması zorunlu hale getirilmiştir. IDEA (PL 101-476)'da geçiş hizmetleri; öğrenci için düzenlenen bir dizi etkinliği, okul sonrası etkinliklere geçişi destekleyen ürüne/çıktıya yönelik bir süreci, ortaöğretim sonrası eğitimi, mesleki eğitimi, destekli istihdam da dahil olmak üzere kaynaştırılmış istihdamı, devam eden yetişkin eğitimi, yetişkin hizmetlerini, bağımsız yaşamı ya da toplumsal katılımı içermesi şeklinde tanımlanmıştır.

1990 yılında çıkarılan Engelli Bireylerin Eğitimi Yasası (PL 101-476, Individuals with Disabilities Education Act-IDEA) yeniden gözden geçirilip 1997 ve 2004 yıllarında değişiklikler yapılmıştır. 1997’de yapılan düzenlemeyle yasanın okuldan toplumsal yaşama geçişi hedefleyen kısmında küçük; ancak, önemli değişiklikler söz konusu olmuştur. Yasaya 1990’daki ilkelere ek olarak geçiş gereksinimlerinin 14 yaşından itibaren öğrencilerin BEP’lerinde yer alması ve bu gereksinimlerin her yıl güncellenmesi hükümleri eklenmiştir.

Engelli Bireylerin Eğitim Yasası 2004 İyileştirme Hareketi (The Individuals with Disabilities Education Improvement Act of 2004-IDEA)’nde yasada geçiş hizmetlerine ilişkin ifade, “16 yaşından geç olmamak üzere koordineli hizmetlerin planlanmasının zorunlu olması” biçiminde değiştirilmiştir. Koordineli hizmet planı, BEP’lere uygun olarak kabul edilmiş okul içi desteği ve okul dışı etkinliklerin her ikisini de içerecek biçimde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin; teknoloji alanında bir kariyer ile ilgilenen bir öğrenci için teknoloji kursuna yönlendirme yapılabilir ve öğrenci son sınıfta toplumsal bir kursa katılması için sıraya sokulabilir. Ayrıca IDEA 2004’te geçiş davranış ve performansını ölçmek için öğrencilerin ihtiyaçlarına, becerilerine ve güçlü yanlarına dayalı sonuç odaklı bir süreç ile koordineli bir hizmet planı geliştirmek için geçiş değerlendirme araçları zorunlu kılınmıştır.

Will (1984) ve Halpern (1985) gibi öncü kişilerin özel gereksinimli bireylerin yetişkinliğe geçişi konusunda kesintisiz bir vizyon oluşturması ve 1990 yılında Engelli Bireylerin Eğitim Yasası (Individuals with Disabilities Education Act-IDEA)’nın değişikliğiyle birlikte, geçiş hizmetleri ABD eğitiminin bir parçası haline gelmiştir. Son 30 yıl içerisinde geçiş hizmeti alan özel gereksinimli bireylerin yaşamlarında önemli değişiklikler gözlemlenmektedir. Geçiş hizmetleri sayesinde özel gereksinimli bireylerin yirmi yıl öncesine göre okula ve topluma daha çok entekaynaştığı, mezun olan birey sayısının arttığı, istihdam edilme ve lise sonrası eğitime devam etme oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Newman vd., 2009, s. 43, 88, 96, 135).

Erken çocukluk dönemindeki geçiş konusundaki tartışmaların yetişkinliğe geçişten daha sonra başladığı görülmektedir. Erken çocuklukta geçiş, ilk olarak 1970 yıllarında özel gereksinimli çocuklar ile sosyoekonomik düzeyi düşük olan çocuklara hizmet veren erken çocukluk programı (Head Start) personelinin programa katılan çocukların ailelerini çocuklarının geçişine katılımını cesaretlendirmesiyle başlamıştır. 1980’lerin ortasında ABD Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Programları Dairesi, özel gereksinimli çocukların ve

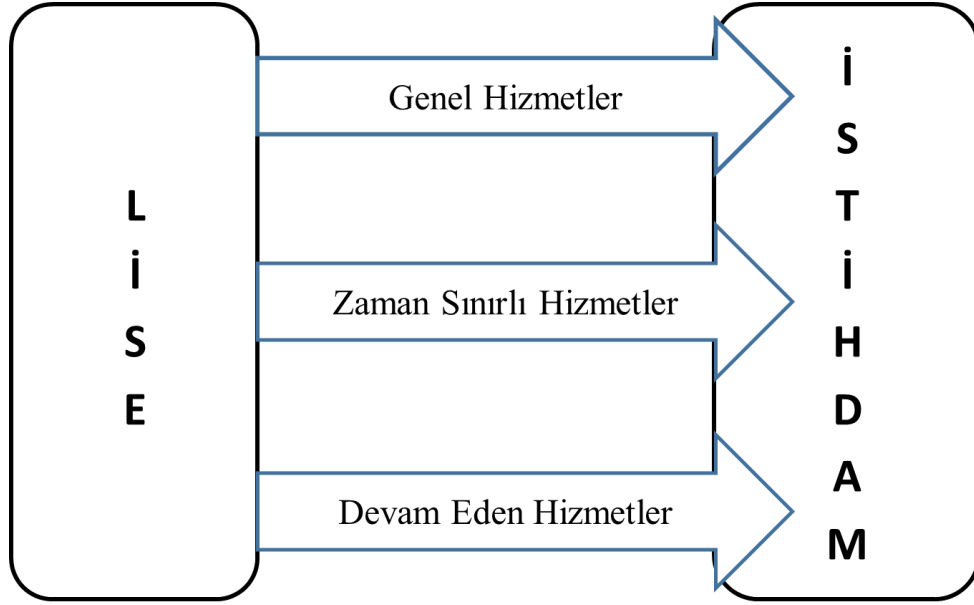
ailelerinin anasınıfına geçişini iyileştirme amacı taşıyan modellerin geliştirilmesi ile bu konudaki teknik yardımı sağlamayı içeren bir dizi projeyi finanse etmesi politika ve uygulamaların şekillenmesine yardımcı olmuş ve araştırmacıları geçiş konusuna özendirmiştir. İlk defa Engellilerin Eğitimi Yasası (İyileştirme Harekeleri - P.L.99-457, The Education of the Handicapped Act Amendments, 1986) ile üç yaşına girmek üzere olan özel gereksinimli çocuklar için geçiş planlarının geliştirilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu yasa ile üç yaşındaki çocukların bir hizmet sisteminden diğerine geçişi Bireyselleştirilmiş Eğitim Planlarında veya Bireyselleştirilmiş Aile Hizmet Planları (BAHP)'nda resmileştirilmiştir (Clark, 2007, s. 3).

1.1.4. Geçiş modelleri

Geçen on yılda geçiş sürecinin çözümü için bir takım teorik ve analitik modeller (Halpern, 1985, 1993; Wehman, Kregel ve Barcus, 1985; Will, 1984) önerilmiştir. Bu çabalar; istihdam, kaliteli yaşam çıktıları ve geçiş uygulamaları ile ilgili çalışmaları ve politikalara şekil vermeye yardım etmiştir (Kohler, 1996, s. 7).

Will (1984, s. 5,6), istihdamın etkili bir geçişin çıktısı olarak görülmesinin gerekçesini geçişin başarılı olup olmadığına dair yansız bir ölçüm sağlayacağını savunmuştur. Will'in modeli geçiş hizmetlerini istihdama giden (1) genel hizmetler, (2) zaman sınırlı hizmetler ve (3) devam eden servisler şeklinde üç gruba ayırarak kavramsallaştırmıştır. Bu modeldeki ilk grup; özel hizmetler olmadan sadece geniş nüfusta mevcut olan genel hizmetleri, ikinci grup; hizmet bitiminde bağımsız istihdam için tasarlanmış zaman sınırlı hizmetleri, üçüncü grup ise korumasız işyerlerine geçemeyen özel gereksinimli bireyler için devam eden hizmetleri temsil etmektedir. Bu üç geçiş stratejisi (okuldan işe köprü), özel gereksinimli bireylerin istihdama başarılı geçişi için gereklidir. Will'in bu modeli Şekil 1.2'de açık bir şekilde gösterilmiştir.

Will (1984)'in geçiş ve korumalı istihdam girişimi açıkça özel gereksinimli bireylerin işe hazırlanmasını vurgulamış ve korumalı istihdam ve iş koçluğu gibi yenilikleri mümkün kılmıştır. Ancak istihdam sonuçlarını bir kavram olarak geçiş bağlaması ve bağımsız yaşamdan bahsetmemesi geçiş kavramına ilişkin erken profesyonel tartışmasına neden olmuştur (Clark ve Knowlton, 1988; Rusch ve Menchetti, 1988). Will'in sadece istihdam odaklı olduğu geçiş kavramı, diğer araştırmacıların eklediği geçiş çıktıları ile hızla genişlemiştir (Brolin ve

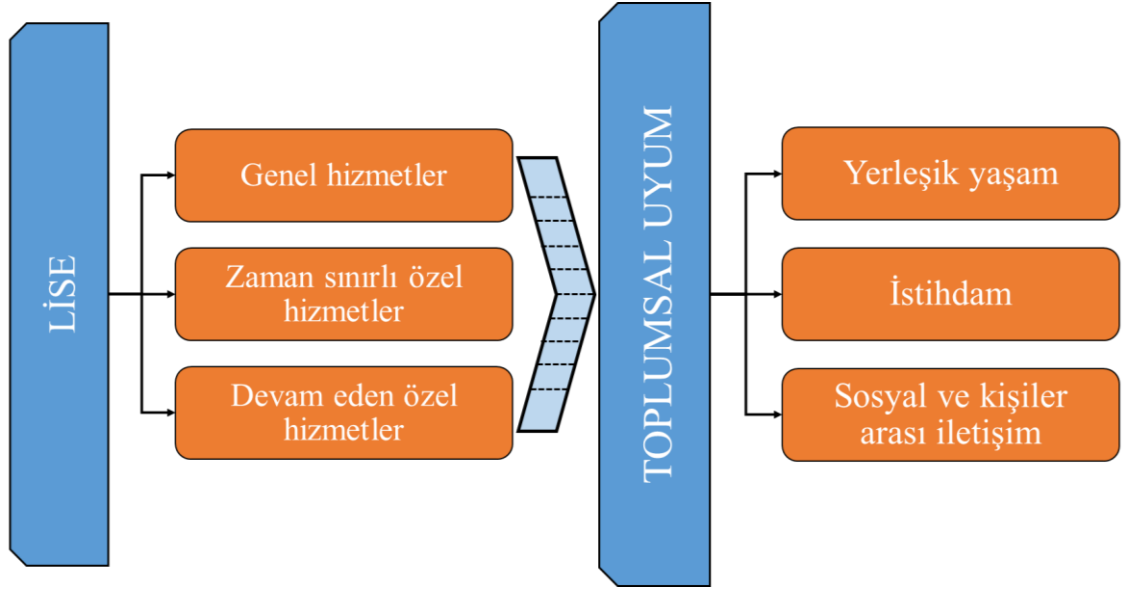
Şekil 1.2. Geçiş Sürecinin Temel Bileşenleri (Will'in modeli)

Kaynak: Will, 1984, s. 7

Kokaska, 1979). Geçiş kavramına bağımsız yaşam, toplumsal katılım, lise sonrası eğitim ve birkaç yıl içinde yetişkin hizmetleri gibi başka yetişkin çıktıları da eklenmiştir.

Halpern 1985'te Will'in sadece istihdam alanı üzerinde odaklanmasını çok dar bularak geçiş tanımını toplumsal uyumu da içine alarak genişletmiştir. Halpern geçişle ilgili teori ve tartışmaları sadece istihdama odaklanmasının ötesinde kişinin toplumdaki yaşamıyla ilgili diğer çıktıları da dahil ederek geçiş modelini revize etmiştir. Toplumsal uyumdan istihdam, yerleşik yaşam, sosyal ve kişiler arası iletişim olmak üzere üç çıktı üretilmiştir. Halpern'in uyarladığı model Şekil 1.3'de gösterilmiştir (Halpern, 1985, s. 481).

Üçüncü model olan Wehman, Kregel ve Barcus'un (1985) Üç Aşamalı Mesleki Geçiş Modeli; Will (1984)'in ve Halpern (1985)'in modellerinde odaklanılan teorik veya felsefi bileşenlerden daha çok bu bileşenlerin sürecine odaklanmıştır (Şekil 1.4). Bu modele göre okuldan iş hayatına geçişi kolaylaştırmak bir adımlık süreç ile mümkün olmayıp okul öğretimi, geçiş süreci için planlama ve anlamlı işe yerleştirme olmak üzere üç aşamalı bir süreci gerekli kılmaktadır. Bu bahsedilen süreç öğrencinin okuldan ayrılmadan önceki birkaç yıl ile ayrıldıktan sonraki bir kaç yıldan oluşan detaylı bir geçiş sürecinin sunumu

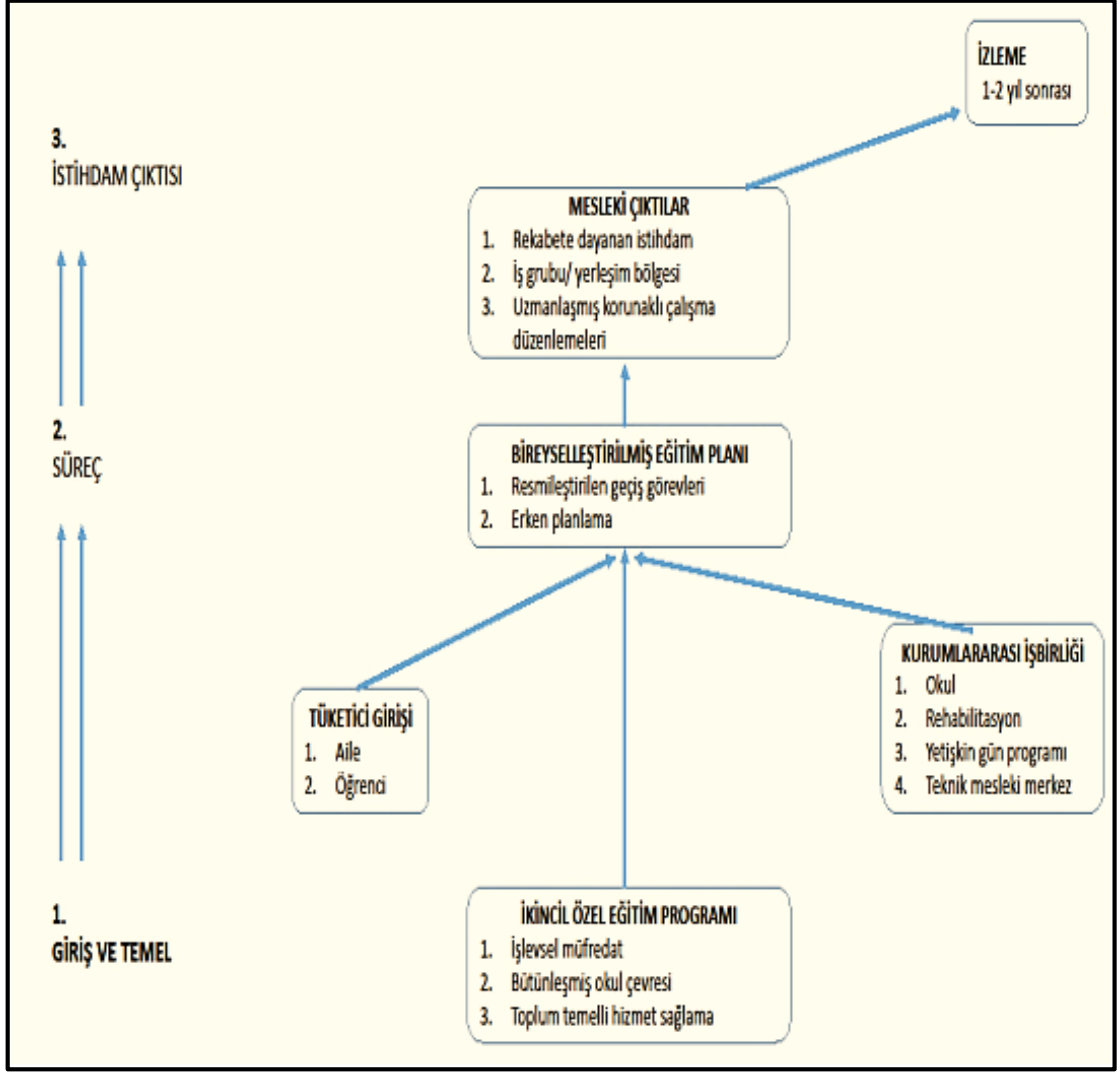

Şekil 1.3. Halpern Tarafından Revize Edilen Geçiş Modeli

Kaynak: Halpern, 1985, s. 481

olarak tanımlamıştır. Bu model temel olarak işlevsel müfredat, bütünleşik hizmetler ve toplum temelli öğretimi yansıtan sonraki/ikincil programlarla nitelendirilmiştir. Wehman'ın modeli ayrıca okulun özel eğitimi, bölgenin rehabilitasyon servisleri ve mesleki eğitim arasındaki işbirliğini vurgulamaktadır (Wehman, Kregel ve Barcus, 1985, s. 26).

Will ve Wehman tarafından geliştirilen geçiş modelleri geçiş görüşleriyle ilgili yasaları genişletmiştir. Bu nedenle birçok önceki model, geçiş görüşlerini ve araştırmalarını kapsayabilmek amacıyla yeniden düzenlenmiştir. Halpern (1993) yeni teorik modele dayanarak özel çıktı alanlarında yükseltilmiş yaşam kalitesi ile ilgili değişkenler ekleyerek geçiş sonuçlarını değerlendirmek için yaşam kalitesini kavramsal bir çerçeve olarak sunmuştur (Kohler, 1996, s.12). Halpern geçen süreçte geniş kapsamlı alanyazın taraması yapmış ve meslektaşları ile mümkün sınıflandırmaları düşündükten sonra özel gereksinimli öğrencilerin geçişlerinde yaşam standartlarını anlamaya yönelik içerik alanlar listesi geliştirmiştir. Ortaya çıkan sınıflandırma Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile belirli benzerlikler taşımasına rağmen içerik alanları bakımından belirgin bir biçimde birbirinden farklılıklar göstermektedir. Yaşam kalitesi/standartı alanyazına göre bu sınıflandırmada 15 çıktısı olan 3 alan ortaya çıkmıştır (Şekil 1.5). Bunlar; fiziksel ve maddi refah/iyi oluş, çeşitli yetişkin rollerinin performansı ve kişisel doyum duygusudur.

Şekil 1.4. Özel Gereksinimli Gençler için Üç Aşamalı Mesleki Geçiş Modeli

Kaynak: Wehman, Kregel ve Barcus, 1985, s. 26

Fiziksel ve maddi refah alanındaki çıktılar her insanın sahip olması gereken temel hakları içerir. Bunlar; (1) fiziksel ve ruhsal sağlık, (2) yeme, giyim, konaklama, (3) finansal güvenlik ve (4) tehlikeden korunma olarak sıralanmaktadır. Bir sonraki düzey (yetişkin rollerinin performansı alanı) çıktıları, kişinin çevresiyle etkileşiminin birçok seklini içerir. Bu etkileşime genellikle toplumsal uyum, toplum entegrasyonu, bağımsız yaşam ve bağımlı yaşam denilmektedir. Bu alanın 8 tane çıktısı olduğu belirlenmiş olmakla birlikte, bu çıktılar sırasıyla örnekleri ile birlikte aşağıda listelenmektedir:

1. Hareketlilik ve toplumsal erişim (bazı ulaşım şekillerini etkili kullanmak gibi),
2. Zanaat, meslek ve istihdam (ilgi duyulan kariyerle ilgili bir işe sahip olmak gibi),

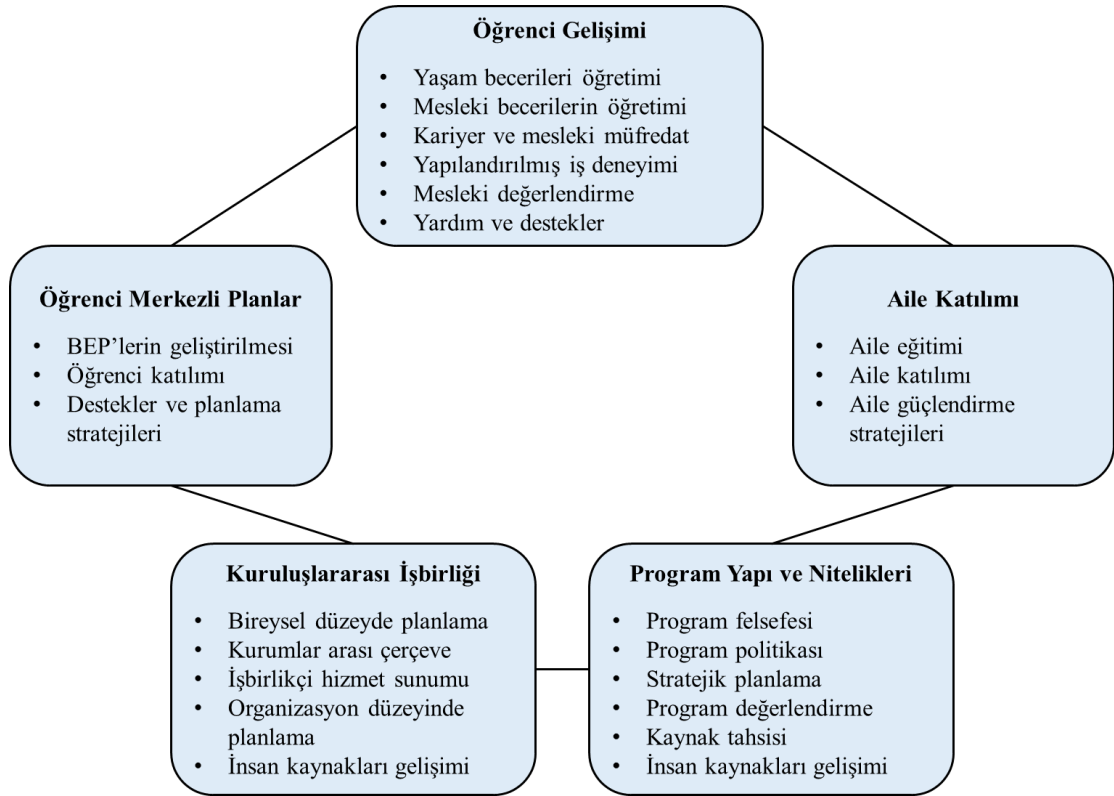
Şekil 1.5. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Geçişlerinde Kaliteli Yaşam Alanları

Kaynak: Halpern, 1993, s. 490-491

3. Eğlence/boş zamanı değerlendirme (ilgiler doğrultusunda boş zamanı kullanmak gibi),
4. Kişisel ilişkiler ve sosyal iletişim (arkadaşlara pozitif katılımı sürdürmek gibi),
5. Eğitimsel kazanç (lise diplomasını hak etmek gibi),
6. Manevi/düşünsel doyum (manevi\düşünsel seçim faaliyetlerine katılmak gibi),
7. Vatandaşlık (seçimler gibi),
8. Sosyal sorumluluklar (yasaların çiğnenmemesi gibi).

Üçüncü alan (kişisel doyum) kişinin çevresiyle etkileşiminden söz etse de tam olarak kişi merkezlidir. Bu alan ise Şekil 1.5’de de gösterildiği üzere mutluluk, memnuniyet, genel refah duygusu olma üzere 3 çıktıdan oluşmaktadır (Halpern, 1993, s. 490-491).

Brolin (1995) ise Will'in modelindeki geçişi öğrencilerin ilkokula başlaması gibi erken, yaşam ve sosyal etkinliklerle bütünleşmesine yaymıştır. Modelin diğer yönleri kurumlarası işbirliğini, bireyselleştirilmiş planları, işveren teşviklerini, destekli istihdamı, işlevsel mesleki/kariyer müfredatını, işçiler arası işbirliğini, kuruluşlar ve aileler ile lise sonrası destek ve izleme sistemini içermektedir (Brolin, 1995, s. 207). Son model ise Paula Kohler tarafından 1996 yılında geliştirilmiştir (Kohler, 1996, s. 72). Bu modelde temel olarak Geçiş Planlarının Sınıflandırılma sonuçlarında bütün mümkün yetişkin rol kavramlarının dikkate alınması gerektiği savunulmuştur. Kohler'in modelinde birkaç etkili yöntemden bahsedilmiş olup, bunlar Şekil 1.6'da da gösterildiği üzere öğrenci merkezli planlar, öğrenci gelişimi, kurumlar ve disiplinler arası işbirliği, aile katılımı ile program yapı ve nitelikleridir.

Şekil 1.6. Geçiş Planları için Sınıflandırma: Her Kategorinin Uygulaması İçin Nihai Küme Çözümleri

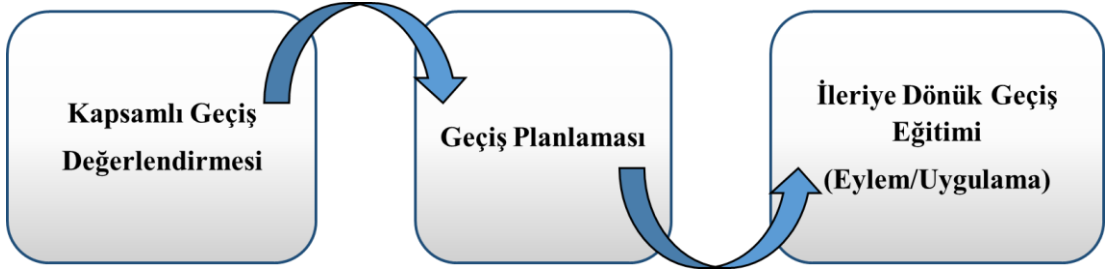
Kaynak: Kohler, 1996, s. 72

1.1.5. Geçiş planları ve alanları

Bireyselleştirilmiş Geçiş Planlamaları, özel gereksinimli öğrencilerin mevcut durumdaki eğitim yaşantısından farklı bir eğitim yaşantısına veya toplum ve mesleki yaşantılara geçişini etkili ve verimli kılarak başarılı bir geçiş gerçekleştirmesi sağlamak için öğrenci, aile, okul personeli ve toplum temsilcilerin birlikteliği ile gerçekleştirilen planlama sürecine denir (NICHCY, 1993). Engelli Bireylerin Eğitim Yasası (IDEA)'nın 1997 yılında tekrar güncellenmesinde geçiş servislerinin özel gereksinimli bireyler için:

1. Sonuç odaklı tasarlanmış; okuldan, okul üstü aktivitelere teşvik eden; lise sonrası eğitimi, mesleki eğitimi, bütünleşmiş istihdamı (korumalı istihdam dahil), süregelen ve yetişkin eğitimi, yetişkin servislerini, bağımsız yaşamı veya toplum katılımını içeren,
2. Öğrencinin bireysel gereksinimlerine dayanan; öğrencinin tercihlerini ve ilgilerini dikkate alan,
3. Eğitim/öğretimi, ilgili servisleri, toplum deneyimlerini, istihdam gelişimini ve diğer okul üstü yetişkin yaşam hedeflerini ve uygun olduğunda günlük yaşam becerilerinin edinimi ve işlevsel meslek edinim değerlendirmesi için koordinasyonu bir aktivite kümesi olduğu belirtilmiştir (Warger, 2000).

Araştırmalar geçiş planlarında; işe yerleştirme, ortaöğretim sonrası yeni eğitim ortamlarına katılabilmek, evin yönetimini üstlenebilmek, yaşam düzenlemeleri, toplumsal ortama uygun davranma, iş (özel iş becerilerinin yanı sıra iş ortamına hazırlık), ekonomik bağımsızlık, arkadaş edinme, ilişki kurma (cinsellik), kendini savunma/kendi kararlarını verebilmek, kendine saygı, kişisel sorumluluk, boş zaman etkinlikleri gibi topluma tam katılımı sağlayacak uyum becerileri ile fiziksel ve duygusal sağlığı içermesi gerektiğini belirtmişlerdir (Halpern, 1994; NJCLD, 1994; Blalock ve Patton, 1996; Wehman, 1996). Bu alandaki uzmanlar geçiş planlarında yer alması gereken ilgili alanları en temel olarak; (1) Kariyer Seçimi ve Planlama, (2) İş Bilgi ve Becerileri, (3) İleriki Öğretim/Eğitim, (4) İşlevsel İletişim, (5) Kendi Kendini Yönetme, (6) Bağımsız Yaşam, (7) Kişisel Para Yönetimi, (8) Toplumsal Katılım ve Gelenek, (9) Serbest Zaman Faaliyetleri ve (10) Sağlık ve Kişilerarası İlişkiler olarak sıralamıştır (Patton ve Clark, 2014, s. 8).

Şekil 1.7. *Geçiş Planlama Sürecinin Temel Basamakları*

Kaynak: *Patton ve Clark, 2014, s. 2,3,4*

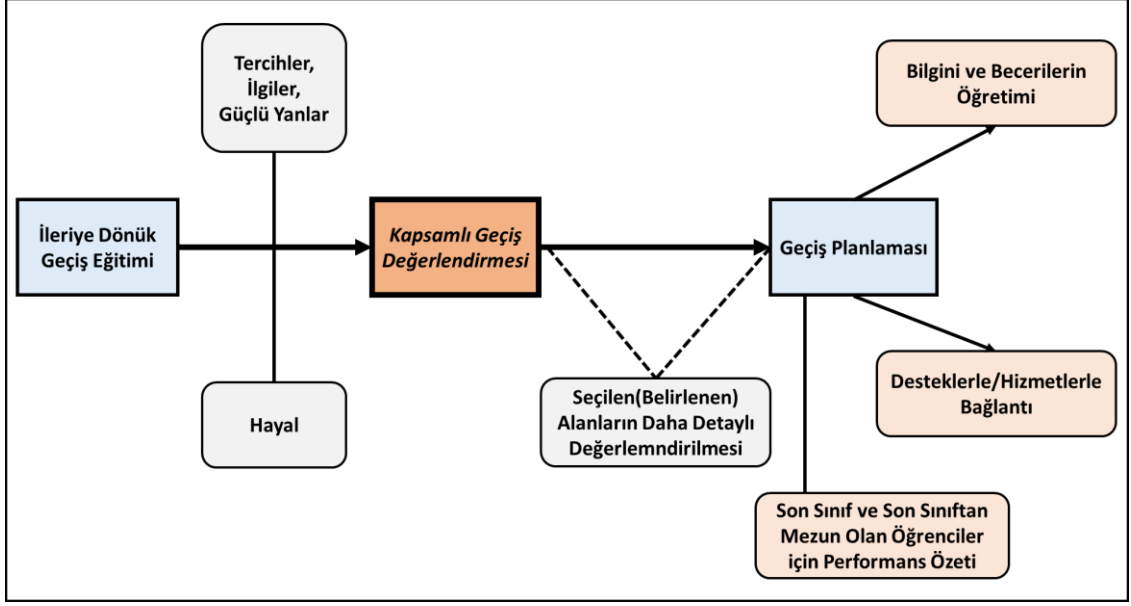
1.1.6. Geçiş planlama süreci

Patton ve Clark (2014), özel gereksinimli bireyleri yetişkinlikte yüzleşecekleri zorluklara hazırlamanın, ancak bu bireylerin bireysel gereksinimlerini belirleyecek ileriye dönük geçiş eğitim planlamasının hazırlanmasıyla mümkün olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca bu ileriye dönük geçiş planlamasının öğrencinin gelecek hayalleri ve sonuç odaklı planlama süreci temelinde oluşturulan kapsamlı bir gereksinim değerlendirmesinin uygulanmasıyla gerçekleşeceğini vurgulamışlardır. Bu geçiş planlama sürecinin:

1. Değerlendirme (okuldan aileden ve öğrenciden alınan, tercihleri, ilgileri ve güçlü yanları ile ilgili güncel bilgilerle kapsamlı bir ihtiyaç değerlendirme),
2. Geçiş Planlaması (öğretimsel, belirlenen ve oluşturulacak bağlantılı hedefler)
3. Eylem/uygulama (öğretimsel, belirlenen ve oluşturulacak bağlantılı hedefler ilgili etkinlikler başlatılıp yürütülmesi)

şeklinde üç ana öğeyi içerdiğini ve ayrıca bu anahtar bileşenlerin uygulandığında özel gereksinimli genç yetişkin bireylerin günlük ihtiyaçlarıyla başedebilme olasılığının artacağını belirtmişlerdir (Patton ve Clark, 2014, s. 2,3,4). Bahsedilen geçiş planlama süreci ise ayrıca Şekil 1.7’de gösterilmiştir. Bunlara ek olarak geçiş planlama sürecinde yaşa uygun değerlendirmenin önemli bir rol oynadığını ve bu sürecin erkenden başlayıp öğrenci okuldan çıkana kadar devam ettiğini belirtmişlerdir. Şekil 1.8’de görüldüğü üzere tüm geçiş sürecinin içerdiği kritik değerlendirme noktaları aşağıda sıralanmıştır:

- Öğrencinin mesleki ilgileri, tercihleri ve güçlü yanlarıyla bağdaşan ortaokuldan başlayan etkinlikler,

Şekil 1.8. Geçiş Sürecinin İçerdiği Kritik Değerlendirme Noktaları

Kaynak: Patton ve Clark, 2014, s. 2,3,4

- Uygun geçiş planlarına dayanan kapsamlı ihtiyaç değerlendirmesi,
- Ele alınması gereken geçiş planlarını netleştirmek için daha detaylı değerlendirme,
- Önceki geçiş değerlendirmeleri sonucu geliştirilmiş bireyselleştirilmiş eğitim planlarındaki hedefleri sürekli izleme süreci
- Okul tamamlandığında kullanılması için kullanışlı performans özeti geliştirilmesi.

Özel gereksinimli ergen bireyler ve aileleri ortaokuldan lise ortamına geçiş, liseden iş ortamına geçiş, lise sonrası bir eğitim programına girme ve/veya toplumda bağımsız yaşamaya karar verme gibi yaşamlarının kritik geçiş noktalarında sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu geçiş noktalarının her biri, hedefleri seçme ve uygulamada bireylere yardımcı olacak uygun deneyimler, hizmetler ve programlar belirlenmesini gerektirir. Bu hedeflerin çeşitliliği nedeniyle özel eğitimciler, mesleki eğitimciler, danışmanlar, mesleki değerlendiriciler, iş-çalışma koordinatörleri, destek personeli, işveren ve toplum/yetişkin servis sağlayıcıları da dahil olmak üzere çeşitli meslek grupları geçiş değerlendirme sürecine katılabilir. Ancak bu sürecin başarısı, özel gereksinimli öğrencilerin ve ailelerinin aktif katılımlarına bağlıdır (Clark, 2007).

1.1.6.1. Geçiş değerlendirilmesinin tanımı

Geçiş değerlendirmeleri, özel gereksinimli bireyleri iş sahibi olma, ortaöğretim sonrası eğitim programlarına katılma, bağımsız olarak yaşayabilme, topluma sağlıklı biçimde katılabilme ve katkı sağlama, sosyal ve bireysel ilişkilere sağlıklı bir biçimde geçişi sağlayabilme gibi olguları içeren yetişkin rollerine hazırlamak amacıyla geliştirilen bireyselleştirilmiş geçiş planlarındaki amaçları/hedefleri belirlemeye yarayan ve devam eden bir süreçtir (Sitlington vd., 1996, s. 9).

Geçiş değerlendirmeleri ayrıca öğrencilerin şu an ve gelecek yaşamları, öğrenmeleri ve çalışma ortamları/bağlamları ile ilgili olarak güçlü yanları, ihtiyaçları, tercihleri ve ilgileri doğrultusunda devam eden bilgi toplama süreci olarak tanımlanmıştır. Bu süreç, ortaokul sürecinde başlayıp liseden mezun olana kadar devam etmelidir. Bu süreçten elde edilen bu bilgiler Bireyselleştirilmiş Eğitim Plan (BEP)'ları ve BGP'ları sürecinde kullanılmalı ve öğrencinin akademik, işlevsel performans ve okul sonrası yaşam hedefleri oluşturulmalıdır (Sitlington vd., 2007'den aktaran Sitlington, Neubert ve Clark, 2010, s. 74). Clark (2007) ise tüm yaş ve gelişim düzeylerinin yanı sıra her türlü yetersizlik seviyelerini kapsayan ve hayat boyu geçişler yapabilmeyi sağlayan değerlendirmeleri tanımlayabilmek için bunların hepsini çerçeveleyen geçiş değerlendirme tanımını şu şekilde yapmıştır: Geçiş değerlendirmeleri, yetersizliği sahip tüm yaştaki bireylerin ve ailelerinin yaşamları süresince hem başarılı hem de yeterli/doyurucu olması için yaşamlarındaki tüm kritik geçişlerin yapılabilmesini desteklemek amacıyla bilgiyi edinme, düzenleme ve kullanma sürecine denir (Clark, 2007, s. 2).

1.1.6.2. Geçiş değerlendirmelerinin gerekliliği ve amacı

Yıllarca özel eğitim alanyazını değerlendirmenin gerekliliğini; ihtiyaçların anlaşılması, müfredat kararları, öğretim ve gerekli destek sistemlerinin kavranmasının temel parçası olarak ortaya koymuştur. Tüm bu nedenler, geçiş değerlendirmeleri için hala geçerli olmakla beraber yasalar geçiş hizmetlerinin ve ölçülebilir çıktılarının devlet okullarının sorumluluğu olduğunu özellikle hedef almıştır (Engellilerin Eğitimi Yasasının 1986 Değişimi-Education of the Handicapped Act Amendments of 1986 ve 1982 İş Eğitim Ortaklığı Yasası-Job Training Partnership Act of 1982). Yaygın görüş ve eğitim uygulamaları geçiş değerlendirmelerinin yasal bir gerekliliğin ötesinde olduğunu

belirtip tüm yaş ve gelişim seviyeleri için geçiş değerlendirmesi gerekliliği ile rasyonel mantıklı gerekçeler sunmuşlardır (Clark, 2007, s. 14).

Geçiş modelleri ile ilgili alanyazına ve etkili geçiş uygulamalarına bakıldığında geçiş sürecinin temelini değerlendirmenin oluşturduğu görülmektedir. Değerlendirme, geniş anlamda birçok yöntem ve uygulamadan esinlenerek hazırlanmış, devam eden bir süreç olarak kavramsallaştırılmıştır. Geçiş değerlendirmesinin amaçları, bireysel özellikler ve ortama bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte genel olarak amaçları aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Sitlington vd., 1996, s. 3):

- Geçiş değerlendirmesi etkinlikleri planlanırken aynı zamanda özel gereksinimli bireyin kariyer gelişim düzeyini belirlemek,
- Özel gereksinimli bireylere istihdam olanakları, lise sonrası eğitim ve öğretim olanakları, bağımsız yaşam durumları, toplum katılımı ve kişisel/sosyal hedefleri dahil olmak üzere lise sonrası hedeflerine ilişkin ilgi alanlarını, tercihlerini, güçlü yanlarını ve yeteneklerini belirmelerinde destek/yardımcı olmak,
- Lise sonrası bu hedeflere ulaşmalarını sağlamak için eğitsel mesleki ve toplumsal ortamlar içindeki uygun yerleşimleri belirlemek,
- Öğrencilerin kendi kararlarını kendi verebilmelerini sağlayarak, desteklemek,
- Özel gereksinimli bireylerin, lise sonrası istihdam, lise sonrası eğitim/öğretim programları, bağımsız yaşam, toplum katılım, sosyal/kişisel roller/ilişkiler ile ilgili lise sonrası hedeflerini elde edip sürdürmek için ihtiyaç duyacakları gerekli hizmet ve destekleri belirlemek.

Salvia ve Ysseldyke (2001, s. 13) geçiş değerlendirmelerinin, geçiş eğitim ve/veya servis kararlarını almak için önemli olduğunu belirtmiş ve bu kararlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Öğrenciye özel bir yardım ve destek sağlanmalı mıdır, bu durum öğrenmeye yardımcı olur mu veya yeni öğrenmeye teşvik eder mi?
- Öğretmen bir müdahale yardım ekibine göndermeli midir?
- Karar almak için daha özel veya yoğun değerlendirmeye ihtiyaç var mı?
- Öğretmen öğrenciye öğretmek/eğitim vermek için hangi içerik veya öğretim yöntemi kullanılmalıdır?

- Öğrenciye nerede öğretilmeli/eğitim verilmelidir?
- Okul, öğrenciyi hangi yönlerde geleceğe hazırlayabilir?
- Öğrenci belli öğretimsel hedeflere doğru ilerleme sağlıyor mu?
- Okul hangi yönlerde öğrenci, aile ve destek kuruluşları ile bağlantı kurabilir?
- Okul veya toplum programı ne ölçüde öğrenciler için tatmin edici çalışıyor?
- Özel eğitim programları, okul veya kuruluş personelinin çalışmasını istediği yönde çalışıyor mu?

Sonuç olarak, öğrenci ve aileleri ile birlikte geçiş değerlendirme planlaması ve hizmet sunumu hazırlanmasında bu genel karar odaklı sorular başlangıç noktası olmalıdır.

1.1.6.3. Geçiş değerlendirme yöntemleri

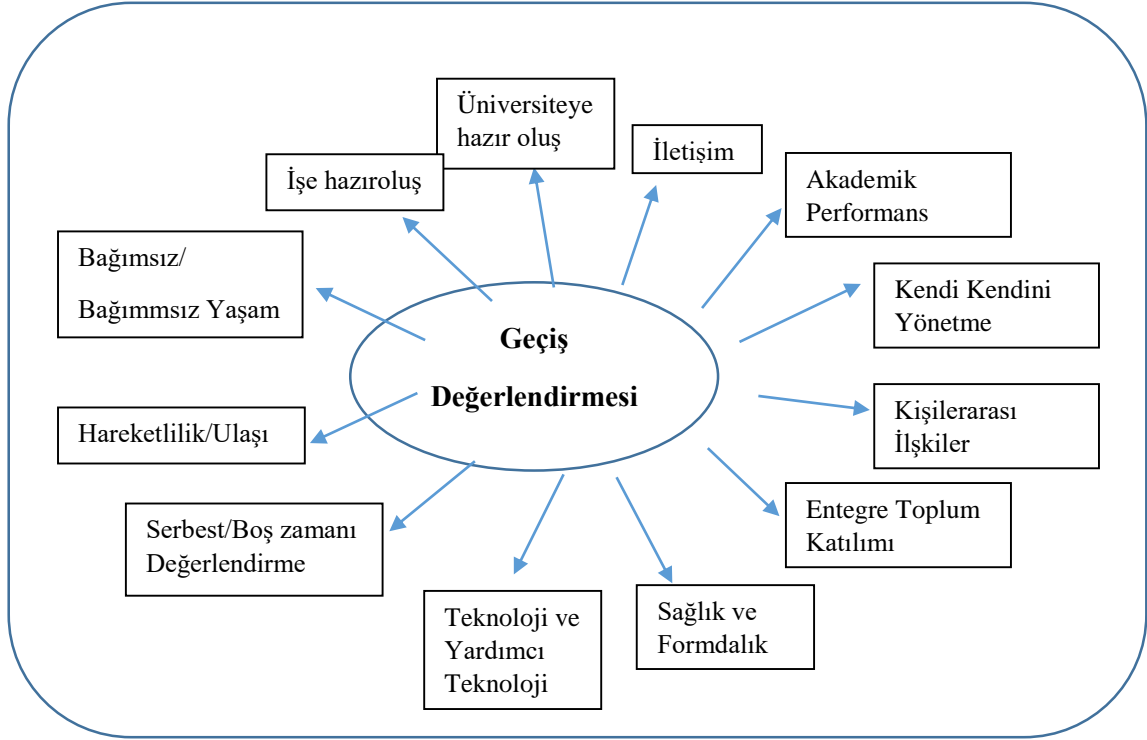
Geçiş değerlendirmesindeki varolan uygulamalar çeşitli yaklaşımları içermektedir. IDEA'nın gereklilikleri altında geçiş planlarının değerlendirmeye yönelik birçok eyalet kurallarının, geçiş hizmetleri için değerlendirmenin standardizasyonu yapılmış testleri, görüşmeleri, doğrudan gözlemi ve müfredat temelli değerlendirmeleri içermesi gerektiğini önermiştir. Bu yaklaşımla, değerlendirme yöntemlerinin hem formal (standardize edilmemiş), hem de informal (standardize edilmemiş) süreçleri içerdiği görülmektedir (Clark, 2007; Dunn, 1997; Thoma ve Tamura, 2013).

Alanyazına bakıldığında informal değerlendirme yöntemlerinin, öğretmenlerin sıklıkla uyguladığı standardize edilmemiş ölçme araçları olduğu ve çalışma örneklerinin, aile, öğretmen ve işverenden alınan gözlem raporlarının, aile bireyleri ile yapılan görüşmelerin, çevresel değerlendirmelerin, müfredata dayalı değerlendirmelerin, özel gereksinimli birey hakkında geçmiş bilgi analizlerinin, görev analizlerinin ve durumsal analizlerin informal değerlendirme yöntemlerine örnek olarak verildiği görülmektedir (Sitlington vd., 1996, Clark,1996; Clark, 2007; Thoma ve Tamura, 2013).

1.1.6.4. Geçiş planlaması için birincil değerlendirme alanları

Değerlendirme sürecinde toplanan bilgi türleri, BEP'larındaki üyelerin geçiş planlama sürecinde hitap ettiği alanlarla doğrudan ilgili olmalıdır. Geçiş planlamada sorulan sorular, toplanması gereken bilgilere doğrudan çevrilebilmelidir. Başka bir ifadeyle, değerlendirme sürecinde toplanan bilgiler, öğrencinin mevcut akademik başarı

düzeıı bildirimine/raporuna ve BEP'nin işlevsel performansının içine dahil edilebilmeli, bireyBEP ve BGP sürecini yönlendirebilmelidir (Sitlington, Neubert ve Clark, 2010, s. 77). Bu çalışmada sunulan, formal geçiş değerlendirmeleri için gerekli bilgi ve beceri alanları Şekil 1.9'da ayrıca gösterilmiştir.

Şekil 1.9. Formal Geçiş Değerlendirmeleri İçin Bilgi ve Beceri Alanları

Kaynak: Sitlington, Neubert ve Clark, 2010, s. 77

1.1.7. Geçiş becerilerinin ölçülmesi ve geliştirilen ölçekler

1.1.7.1. Transition Planning Inventory- Second Edition (TPI-2)

TPI-2 alan odaklı değerlendirme ölçeği olup öğrencinin okul ortamından toplumsal ortama geçişinde önemli olarak tanımlanan becerileri ölçmek için geliştirilmiştir (Patton ve Clark, 2014) TPI-2, 3 genel alan (çalışma, öğrenme ve yaşam) ve 11 spesifik geçiş ile ilgili alanlardan (Kariyer Seçimi ve Planlama, Mesleki Bilgi ve Beceriler, İleriki Eğitim/Öğrenim, İşlevsel İletişim, Kendi Kendini Yönetme, Bağımsız Yaşam, Kişisel Para Yönetimi, Toplum Katılımı ve Kullanımı, Eğlence Aktiviteleri, Sağlık, Kişilerarası İlişkiler) oluşturulmuştur. TPI-2 de geçişle ilgili kullanılan önemli/başlıca alanlar IDEA da belirtilen başlıca geçiş alanlarını karşılık gelmektedir. TPI-2 altı farklı formdan

oluşmaktadır. Bunlar; öğrenci değerlendirme formu, ev değerlendirme formu, okul değerlendirme formu, geçmişe ve geleceğe dayalı değerlendirme öneriler formu, temel düzeyde öğrenci tercih/ilgiler formu ile gelişmiş düzeyde öğrenci tercih/ilgiler formlarıdır. Bu formların üçü (öğrenci, ev ve okul değerlendirme formu) öğrencilerin geçiş ilgili güçlü ve zayıf yönlerini değişik kaynaklardan edinmeyi sağlamaktadır. Bu üç form, formu kimin dolduracağına yönelik desenlemiştir. Her bir form, geçiş planları ile ilgili aynı 57 ifadeden oluşmasına rağmen değerlendiriciye göre ifade şekilleri belli belirsiz değişmiştir. Her bir TPI-2 form değerlendirmecisinden, öğrencinin okulunu bitirdiğinde olası çalışma, ileriki eğitim/ öğrenim, yaşam düzenlemeleri gibi muhtemel okul sonrası ortamı okul sonrası çıktı hedeflerinde göstermeleri istenmiştir. Geçmişe ve geleceğe dayalı değerlendirme öneriler formları, özet bilgi ile gerekli olabilecek ileriki değerlendirmeleri düzenlemeyi sağlamaktadır. Temel ve gelişmiş düzeyde olan öğrenci tercih ve ilgi formları ise; geçişin farklı noktalarındaki öğrenci bakış açısını edinmeye yönelik düzenlenmiştir.

1.1.7.1.1. TPI-2'nin geliştirilmesi ve teknik özellikleri

TPI-2, 2010 yılında özel eğitim alan 535 öğrenci ile standardize edilmiştir. Öğrencilerin % 64'ü erkek olup yaş aralığı 9-25 arasında değişmektedir. Katılımcıların gereksinim durumları 1 ile 5 derecelendirilerek verilmiştir. Katılımcıların% 83'ü bir tane, % 12' si 2 tane, % 3'ü üç tane, % 2 ise 3'den daha fazla özel gereksinim durumu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında katılımcıların 267' sini öğrenme güçlüğü, 41' ini duygusal rahatsızlığı ve davranış bozukluğu, 111' ini zihin yetersizliği, 35 ' ini otizm spektrum bozukluğu, 81'nin ise farklı gereksinimi olanların oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların ölçeğin maddelerini okuyarak veya kendilerine okunarak ve açıklanarak anlayıp cevaplamaları beklendiği için maddeleri kendilerine okunup açıklanmasına rağmen anlayamayan özel gereksinimli bireyler örneklem gurubuna dahil edilmemiştir.

1.1.7.1.2. TPI-2'nin güvenilirlik çalışmaları

TPI-2'de değerlendirmecilerden (öğretmen, aile ve öğrenciler) öğrencinin geçişle ilgili bilgi/beceri/davranış düzeylerini 5'li likert tipi şeklinde derecelendirmeleri beklenmiştir. 5'li likert tipi; 0 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katılıyorum)

arasında değişmektedir. Program planlama amacı ile 3 ve üstü olarak derecelendirilen becerilerde öğrencilerin minimumdan kabul edilebilir bir ustalığa doğru performans gösterdiği kabul edilmiştir. İki ve altı olarak değerlendirilen ifadelerde öğrencilerin bu becerilerde tam yetkin olmadığı kabul edildiği için öğrencilerin bu becerilerdeki performansını geliştirmek için desteğe ihtiyaçları olduğu belirtilmiştir.

TPI-2'nin içerik tutarlılığını araştırmak için alfa katsayısı yöntemi kullanılmıştır. Her bir ifadenin yeterlilik için kopma değeri taşıması nedeniyle amaç olan alfa katsayısını hesaplamak için her bir ifade için puanlamalar 0 ve 1 değerlerine dönüştürülmüştür. İki ve altında puanlanan ifadeler "0", 3 ve üstü değer alan ifadeler ise "1" olarak kabul edilmiştir. Öğrenciler, aileler ve okuldaki değerlendirmeciler olmak üzere tüm katılımcıların katsayıları 4 geniş özel gereksinimli grup (öğrenme güçlüğü, zihin yetersizliği, duygusal ve davranış bozukluğu ve otizmi spektrum bozukluğu olanlar) için hesaplanmıştır. TPI-2'nin 3 geniş alanı (çalışma, öğrenme ve yaşam) için toplamda 45 alfa katsayısı hesaplanmıştır. Tüm tutarlılık katsayılarınının 80 ve üzeri olduğu ve bunların % 66' sının 90 ve üzeri olduğu görülmüştür. Bu sonuçların, TPI-2' de yer alan ifadelerin yüksek oranda birbiri ile ilişkili olduğuna dair kuvvetli bir kanıt oluşturulduğu savunulmuştur.

Zaman örneklemenin, öğrencinin performansın belirli bir zaman aralığından sonra tekrar değerlendirilip ilk değerlendirme ile ne kadar tutarlı olduğunu incelediği ve genellikle bunun ölçümü için test tekrar test tekniğinin kullanıldığı belirtilmiştir. Bu çalışmada %63' nün erkek ve 37' sinin kız öğrenci olduğu 55 öğrencinin katılımı ile zaman örnekleme analizi gerçekleştirilmiştir. Geçiş planının üç geniş kategorisi (çalışma öğrenme ve yaşam) için gerçekleştirilen dokuz özet test tekrar testte % 67' sinin katsayısının. 80 ve üzeri , % 22 sinin. 70 ile. 79 arası ve % 11' nin ise. 70 in altında olduğu görülmüştür. Dokuz özet test tekrar testinin geniş bir kısmının .70 üzerinde olmasının ölçeğin minimum zaman örnekleme güvenilirliğini karşıladığı savunulmuştur.

TPI-2'nin kaydedici güvenilirliğini bulmak için geliştirilmesinde yer almayan iki kişi gelişigüzel seçilen 10 öğrencinin tutanağını bağımsız olarak değerlendirmiştir. Bu tutanaklar, 10 öğrencinin her biri için öğrenci, aile ve öğretmen olmak üzere üç adet değerlendirme formu içermiştir. Bu durumda her bir formda 56 madde olması nedeniyle her bir öğrenci mümkün olan en yüksek kararlık oranı 168'dir. TPI-2 için kaydedici güvenilirlik oranı .99 olarak bulunmuştur.. Aile ve okul değerlendirmelerinin çoğunlukla benzer olduğunun bulunması değerlendirmeciler arasında yüksek tutarlığın olduğunu

kanıtladığı ve dolayısıyla bunun TPI-2'nin 3 farklı değerlendirme açısından güvenilir bir araç olduğunu gösterdiği savunulmuştur.

1.1.7.1.3. TPI-2'nin geçerlik çalışmaları

TPI'nin ilk versiyonun geliştirilmesinde mantıksal bir format olan geri bildirimlerin incelenmesi formatı izlenmiştir. Clark ve Patton (1997), 1994 yılındaki geçişle ilgili ölçeklerin cevap formları incelenerek TPI'nin ilk versiyonu geliştirmiştir. TPI-2 de ise madde seçiminde 3 aşama izlenmiştir. Birinci aşamada, 2009 yılında kullanıcı anketi ile TPI birinci versiyonunu kullananların görüşleri alınmıştır.. TPI' nın ilk versiyonunu satın alan her 30. uncu kişi gelişigüzel seçilip değerlendirme anketi gönderilerek TPI hakkındaki geri bildirimleri istenmiştir. Kullanıcılara her bir maddenin netliği ve gerekliliği açık uçlu sorularla sorulmuştur. Kullanıcılar 27 maddenin düzenlememesini, 24 yeni maddenin eklenmesini ve 3 maddenin de silinmesini önermiştir. Birinci aşamanın sonucunda madde havuzu orijinal, düzeltilen ve yeniden eklenen maddeleri içererek şekilde 60 maddeden oluşmuştur. İkinci aşamada, içerik geçerliliğini sağlamak için profesyonel öneri anketi geliştirilerek geçiş alanında deneyimli olan 64 kişiden oluşan profesyonel guruba (akademisyenler, özel eğitim öğretmenleri, geçiş koordinatörleri ve okul psikologları) önerileri alınmak üzere gönderilmiştir. Tüm anket katılımcılarının önerileri doğrultusunda madde havuzu düzenlenmiştir. Üçüncü aşamada, 62 kişiden oluşan alan test katılımcılarına; madde havuzunun IDEA çevrecisinde planlanan BGP lerin gerekliliğini karşılayıp karşılamadığı, bölgede yer alan okuldaki geçiş planlarını kapsayıp kapsamadığı, maddelerin yeterince açıklayıcı ve net olup olmadığı, ölçeğin uzunluğunun amacına uygun olup olmadığı ve ev formunun geçiş planlarının için önemli olup olmadığı sorulmuştur. Alan test katılımcılarının anket bildirimleri sonucu, madde havuzundaki madde sayısı 46'dan 57' ye yükseltilmiştir. Ayrıca başta istihdam planlama olarak belirlenene alan, öneriler doğrultusunda kariyer seçimi ve planlaması ve istihdam bilgi ve becerileri olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

TPI-2'nin kriterle ilgili geçerliliğine kriter ölçüm korelasyonu değerini hesaplayarak bakmak için TPI-2 ile aynı amaçta olan Enderle- Severson Transition Rating Scale (ESTR)'nin J versiyonu (hafif düzeyde zihin yetersizliği olan bireyler için) karşılaştırılmıştır. ESTR-J' nın aile eve öğretmen formu ile TPI- 2' nın ev ve okul formalarını sırasıyla ayrı karşılaştırılması yapılmıştır. 33 öğrencinin ailesi aile grubuna, 62 öğrencinin öğretmeni ise okul grubuna katılmıştır. Karşılaştırma analizleri sonucu

TPI-2 ve ESTRJ' nın aynı veya benzer bilgi ve beceriler ölçtüğü ancak planlama alanlarında bazı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. ESTR J' nın 47 maddesinden 30' u(%83' nün) TPI-2 formunda yer aldığı görülmüştür. ESTR-J' de yer alan 8 maddenin özgün olduğu bulunmuştur. Tersten TPI-2' nın 56 maddesinden 44'ü (%78.6) ESTR-J de karşılandığı ve TPI-2'de yer alan 12 maddenin ise özgün olduğu bulunmuştur.

1.1.7.2. Transition Assessment Goal Generator (TAGG)

TAGG, eğitimcilere öğrencilerin Bireyselleştirilmiş Eğitim Planların (BEP)' daki geçiş hedefleri için akademik olmayan lise sonrası istihdam ve eğitim ile ilgili davranışları belirlemeye yardımcı olmak geliştirilmiştir (Martin vd. 2012). TAGG, BEP' lerin hazırlanma ve uygulanma sürecinde aile ve öğrencinin işbirliğini artırmayı, öğrencinin güçlü olduğu akademik olmayan davranışları belirlemeyi, öğrencinin tam olarak ustalaşamadığı becerilerdeki var olan performansını belirlemeyi ve öğrencinin güçlü ve zayıf yönlerine hizmet edebilecek hedefler oluşturmayı sağlamaktadır.

Bu amaçları gerçekleştirmek için TAGG'ın özel gereksinimli öğrencilerle çalışan profesyonellerin, öğrencilerin ailelerinin ve kendilerinin tarafından doldurulmasına yönelik üç versiyonu geliştirilmiştir. Bu üç TAGG formu, birbiri ile paralel olup bu üç kaynağın tümünden gelen öğrencilerin gözlenmiş davranışlarını içermektedir. Farklı bireyler öğrenciler tarafından sergilenen davranışları farklı gözlemleyebildikleri için TAGG' ın 3 ayrı versiyonun geliştirildiği belirtilmiştir. Bu versiyonların birinden alınan puanlama ile BEP hedeflerinin geliştirilebildiği ancak iki veya üç versiyonun tamamlanmasının BEP' leri hazırlayanlara öğrencinin okul ve evdeki davranışlarındaki farklılıklarını fark etmeye hizmet ettiği belirtilmiştir. Ayrıca öğrenci versiyonun eklenmesinin öğrencinin süreçteki sesini artırıp BEP sürecine katılımını arttıracığı savunulmuştur.

1.1.7.2.1. TAGG'nın geliştirilmesi ve teknik özellikleri

Lise sonrası mesleki eğitim gibi eğitimini devam ettirmeyi ve/veya çalışmayı düşünen hafif ve orta düzeyde özel gereksinimli olan öğrenciler için geliştirilmiştir. Testin tamamlanıp puanlanma süresinin toplam 20 dakika olduğu belirtilmiştir. Aile ve öğretmen öğrencinin son bir yılda sergilediği davranışlara odaklanarak maddenin öğrenciye uygunluğunu, 1 ile 5 derecelendirmelerinden birini seçerek belirtmektedirler. "1 puan" öğrencinin maddede davranış/beceriye son bir yılda hiç göstermediğini, "2

puan” öğrencinin maddede belirtilen davranış/beceriye en az bir kere de olsa gösterip ama o davranışta henüz ustalaşmadığını, “3 puan” öğrencinin maddede belirtilen davranış/beceriye ustalaşmasına rağmen tutarsız olarak sergilediğini, “4 puan” öğrencinin maddede belirtilen davranış/beceriye çoğu zaman tutarlı olarak yerine getirdiğini, “5 puan” ise öğrencinin maddede belirtilen davranış/beceriye her daim tutarlı olarak yerine getirmesini temsil etmektedir. TAGG’ ın öğrenci versiyonu, öğretmen ve aile versiyonlarındaki gibi değerlendirme şekli derecelendirme esasına dayanmaktadır. Ancak öğrencilerin kendilerini değerlendirmesini kolaylaştırmak adına kendi değerlendirmesini 5’li derecelendirme sistemi ile yapması yerine 3’lü derecelendirmeye yapması tercih edilmiştir.

Ayrıca maddeler, aile ve öğretmen versiyonlarında olduğu gibi derecelendirme numaraları yerine öğrencilerin anlamasını kolaylaştırmak adına “nadiren”, “ara sıra”, “çoğunlukla” şeklinde kelimelerle derecelendirilmiştir. Ayrıca öğrencinin ihtiyaç duyması durumunda maddeleri açıklama, gerektiğinde örneklendirme, onun yerine yazma, yardımcı teknoloji gibi ek yardımların sunulması gerektiği belirtilmiştir. Ancak yanıtların, öğrencinin yanıtları olup kendini nasıl hissettiği, düşündüğü ve kendini nasıl değerlendirdiğiyle ilgili olması gerektiği belirtilmiştir. . Öğretmen veya ailelere öğrenci yerine yanıtlamayıp, öğrencilere doğru yanlış yanıtlar olmadığı söylenerek öğrencileri yönlendirmeleri önerilmiştir.

Madde havuzunun oluşturulmasında yedi üyeden oluşan araştırmacı grubu, lise sonrası başarılı istihdam ve ileriki eğitim ile ilgili davranışları belirlemek amacıyla literatür taraması gerçekleştirmiştir. Araştırma grubu araştırma ve literatür taramaları olmak üzere toplam da 83 çalışmayı inceleyerek ortak fikir birliğine varıp değerlendirme aracında yer alacak davranışların listesini belirlediler/ölçeğin yapısını inşa ettiler.

TAGG’ın profesyonel versiyonunu geliştirirken 17 tekrarlama gerçekleştirilmiştir. İlk denemede 83 maddeden oluşan madde havuzu, 17. denemede 75’e düşmüştür. 75 maddenin 66’sı 5’li likert tipinde olup profesyonelin öğrencinin son bir yıldaki davranışını derecelendirmeye dayanırken, kalan 9 madde “evet- hayır” cevaplarını içeren sorulardan oluşmuştur. TAGG’ın aile versiyonu aynı maddeleri içererek şekilde geliştirilmesi 10 denemeye kadar sürmüştür. TAGG’ ın öğrenci versiyonunda aynı şekilde 10 deneme sürmüştür. Ancak bu denemeler sonucu maddeler, öğrencilerin anlamasını kolaylaştırmak için basitleştirilerek yazılmıştır.

1.1.7.2.2. TAGG'in geçerlik çalışmaları

İlk TAGG'in faktör yapısını değerlendirmek için 75 tane madde deneme madde analizine (Explatory Factor Analysis- EFA) girilmesi sonucu 8 faktörlü yapının anlamlı olduğu bulunmuştur. Faktörler arasındaki ilişki ise SAS'ta ki "Proc Factor" programı ile gerçekleştirilmiştir. İzleyen araştırma ile faktör referans yapı matrisi 20 maddenin kalan 8 faktörle uyum sağlamadığını bulması üzerine bu 20 madde madde havuzundan çıkarılmıştır. Kalan 55 maddenin uyumuna ise tekrar CFA 4 uyum indeks modeli ile (RMSEA index, CFI index, TLI ve RMSR) araştırılmıştır. Bu dört farklı uyumun incelenmesi, her bir model uyumunun farklı yönlerini ölçmesi nedeniyle önemli olduğu savunulmuştur. Gerçekleştirilen uyum indeksi sonucu madde havuzundan 21 madde daha çıkartılmıştır. Dört uyum indeks puanı, kalan 34 maddenin 8 faktörle uyumu mükemmel olduğunu göstermiştir ($\chi^2=1043.62$, $df=499$, $RMSEA=.058$, $CFI=.92$, $TLI=.91$, $RMSR=.0597$). Yaş ortalaması 44.6 olan 271 aile uygulamaya katılmıştır. 8 faktörlü basit yapıyla modellenen 34 maddeye düşürülen aile ölçeğinin de mükemmel uyum sağladığı bulunmuştur ($\chi^2=862.74$, $df=499$, $RMSEA=.0570$, $CFI=.91$, $TLI=.90$, $RMSR=.058$). TAGG factor uyumu birbirine yakın değerlerle yüksek oranda benzerlik göstermiştir.

Özel eğitim liselerine devam eden 33 öğrenci uygulamaya katılmıştır. Bu öğrencilerin yaş ortalaması 17.1 olup 9., 10., 11. ve 12. sınıflarda öğrenim görmektedirler. Bu öğrencilerin %61'ini öğrenme güçlüğü, % 12'sini zihin yetersizliği, %10'nu farklı sağlık problemleri, % 5'ini duygusal bozukluğu, % 12'sini otizm spektrum bozukluğu, görme, işitme yetersizliği olanlar ve beyin travması geçirenler oluşturmuştur. 8 faktörlü basit yapıyla modellenen 34 maddeye düşürülen öğrenci ölçeğinin de mükemmel uyum sağladığı bulunmuştur ($\chi^2=819.00$, $df=505$, $RMSEA=.04466$, $CFI=.89$, $TLI=.88$, $RMSR=.064$).

Yapısal analizler sonucu TAGG'in 3 versiyonunun da aynı yapıyı ölçtüğü kanıtlanmıştır. Bu geçerlik çalışmalarında diğerlerinden farklı olarak TAGG puanları ile değişkenler arasında ilişkiler açıklanarak geçerliliğe bakılmıştır. Bu amaçla TAGG puanları ile demografik değişkenler (katılımcıların cinsiyeti), öğrencinin özel gereksinim türleri, sosyo-ekonomik durumları, not ortalamaları, genel eğitimde geçirilen zaman gibi diğer değişkenler arasındaki ilişkiler incelenerek geçerlilik ispatlaması yapılmıştır. TAGG puanları ile katılımcıların cinsiyeti arasındaki ilişkiye incelediklerinde erkek ve bayan öğrenci arasında TAGG'in 3 versiyonunda çok az bir farklılık bulunmuş ve bu farklılığın ölçeğin geçerliğini etkilemeyeceği belirtilmiştir. TAGG puanları ile katılımcıların özel gereksinim türlerine göre ilişkiyi incelediklerinde TAGG' in

versiyonlarının engel türlerine göre farklılık gösterdiğini bulmuşlar ve bunun şaşırtıcı olmadığını belirtmişlerdir. Öğrenme gücü gibi özel gereksinim düzeyi düşük olan öğrencilerin zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu olanlar gibi engelden daha fazla etkilenmiş gruplara göre TAGG yapılarında daha yüksek puanlar aldığı gözlenmiştir. Bu sonuçlardan her ne kadar farklı engel gruplarının TAGG sürecinde farklı puanlar alması da TAGG puanlarındaki farklılıkların bu öğrenciler için uygun olduğu belirtilmiştir. TAGG puanları ile öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında sosyo-ekonomik durumun TAGG puanlamasında çok az etkisi olduğu görülmüştür, TAGG puanlarının beklendiği gibi öğrenci özelliklerinde göre farklılık gösterip sosyoekonomik düzeye göre göstermemesinin ölçeğin geçerli olduğuna dair bir kanıt olduğu savunulmuştur.

1.1.7.2.3. TAGG'in güvenilirlik çalışmaları

Ölçeğin güvenilirliğinin araştırılması için ölçeğin bütünü ve tüm versiyonlarının her biri için alt grup iç tutarlılıklarına bakılmıştır. Ölçeğin 3 versiyonun bütünü iç tutarlılıklarına bakıldığında Cronbach Alfa değerlerinin .89 ile .95 arasında değiştiği görülmüştür. Bu değerler ölçeğin tüm versiyonlarının tümünün yüksek güvenilirlikte olduğunu göstermektedir. Tüm versiyonlar için 8 alt grubun Cronbach Alfa değerlerinin .60 ile .93 olması TAGG'in tüm versiyonlarının alt gruplarının güvenilir olduğunu kanıtlamıştır. Ancak öğrenci versiyonunun alt gruplarının Alfa değerlerinin .44 ile .82 arasında olması, öğrenci alt gruplarının güvenilirliğinin genelden daha düşük olduğunu göstermiştir.

TAGG' in test tekrar test güvenilirliğini bulmak için TAGG' in 3 versiyonu ortalama 13.7 hafta sonra tekrardan uygulanmıştır. 102 profesyonele uygulanan test tekrar test oranı .80, 92 aileye uygulanan test tekrar test oranı .70 ve 102 öğrenciye uygulanan test tekrar test oranı aynı şekilde .70 olarak bulunmuştur.

1.1.7.3. The Arc's Self-Determination Scale

The Arc's Self-Determination Scale, öğrencinin kendi kendini yönetme becerisini ölçme amacıyla özellikle hafif düzeyde zihin yetersizliği olan bireyler için geliştirilmiştir (Wehmeyer ve Kelchner, 1995). Öğrencilere uygun destek ve imkânlar sunarak kendi kendini yönetebilmesini etkinleştirmek ve güçlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. The Arc's Self-Determination Scale, öğrencilerin kendileriyle ilgili inançlarını ve

farkındalıklarını değerlendirmesine, eğitimcilerin ve kendi kendini yönetme hedef ve amaçları ile ilgili öğrencilerin güçlü ve zayıf yanlarının farkında olan kişilerin işbirliği içinde çalışmasına ve öğrencilerin kendi kendini yönetme sürecinde zamanla kendini değerlendirmelerine yardımcı olduğu savunulmuştur. Ayrıca araştırmacılara hangi ortam, öğretim stratejisi, müfredat materyallerinin kendi kendini yönetme becerisini geliştirme veya engellediğini sunarak öğrenciye büyük ölçüde katkı sağladığı savunulmuştur.

1.1.7.3.1. *The Arc's Self-Determination Scale'nin geliştirilmesi ve teknik özellikleri*

Ölçeğin geliştirilmesinden çift süreç işlemiştir. İlk olarak, kendi kendini yönetebilen ve yönetmeyen zihin yetersizliği olan yetişkinlerin özellikleri belirlenmiş ve kendi kendini yönetebilenler ayrılmıştır. İkinci süreçte, bu kendi kendini yönetebilen zihin yetersizliğe olan yetişkinlerin özelliklerini belirleyerek ölçeğin madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçek alan ve alt alanlarını belirlemek için ülkenin bir ucundan bir ucuna zihin yetersizliği olan yetişkinlerle yapılandırılmış görüşmeler yürütülmüştür. Araştırmanın örneklem grubunu 10 farklı eyaletten katılan ergenlik çağındaki 408 zihin yetersizliği olan öğrenci oluşturmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması 36.34' dır. Veri toplama genel anlamda düzeni bağlamda planlanan kendini temsili buluşmalarla gerçekleştirilmiştir.

Ölçeğin alan uygulaması yaş aralıkları 14 ile 22 olan 223'ü erkek, 210'u kız, 67'si bilinmeyen olmak üzere 5 farklı eyaletten 500 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Bu öğrencilerin çoğunluğunu hafif düzeyde zihin yetersizliği ve öğrenme güçlüğü olan öğrenciler oluşturmuştur. Katılımcıların 13.7'si engeli olmayanlar, 44'ü öğrenme güçlüğü, 35.2'si zihin yetersizliği, 4.1'si duygusal bozukluğu, 1.6' sı diğer yetersizliği, .5'i otizm spektrum bozukluğu, .5' i konuşma problemi olan bireyler oluşturmuştur.

1.1.7.3.2. *The Arc's Self-Determination Scale'nin geçerlik çalışmaları*

Cinsiyetin, yaşın ve engel türünün ölçeğin tamamındaki ve alt alanlardaki puanları üzerine etkisini incelemek için birden fazla değişken analizi gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin genelinde cinsiyetin bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Ölçeğin 3 alanında yaşa göre önemli farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Özel gereksinim ile ilgili farklılıklar 3 gruba ayrılarak incelenmiştir. Bu üç grup; engeli olmayanlar, öğrenme güçlüğü olanlar ve zihin yetersizliği olan bireylerden oluşmaktadır. Ölçeğin genelinde bu gruplar arasında önemli

oranda farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ölçeğin genelinde ve alt gruplarında engeli olmayan öğrencileri en yüksek puanı alıp, onu öğrenme güçlüğü onlar izlemiş ve en düşük puanı zihin yetersizliği olan bireyler almıştır. Ölçeğin zihin yetersizliği olan ve olmayan öğrencilerde farklı sonuçlar vermesi ölçeğin ayırt edici geçerliğinin olduğunu kanıtlamıştır.

Kriterle ilgili geçerlik için alan uygulaması esnasında kavramsal olarak birbiri ile ilişkili 3 farklı ölçek daha uygulanmıştır. Bu ölçekler; Internal External Scale (ANS-IE), Intellectual Achievement Responsibility Questionare (IARQ) ve Self-Efficacy (SES)' dir. Sonuçlar bu ölçeklerin yüksek oranda birbiri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ölçeğin yapı geçerliği çalışmasında 3 alt gurubu içeren faktör analizi yapılmış ve varyans değerinin 56.4 olduğu bulunmuştur.

1.1.7.3.3. *The Arc's Self-Determination Scale'nin güvenilirlik çalışmaları*

Ölçeğin güvenilirliğinin araştırılması için ölçeğin bütünü ve alt grupları için iç tutarlılık katsayılarına hesaplanmıştır. Ölçeğin alt gruplarının Cronbach alfa değerlerinin. 62 ile.90 aralığında olduğu (özerklik/bağımsızlık .90, psikolojik güç .90, farkındalık .73, kendini gerçekleştirme .62) ve genel Cronbach Alfa değerinin ise .70 in üstünde olduğu bulunmuştur.

1.1.7.4. *Transition Behavior Scale-Second Version (TBS-2 SV)*

TBS-2 SV, öğrencinin istihdam ve bağımsız yaşam geçişine hazır bulunurluk durumunu belirme için geliştirilmiş bir ölçek olup standardizasyonu yapılmıştır (McCarney ve Anderson, 2000). TBS-2 SV, geçişe hazır bulunurlukla ilgili karar verme için endişelenilen kararları belirleme ve öğrencinin tahmini alanlardaki istihdam ve toplumsal uyum başarı performansını ölçmektedir. TBS-2 SV, okul personelinin öğrencilerin okul sonrası başarısına yardımcı olabilmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. TBS-2 SV;

- beklenen sosyal geçiş ve işle ilgili davranışları belirlemeye,
- okul personelinin gözlemlerini belgelemeye,
- tarama amacıyla bireysel öğrencileri ülke çapı standartları ile karşılaştırmaya,
- geçiş plandaki başarılı istihdam ve toplumsal geçişli ilgili alaları tespit etmeye,

- öğrencinin istihdam ve bağımsız yaşama geçişine yardım edecek hedefler, amaçlar, objektifler ve müdahale stratejileri geliştirmeye ve
- geçiş etkinlikleri öncesi gelişime ihtiyacı olan kişileri taramayı sağlamaya yardımcı olduğu belirtilmiştir.

1.1.7.4.1. TPI-2 SV'nin geliştirilmesi ve teknik özellikleri

TPI-2 SV, 47 uzmandan (eğitimci uzmanları, rehber öğretmenler, eğitim personeli, işverenler) 3 aylık süreçte (Ekim 1986- Aralık 1986) istihdam ve toplumsal/bağımsız yaşama geçişte başarı için gerekli olan özellikleri belirlemeleri istenmiştir. Gelen dönütler doğrultusunda maddeler birleştirilerek ve çıkarılarak toplamda 83 madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan madde havuzuna ilişkin uzman öneri anketi oluşturup aralarında eğitimci uzmanı, rehber öğretmen, eğitimci ve işverenin olduğu 47 kişiye gönderilerek maddeleri değerlendirmeleri istenmiştir. Uzmanlardan gelen öneriler sonrası madde havuzunda gerekli düzenlemeler yapıp madde havuzuna 62 maddeyle son halini verilmiştir.

Ölçeğin uygulanması için rastgele 30 farklı özel eğitim okulu seçilmiştir. Bu okullarda görevli ve çalışmaya katılmada gönüllü olan öğretmenler, katılımcıları öğrencilerinden rastgele seçmiştir. Sonuç olarak uygulamaya 1.328 erkek ve 1.296 kız olmak üzere toplamda 12 ile 18 yaş aralığında olan ve bu okulların 7 ile 12 sınıflarında öğrenim gören 2.624 öğrenci çalışmaya katılmıştır. Uygulama esnasında ölçeğin tamamlanma süresi ortalama 15 ile 20 dakika olduğu görülmüştür.

1.1.7.4.2. TPI-2 SV'nin geçerlik çalışmaları

Bu çalışma için; içerik (kapsam), kriterle ilgili geçerlik ve yapı geçerliği olmak üzere toplam 3 tür geçerlik çalışması yapılmıştır. TPI-2 SV' nin iç geçerlik bütünlüğünü sağlamak için madde havuzu dikkatli literatür taraması ve aralarında eğitimci uzmanı, rehber öğretmen, eğitimci ve işverenden oluşan 42 kişinin önerileri ile geliştirilmiştir.

Kriterle ilgili geçerlik için TBS-2 SV aynı veya benzer değerlendirme araçları olan Adaptive Behavior Inventory (ABI) ve AAMR Adaptive Behavior Scale-School Second Edition (AAMR ABS-S:2) karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma, ölçeklerde yer alan tüm alt gruplar için gerçekleştirilmiştir. TBS-2 SV ile ABI ölçeklerinin alt gruplarının aynı yapıyı ölçmekte olduğu ve korelasyon değerlerinin .59 ile .83 olduğu bulunmuştur. TBS-2 SV ile AAMR ABS-S:2 ölçeklerinin alt grupları aynı yapıyı ölçmekte olup korelasyon

aralığının .45 dan .83 olduğu bulunmuştur. Tüm bu korelasyonların istatistiksel olarak kabul edilir olması ($p > .001$) TBS-2 SV'nin ABI ve AAMR ABS-S:2 ile güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Ölçeğin yapı geçerliliğini ortaya konulması amacı için ölçekte yer alan 3 alt grubun (işle ilgili, kişilerarası ilişkiler, sosyal/toplumsal beklentiler) her biri için faktör analizi yapılmıştır. Temel bileşenler yöntemi ile her alt grupta bir faktör temel faktör olarak bulunmuştur. Faktör analizi sonucu işle ilgili alt grubun varyans değeri % 66.95, kişilerarası ilişkiler alt g grubun varyans değeri %62.6 ve sosyal/toplumsal beklentiler alt grubun varyans değeri ise % 64.45 olarak bulunmuştur.

1.1.7.4.3. TPI-2 SV'nin güvenilirlik çalışmaları

Bu çalışmada test tekrar test, değerlendiriciler arası güvenilirlik, iç tutarlılık ve alt gruplar için iç tutarlılık olmak üzere 4 çeşit güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Test tekrar test güvenilirliğine bakmak için 12 ile 14 yaş aralığında olan 21 katılımcıya TBS-2 V ölçeği, 30 gün aralığı ile uygulanmıştır. Bu uygulama sonucu, işle ilgili alt grubun test tekrar test oranı. 87, kişiler arası ilişkiler alt grubunun test tekrar test oranı. 89, sosyal ve toplumsal beklentiler alt grubun test tekrar test oranı ise.92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin genel test tekrar test oranı ise .89 olarak bulunmuştur.

Öğrenci hakkında eşit bilgiye sahip bir grup eğitimci aynı öğrencileri değerlendirmiştir. 142 eğitimci toplam 311 öğrenciyi değerlendirmiştir. Değerlendiriciler arası tutarlık değeri .86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılıklarına bakıldığında ise üç alt grubun ve ölçeğin genelinin değerlerinin .90 ve üzeri olduğu bulunmuştur.

1.1.7.5. Enderle-Severson Transition Scale (ESTR)

90'lı yılların başlarında Enderle özellikle geçiş alanlarını ölçen bir ölçme aracının olmadığını gözlemlemiştir. Yaptığı kapsamlı literatür taramasında geçiş değerlendirmelerinin çok eksik ve yetersiz olduğunu fark edilmiş ve bunun üzerine 1991 yılında Enderle ve Severson ETSR' nin ilk versiyonu çıkarılmıştır (Severson, Enderle ve Hoover, 2006). Geliştirme aşamasında en iyi formatı bulmak için birçok değerlendirme aracı incelemiştir. ESTR ilk etapta tüm özel gereksinim ve yaş gruplarına uygulanmak üzere geliştirilmiştir. Ancak 1995 yılında Eğitim Bakanlığı, ölçeğin oldukça kapsamlı olmasına rağmen bazı maddelerinin hafif düzeyde özel gereksinimi olan öğrenciler (öğrenme güçlüğü, duygusal ve davranış bozukluğu, işitme yetersizliği, görme

yetersizliği, fiziksel sağlık problemleri olanlar) için uygun olmadığını belirtmiştir. Bunun zerine 1996 yılında ek araştırmalar yapılarak ESTR revize edilmiştir. 1991 ile 1995 yılları arasında tamamlanan araştırmalarla maddelerin zorluk seviyeleri ayarlanarak ve yeni alt gruplar eklenerek ESTR-R geliştirilmiştir. Bu leklerin basımında sonra uygulamacılar ve uzmanlardan ölçeğin uygunluğu konusunda sürekli olarak öneriler alınmıştır. Alınan neriler doğrultusunda ESTR' nın ESTR-J (hafif düzeyde özel gereksinimi olan öğrenciler için) , ESTR-III (orta düzeyde özel gereksinimi olan öğrenciler için) ve ESTR-S (birden fazla özel gereksinimi olan öğrenciler için) versiyonları geliştirilmiştir. Bu lek için; yüzey geçerliliği, kriter ile ilgili geçerlik ve kapsam geçerliliği olma üzere 3 geçerlik çalışması ile değerlendiriciler arası güvenirlik, test tekrar test güvenirliği ve iç tutarlılık güvenirliği olmak üzere toplam 3 tür güvenirlik çalışması yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaların ESTR' nın geçerli ve güvenilir olduğunu ispatladığı bilinmektedir ancak bu geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının detaylarına ulaşılamamıştır.

1.1.8. Geçiş konusunda ülkemizdeki durum

Ülkemizde zel gereksinimli bireylerin toplumsal hayata hazırlanmaları bir diğer değişle toplumsal hayata geçişi konusunda doğrudan bir yasal düzenleme ve zorunluluk bulunmamasına rağmen, bu yasal yönetmeliklerde geçişle ilgili çalışmalara yön verebilecek dolaylı maddeler yer almaktadır. Örneğin; 573 sayılı zel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. maddesinde ve bu kararnameye dayalı olarak 2006 yılında çıkarılan zel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 6. maddesinin d bendinde “*zel eğitim gerektiren bireylerin, her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılır.*” hükmü yer almaktadır. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde sürekliliğin sağlanması ve bunun için işbirliği içinde çalışılması gerekliliği içeren maddelerin dışında özel gereksinimli bireylerin mesleki rehabilitasyonu ve istihdamıyla ilgili birçok yasal düzenlemeler mevcuttur.

Geçiş alanında nc olan ABD'nin bu konuda 60'lı yıllarda çalışmaya başlaması ve yasalarda yerini almasına rağmen, ülkemizde geçiş kavramı ancak 2000'li yılların başında telaffuz edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmaların çoğunluğu ise erken çocukluk dönemindeki geçiş konusunu kapsamaktadır. Kargin, Akçamete, Baydık (2001) tarafından “Anasınıfına Geçişte Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı” geliştirilmiş ve

bu araçla okulöncesi yaşta işitme engelli çocuğu bulunan ailelerin anasınıfına geçiş sürecindeki ihtiyaçları belirlenmiştir. Ayrıca Çiftçi Tekinarslan danışmanlığında yürütülen tezsiz yüksek lisans programında yürütülen projede Bircan'la yaptığı çalışmada, Kargın, Akçamete, Baydık (2001)'ın geliştirdiği “Anasınıfına Geçişte Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı” kullanılmış ve zihin engelli çocukların anasınıfına geçiş sürecinde ebeveynlerinin gereksinimleri belirlenmiştir. Gürsel (2003) başarılı bir geçiş için BGP'larına ihtiyaç duyulduğunu, bu planların Bireyselleştirilmiş Aile Hizmet Planını (BAHP) ve çocuk için geçiş becerilerini kazandırmayı hedefleyen BEP'i içermesi gerektiğini belirtmiştir. Bakkaloğlu (2004) ise etkinliğe dayalı müdahale programının, 3-6 yaş özel gereksinimi olan çocukların geçiş becerilerine etkisini incelemek amacıyla “Geçiş Becerilerini Değerlendirme Ölçeği” geliştirmiştir. Bakkaloğlu (2013) erken müdahaleden okul öncesi programlarına geçiş sürecinde özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin bu süreçteki yaşantılarını ve ilgili kurumların hizmetleri ile yaşanan sorunları ortaya koymuştur.

Yetişkinliğe geçiş konusu ise Coşgun Başar'ın 2010 yılındaki yüksek lisans tezinde, anne baba görüşlerine göre özel gereksinimli bireylerin okul hayatından iş hayatına geçiş becerilerini belirlemesi ile yetişkinliğe geçişte geçiş planlarının gerekliliğinden bahseden çalışmalarla kısıtlıdır. Gürsel, Ergenekon ve Batu (2007, s. 80)'nun özel gereksinimli bireylere okuldan işe geçiş becerilerinin kazandırılmasına dair öğretmen ve yönetici görüş/önerilerini belirledikleri çalışmada; öğretmenler, okulun asıl amacının özel gereksinimli bireylerin toplumda bağımsız bireyler haline gelerek kendi kendilerini idame ettirebilmeleri olduğunu savunmuştur. Araştırmacılar, öğretmenlerin bu görüşlerinin BGP'larıyla örtüştüğünü savunmuş, ancak bulgularının özel gereksinimli öğrencilerin okuldan iş yaşamına geçişini kolaylaştıracak BGP'larının hazırlamadığını gösterdiğini belirtmişlerdir.

Ergenekon (2014) ise geçiş planlamasının özel gereksinimli bireyin geleceği ile ilgili kararlar almada yol gösteren bir süreç olup, bu bireylerin ve ailelerinin geçiş sürecinde karşılaştığı zorlukları aşmalarına olanak sağladığını belirtmiştir. Geçiş sürecinde yapılan planlama ve düzenlemelerin bu denli önem taşımaya rağmen ülkemizde henüz geçiş süreciyle ilgili net bir yasal gereklilik ve düzenlemenin olmadığını ve bu sürecin, ailelerin ve alan uzmanlarının bireysel çabalarıyla sistematik olmayan bir şekilde yürütüldüğünü belirtmiştir. Bu nedenle geçiş planlamalarının tüm geçiş aşamaları için yasal bir zorunluluk haline getirilip, erken müdahale döneminden başlayıp öğretimin

her kademesinde geçişlerin değerlendirilip planlanması ve uygulanması gerekliliğini, ihtiyaç dahilinde ise uyarlamaların yapılıp sürecin devamlılığının sağlanmasını önermiştir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014, s. 118).

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılında yayınlamış olduğu mesleki eğitimde bütünleştirme uygulamaları kılavuzunda, Türkiye'deki tüm çocuklar gibi özel gereksinimli çocukların da ilkokuldan ortaöğretime geçerken ve ayrıca meslek liselerinin ilk yıllarında bireysel, eğitim ve mesleki alandaki gelecekleri ile ilgili hayati öneme sahip kararlar vermek durumunda kaldıkları belirtilmiştir. Ancak bu geçiş süreci, özel gereksinimli bireyler için bireysel ve mesleki geleceklerini belirlemenin de ötesinde olup bireylerin özel ihtiyaçlarını da belirlemeyi gerektirdiği için daha da önem arz etmektedir. "Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri tanıma çabası, değerlendirme yapmayı, gözlem yapmayı ve konuyla ilgili olabilecek her türlü bilgi kaynağının, durumun, ortamın, sonucun, tutum ve yatkınlığın dikkate alınarak bütünleştirilmesini içermektedir (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013, s. 32-35)". Ayrıca bu kılavuzda, değerlendirme aşamasında aşağıdaki maddelerin belirleyici bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır:

- Kullanılacak modelin kapsamlı olması,
- Yetersizlik tanılamasının özel eğitime ilişkin gereksinimin belirlenmesinde ön koşul niteliği taşıması,
- Mesleğe yönlendirme amacıyla yapılacak olan değerlendirmede birden çok değerlendirme araç ve yöntemlerinin birlikte kullanılması,
- Değerlendirmeler neticesinde öğrencinin güçlü ve zayıf olduğu yönler, öğrencinin eğitim/mesleki ortamındaki etkileşimine ilişkin durumun saptanarak belirlenmesi,
- Eğitsel, psikolojik ve ayrıca gerekli görüldüğü takdirde tıbbi danışmanlığın özel gereksinimli öğrencilerin değerlendirilmesinde her daim olması gerekliliği,
- Değerlendirmenin tek seferlik bir tanılama işlemi yerine devam eden bir süreç olarak görülmesi gerekliliği,
- Değerlendirme sürecine özel gereksinimli öğrencilerin ve ailelerin aktif katılımı,
- Özel gereksinimli öğrencilerin mesleki geleceklerine ilişkin karar alınırken özel eğitime duyulan gereksinimlerinin işlevsel ve daha etkin bir biçimde

değerlendirilebilmesini sağlayan işbirliğiyle ilgili var olan iyi uygulamaların daha fazla geliştirilmesi,

- Belirli aralıklarla, belirtilen uygulama önerilerine yönelik faaliyetlerin değerlendirilme gerekliliği.

Özel gereksinimli bireylerin mesleki eğitime geçişinin kolaylığı bu bireylere sağlanacak desteğin işlevselliği ve içeriğiyle doğru orantılıdır. Personelin, özel gereksinimli bireylere ihtiyacı olan etkili desteği sağlaması ancak onları her yönüyle (öğrencinin ilgi alanları, yetenekleri/becerileri ve mesleki yeterlilikleri, sağlık durumları ve BEP destek eğitim raporları gibi özel ihtiyaçları) tanınması ile mümkün olmaktadır. Bu kılavuzda, özel gereksinimli öğrencilerin kişisel özellikleri, yetenekleri, başarıları, ilgi alanları, kişisel özellikleri, öğrenme biçimi, sosyo-ekonomik düzeyi, sağlığı, benlik algısı ve kendi farkındalığı gibi temel noktalarda tanınmasının sürecin doğru yönlendirilmesi açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Bu sürecin değerlendirilmesi ise ancak standardize edilmiş nicel tabanlı testler (ilgi, yetenek, başarı, tutum testleri ile kişilik testi bataryaları) ve bazı test dışı tekniklerle (standardize edilmiş, serbest ve/veya anekdota dayalı gözlemler, genel ve özel anketler, biyografi ve sosyometrik veriler, rol yapma/oyun) mümkündür (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013, s. 32-35).

1.2. Problem

Uluslararası ve ulusal alanyazında görüldüğü üzere, özel gereksinimli bireylerin eski programı ile yeni programı arasında bir köprü oluşturarak geçiş sürecini kolaylaştırmak ve sunulan destek ile hizmetlerin sürekliliğini sağlamak ancak geçiş planlamalarının hazırlanması ile mümkündür. Ulusal alanyazın, Türkiye’de hala özel gereksinimli bireylerin lise eğitimleri sonrasında, topluma bağımsız olarak yaşamalarına yönelik herhangi bir geçiş planının hazırlanmadığını belirtip, geçiş planlarının ivedilikle yasa ve mevzuatlarda yer alıp uygulanmaya başlanmasını önermektedir (Gürsel, Ergenekon ve Batu, 2007; Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014). Ülkemizde özel gereksinimli öğrencilerin okul sonrası toplumsal yaşama katılımlarını kolaylaştırmaya hizmet edecek geçiş planlarının hazırlanabilmesi için öncelikli olarak ülkemizde değerlendirme araçlarına, bir başka ifade ile geçiş ölçekleri ve araçlarının geliştirilmesine/hazırlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Patton ve Clark (2014, s. 2)’ın da

belirttiği üzere geçiş planlaması; değerlendirme, geçiş planlarının hazırlanması ve uygulanması olarak üç aşamalı bir süreçten meydana gelmektedir. Sonuç olarak; ülkemizde bireyselleştirilmiş geçiş planlarının geliştirilip uygulanmaya başlanabilmesi için öncelikle geçiş planlarına amaç belirleyerek, hazırlanmalarına hizmet edecek bir formal değerlendirme aracı/envanter/ölçeğe ihtiyaç duyulmaktadır.

1.3. Amaç

Bu alışma Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'nin 11. ve 12. sınıflarında eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerin toplumda birer yetişkin olarak, bağımsız ve kaliteli bir yaşam sürdürmeleri ve topluma tam katılımları için gerekli olan toplumsal/bağımsız yaşam becerilerini (günlük yaşam, kişisel para yönetimi, toplumsal alan kullanımı, çalışma/iş hayatı, boş zaman/serbest zaman, kendini yönetme ve okul sonrası yaşam) kazandırmayı hedefleyen geçiş planlamalarının hazırlanmasını hedeflemektedir. Bu çalışmanın temel amacı, ülkemizdeki özel gereksinimli öğrencilerin yetişkin rollerine hazırlanıp toplumda bağımsız ve kaliteli bir yaşam sürdürebilmeleri için bu bireylere gerekli olan toplumsal/bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılmasını sağlayacak, geliştirilmesi gereken BGP'lerinde yer alması gereken amaçları/hedefleri belirlemeye yarayan, kritik öneme sahip bir geçiş ölçeğin geliştirilmesidir.

1.4. Önem

Alanyazında, yetersizliği olan bireylere gerekli hizmetler sağlanmadığı takdirde bu bireylerin ev ve toplumsal yaşam düzenlemelerinde, iş edinmelerinde ve birçok yetişkin rollerine hazır olmalarında önemli güçlüklerle karşılaştıkları ortaya konulmaktadır (Wagner vd., 1991, s. 34; Newton, Olson ve Horner, 1995, s. 390). Buna ek olarak, öğrencinin eski programı ile yeni programı arasında bir köprü sağlayarak yeni ortama uyumunu kolaylaştırmanın, yaşayacağı zorluklar ile bu zorlukların aile ve bireyde doğuracağı stresi en aza indirgemenin ve bu geçiş sürecini bireyler için kolaylaştırarak sunulan destek ve hizmetlerin sürekliliğini sağlamanın ancak geçiş planlamalarının hazırlanması ile mümkün olduğu belirtilmiştir (Wehman, 1992; Kohler, 1993; Gallivan-Finlon, 1994; Patton ve Clark, 2014; Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014). Özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının eksiksiz ve doğru olarak belirlenmesi, öğrencilerin başarılı geçişler gerçekleştirmelerine hizmet edecek geçiş planlarının hazırlanmasına olanak sağlayacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim ve

Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılı Mesleki Eğitimde Bütünleştirme Uygulamaları Kılavuzunda, özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları gibi ilkokuldan ortaöğretime geçişi ve meslek liselerinin ilk yıllarında, mesleki ve eğitim alanındaki geleceklerinin yanı sıra yetersizliklerinin sebep olduğu özel ihtiyaçlarını da göz önüne almayı gerektirmesinin, değerlendirme ve mesleki yönlendirme yapmayı hayati bir öneme taşıdığı belirtilmiştir. Ayrıca bu kılavuzda, özel gereksinimli öğrencilerin kişisel özelliklerinin, yeteneklerinin, başarıları ve ilgi alanlarının, kişisel özelliklerinin, öğrenme biçiminin, sosyo-ekonomik düzeyinin, sağlık ve benlik algısı ile kendi farkındalığının tanınmasının, geçiş sürecinin doğru yönlendirilmesi açısından oldukça önemli olduğu belirtilmiştir. Ek olarak öğrencinin bu özelliklerinin tanınmasının değerlendirme yapmayı gerektirdiği ve sürecin değerlendirme yollarından birinin de standardize edilmiş nicel tabanlı tutum testleri olduğu söylenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013, s. 32-35).

ABD'nde 1990'da yapılması zorunlu hale getirilen geçiş planları ülkemizde halen yapılmamakla birlikte, bu geçiş planlarını hazırlamaya hizmet edecek herhangi bir ölçü aracı da bulunmamaktadır. Bu nedenle, özel gereksinimli bireyler toplumsal/bağımsız yaşam becerilerini tam olarak kazanamayıp, topluma entegre olamamakta, dolayısıyla da tam anlamıyla kendi kendilerine yetebilir bir duruma gelip toplumda kaliteli ve bağımsız bir yaşam sürdürememektedirler. Özel gereksinimli bireylerin istihdam edilişi ve hayata hazır bulunurlukları ile ilgili ulusal alanyazında öğretmen ve işveren görüşlerine dayalı sorunları betimleyen ve geçiş planlarının olması gerekliliğini belirten nitel çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu bireylerin toplumsal hayata geçişi ve yetişkin rollerine hazır olmaları için geçiş planlarının hazırlanmasına hizmet edecek bir değerlendirme aracı gibi çözüm odaklı bir araştırmaya rastlanmamış olması, bu çalışmayı gerekli ve özgün kılmaktadır. Bu çalışmanın özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarını belirleyerek geçiş planlarının hazırlanmasına hizmet edecek şekilde planlanması ve çözüm odaklı bir yapıda olması, bu çalışmayı özellikle ulusal alanyazında diğer çalışmaların önüne taşıyacağı öngörülmektedir. Özel gereksinimli bireylerin yetişkin rollerine (toplumsal/ bağımsız yaşam becerilerini içeren) hazırlanarak, toplumda bağımsız ve kaliteli bir yaşam sürdürmeleri adına ileriye dönük çalışmaların yapılabilmesi için bu çalışma temel bir araştırma niteliğini taşımaktadır. Çalışmanın öncelikli olarak ulusal alanyazına, özel gereksinimli bireylere, bu bireylerin ailelerine ve bu bireylerle birlikte çalışan

öğretmenlere önemli katkı sağlayacak olması ve geliştirilecek olan yetişkinliğe geçiş ölçeğinin bu alan içerisinde önemli bir eksikliği giderecek olması umulmaktadır.

1.5. Varsayımlar

1. Araştırmada kullanılan yetişkinliğe geçiş ölçeğinin, araştırmaya konu olan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'nde eğitim gören özel gereksinimli öğrenciler tarafından samimi ve doğru olarak cevaplandırıldığı varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlıklar

Bu araştırma,

1. Ölçme aracındaki sorular ve konu başlıkları ile sınırlıdır.
2. Ölçeği yanıtlayan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'nin 11. ve 12. sınıflarında eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerin verdikleri cevaplarla sınırlıdır.
3. Eskişehir, Ankara ve İstanbul illerinde yer alan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'nin 11. ve 12. sınıflarında eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerle sınırlıdır. Elde edilecek bulgulardan yola çıkılarak varılacak sonuç ve genellemeler, araştırmanın evreni için geçerlidir.

1.7. Tanımlar

Yetişkinliğe geçiş becerileri ölçme aracı: Uygulandığı bireylerin yetişkin rollerine ve okul sonrası yaşamlarına hazır olup olmadıklarını belirlemeye yarayan bir ölçü aracıdır (Sitlington vd., 1996).

Özel gereksinimli birey: 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de, özel gereksinimli birey “ özel eğitim gerektiren birey” başlığı altında çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde özel gereksinimli bireyler; zihin yetersizliği olan birey, birden fazla yetersizliği olan birey, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan birey, dil ve konuşma güçlüğü olan birey, duygusal ve davranış bozukluğu olan birey, görme yetersizliği olan birey, işitme yetersizliği olan birey, ortopedik yetersizliği olan birey, otizm spektrum bozukluğu olan birey, özel öğrenme güçlüğü olan birey, serebral palsili birey, süregen hastalığı olan birey, üstün yetenekli birey olarak sınıflandırılmıştır (Vuran,

2013).

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre özel gereksinimi olan bireylere iş ve mesleğe yönelik becerileri kazandırmak amacıyla kurulan okullardır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, ölçme aracı geliştirme basamakları, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ile verilerin analizi yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, özel gereksinimli bireylerin yetişkinliğe geçişini kolaylaştırmayı amaçlayan BGP'lerinde yer alması gereken amaçları/hedefleri (özel gereksinimli öğrencilerin yetişkinliğe geçişte ihtiyaç duydukları toplumsal/bağımsız yaşam becerilerini) belirlemeye yarayan bir ölçme aracı geliştirme çalışmasıdır.

2.2. Evren ve Örneklem Grubu

Karasar, araştırmanın amacına en uygun olan evrenin, çalışmanın evreni olarak belirlenmesini savunmuştur (Karasar, 2005, s. 116). Bu nedenle araştırmanın evrenini, ülkemizde 2014 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (Okulları)'nda eğitim-öğrenim gören özel gereksinimli öğrenciler oluşturmaktadır. Ülkemizde ilköğretimlerini tamamlayıp genel ve mesleki ortaöğretime devam edemeyecek durumda olan 23 yaşından gün almamış özel gereksinimli bireyleri, temel yaşam becerilerini geliştirerek, kendi kendilerine yetebilir bir duruma getirip yetişkin rollerine hazırlama amacıyla açılan kurumlar Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (Okulları)'dır.

Bu çalışmada, çalışma evreni oldukça geniş olup evrende yer alan tüm katılımcılara ulaşılmanın mümkün olmaması nedeniyle, evreni temsil eden örneklem seçimi yapılmıştır. Evrenin tamamına ulaşılmasının mümkün olmadığı durumlarda, örnekleme yapılarak, araştırma, evrenin bir parçası olan örneklem üzerinden yürütülür ve araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar araştırmanın evrenine genellenir (Karasar, 2005, s. 110-111). Bu çalışmada üç ayrı örneklem seçimi, iki ayrı örneklem yönteminden (olasılıksız/tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden gelişigüzel ve amaçlı örnekleme) yararlanılarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya ilk olarak, tesadüfi olmayıp araştırmacıların inisiyatif kullanarak seçtiği olasılıksız örnekleme yöntemlerinden biri olan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak, Özel Mesleki Eğitim Merkezleri'ne 2014-2015 eğitim-öğretim yılında 11. ve 12. sınıfa devam eden öğrencilerin katılmasına karar verilmiştir. Sencer'in de çalışmasında belirttiği üzere amaçlı örnekleme yöntemi, evrenin tümünü seçmek yerine soruna en

uygun grubun seçimini esas almaktadır (Sencer, 1989, s. 386). Dolayısıyla bu görüşle, Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'nin 11. ve 12. sınıflarında eğitim alan özel gereksinimli öğrencilerin, 9. ve 10. sınıftaki öğrencilere göre aldıkları iki yıllık eğitim sayesinde yetişkin rollerine (toplumsal/bağımsız yaşam becerilerine sahip olma durumu) hazır bulunurluklarının daha yüksek olduğu ve dolayısıyla yetişkinliğe geçiş ölçeğinin maddelerinin belirlenmesi konusunda daha verimli olacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın pilot uygulaması için olasılıksız örnekleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Ancak bu durumda olasılıksız örneklem yöntemlerinden amaçlı örneklemin kullanılması yerine, gelişmiş güzel örneklem yöntemi kullanılmıştır. Gelişmiş güzel örneklem yöntemi, araştırmacının ihtiyaç duyduğu örneklem büyüklüğünü inisiyatifi doğrultusunda evrenden gelişmiş güzel seçmesine dayalıdır (Arlı ve Nazik, 2001, s. 75). Bu araştırmanın pilot çalışması, Eskişehir ilinde bulunan iki özel eğitim mesleki eğitim merkezinden biri olan Elbruz Bilge Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi ile İstanbul ilinde bulunan Vala Gedik Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi'nde eğitim gören 48 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü aşamasında, yani ölçeğin asıl uygulandığı aşamada ise yine araştırmacıların inisiyatifini kullanmasına olanak tanıyan olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'nin 11. ve 12. sınıflarında öğrenim gören özel gereksinimli öğrenciler, nüfusun yoğunluğu nedeniyle Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinin sayısının en fazla olması ve ülkenin birçok ilinden göç alması nedeniyle geneli yansıtabileceği düşünülen bir grup oluşturduğu varsayılarak, örneklemin tüm Türkiye geneline genellenebilmesinin kolaylaşacağı öngörüsüyle Ankara ve özellikle İstanbul illinde bulunan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinden seçilmiştir. Ayrıca Eskişehir ilinde bulunan iki Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezinden birisi olan Av. Lütfi Ergökmen Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi, araştırmacının ikamet yerinden ve erişim kolaylığından dolayı çalışmaya dahil edilmiştir. Buna ek olarak ülkemizde Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi sayılarının en fazla olduğu İstanbul ve Ankara illerindeki yeterli örneklem sayısını (başlangıçta 43 maddeden oluşan ölçeğin geçerliği için faktör analizi yapılacağı düşünüldüğünden 5:1 ile 10:1 oranları aralığı temel alınarak 210 ile 420 arasında öğrenci sayısı) sağlayacak sayıda okul seçilmiştir. Bölgenin gelişmişlik ve sosyoekonomik durumuna göre okul ve velilerin öğrenciye sunacağı imkanların farklılıklar göstermesinin öğrencilerin yetişkinliğe hazır bulunurluklarına etki edeceği

varsayılarak, okulların bulunduğu bölgelerin sosyoekonomik ve gelişmişlik düzeyine göre heterojen seçilmesine dikkat edilmiştir. Dolayısıyla okulların seçiminde yine amaçlı bir okul örnekleme gidilmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu:

- Ataşehir Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Ataşehir, İstanbul),
- Lions Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Ataşehir, İstanbul),
- Eyüp Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Eyüp, İstanbul),
- Saadet Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Şişli, İstanbul),
- Yeşilköy Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Yeşilköy, İstanbul),
- Şöhret Kurşunoğlu Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Kadıköy, İstanbul),
- Mamak Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Mamak, Ankara),
- Ümit Kaplan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Yenimahalle, Ankara),
- Sincan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Sincan, Ankara),
- Av. Lütfi Ergökmen Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Odunpazarı, Eskişehir)

okullarının 11. ve 12. sınıflarında öğrenim gören çalışmaya gönüllü olarak katılan 413 özel gereksinimli öğrenci oluşturmuştur (Tablo 2.1).

Tablo 2.1 *Örneklem Grubuna İlişkin Bilgiler*

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri	İlçe, Şehir	Erkek Öğrenci Sayısı	Kız Öğrenci Sayısı
Ataşehir Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Ataşehir, İstanbul	39	31
Lions Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Ataşehir, İstanbul	11	10
Eyüp Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Eyüp, İstanbul	9	6
Saadet Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Şişli, İstanbul	14	10
Yeşilköy Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Yeşilköy, İstanbul	40	33

Tablo 2.1 (Devam) *Örneklem Grubuna İlişkin Bilgiler*

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri	İlçe, Şehir	Erkek Öğrenci Sayısı	Kız Öğrenci Sayısı
Şöhret Kurşunoğlu Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Kadıköy, İstanbul	18	15
Mamak Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Mamak, Ankara	27	16
Ümit Kaplan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Yenimahalle, Ankara	39	25
Sincan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Sincan, Ankara	29	22
Av. Lütü Ergökmen Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi	Odunpazarı, Eskişehir	10	9
TOPLAM ÖĞRENCİ/KATILIMCI SAYISI:		236	177

2.3. Verilerin Toplanması

Karasar (1995) ölçme aracı geliştirirken izlenmesi gereken aşamaları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Madde havuzunun oluşturulma aşaması
2. Uzman görüşlerinin alınma aşaması
3. Ön denemenin (pilot uygulamanın) yapıldığı aşama
4. Faktör analizinin yapılma aşaması
5. Güvenirliğin hesaplanma aşaması olarak sıralamıştır.

2.3.1. Madde havuzu oluşturulması

Çalışmanın bu aşamasında geliştirilecek ölçeğin taslağını oluşturacak, amaçlanan kuramsal yapıyı ölçtüğü varsayılan maddeler, diğer bir ifade ile soru havuzu hazırlanmıştır. Hinkin (1995) 'e göre ölçme aracı geliştirme yöntemleri tümdengelim ve tümevarım olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ölçeğin geliştirilmesi amaçlanan alanda yeterli düzeyde kuramsal/teorik bilginin olması durumunda tümdengelim yöntemi, yeterli

düzyeyde kuramsal/teorik bilginin olmaması durumunda ise tümevarım yöntemi tercih edilmektedir. Tümdengelim yöntemi, ölçeği oluşturacak maddelerin geliştirilmesi için ilgili alanyazında detaylı bir tarama yapıp ölçeğin geliştirileceği konuya dayalı kurumsal çerçevenin netleştirilmesi esasına dayanmaktadır. Geliştirilecek ölçeğin, kuramsal bir çerçevede geliştirilip kuramsal bir temele oturtulması, hem ölçeği oluşturacak soruların/maddelerin geliştirilmesi işlemini kolaylaştırmakta hem de geliştirilen ölçeğin içerik geçerliğini yükseltmektedir (Hinkin, 1995, s. 969). Çam ve Baysan Arabacı, ölçme aracı geliştirme çalışmalarının niteliksel adımlarından birinin, geliştirilmesi amaçlanan ölçeğin konusuyla ilgili alanyazında hali hazırda var olan ölçme araçlarının incelenerek madde havuzunun oluşturması olduğunu savunmuştur (Çam ve Baysan Arabacı, 2010, s. 61).

Araştırmacı, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'nun sağlamış olduğu araştırma desteği ile ABD'nde bulunan Kansas Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü'ne misafir öğretim üyesi olarak gidip, geçiş alanında uzman Dr. Mary Morningstar'ın danışmanlığı ile Dr. Gary M. Clark'ın rehberliğinde ölçme aracının madde havuzunun oluşturulması ve belirlenmesi üzerine çalışmıştır. Öncelikle geçiş konusunda detaylı bir uluslararası alanyazın taraması yapılmıştır. Bu alanyazın taramasından geçiş sürecinin çözümü için önerilen tüm teorik ve analitik modeller (Will, 1984; Halpern, 1985; Wehman, Kregel ve Barcus, 1985; Halpern, 1993; Brolin, 1995; Kohler, 1996) detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu modellerin bağımsız ve kaliteli yetişkin yaşamına ilişkin belirledikleri tüm çıktıları dikkate alınarak, yetişkinlik ölçeğini oluşturacak beceri alanları (konu başlıkları) belirlenmiştir. Literatürde var olan geçiş modellerinin çıktılarına göre belirlenen bu beceri alanları; (1) bağımsız yaşam, (2) toplumla etkileşim, (3) çalışma hayatı, (4) serbest zaman/eğlence ve (5) kendini yönetmedir.

ABD' de geliştirilen başarılı geçiş ölçme ve değerlendirme araçlarından olan; (1) The Arc's Self-Determination Scale, 1995; (2) Transition Behaviour Scale, 2000; (3) Enderle-Severson Transition Scale, 2006; (4) Transition Assessment and Goal Generator, 2012 ve (5) Transition Planning Inventory, 2014 adlı ölçekler geçiş modellerinin çıktılarına göre belirlenen 5 beceri alanı kapsamında detaylı olarak incelenmiştir (Ek-1). Ek-1'de de sunulduğu üzere, incelenen bu beş geçiş ölçeğinde bulunan ortak konu başlıkları ile maddeleri temel alınarak, geliştirilen ölçeğin alanları ile bu alanların içeriğinde yer alan maddeler belirlenmiştir. Geçiş modellerinin çıktılarına göre belirlenen beş beceri alanına ayrıca kişisel para yönetimi de eklenmiştir. Sonuç olarak altı

başlık/beceri alanı altında toplam 40 madde havuzda toplanarak, ölçeğin uzmanların görüşlerine başvurulacak ön taslağı elde edilmiştir.

2.3.2. Kapsam geçerliği (Uzman görüşlerinin alınması)

Bir ölçüm aracının maddelerinin ölçmeyi hedeflediği konu alanını ölçmek için nitelik ve nicelik olarak yeterli olup ölçmeyi amaçladığı özelliği doğru bir şekilde ölçebilmesi, ölçeğin kapsam geçerliğini göstermektedir (Karasar, 1999; Büyüköztürk, 2004). Bir ölçü aracının kapsam geçerliğini elde etmenin mantıksal yollarından birinin uzman görüşünü almak olması nedeniyle, bu çalışmada geniş bir uzman görüşüne başvurulmuştur. Ölçeğin kapsam geçerliği için ABD’nde yer alan altı farklı üniversitenin Özel Eğitim Bölümünde (University of Kansas, Vanderbilt University, University of Oregon, University of Wisconsin, University of Maryland, University of Oklahoma) görev yapan ve geçiş konusunda tecrübeli toplamda 6 profesör, 3 doçent ve 1 araştırmacıdan ölçeğin her bir maddesi üzerine görüşleri alınmıştır. Belirlenen maddelerin konuyu ölçmede nitelik ve nicelik bakımından yeterli olup olmadığı ve konuyu doğru ölçüp ölçmeyeceği konusunda uzmanların görüşleri, Kansas Üniversitesinin sağlamış olduğu Qualtrics sistemi aracılığıyla alınmıştır. Bu sistem, uzmanlara belirlenen her madde için “sakla, sil ve değiştir” seçeneklerini yöneltmiştir. Uzmanların “değiştir” seçeneğini işaretlemeleri durumunda, bu sefer sistem uzmanlardan nasıl değiştirilmesini önerdikleri konusunda ek bilgi talep etmiştir. Ayrıca belirlenen tüm maddeler için uzmanların görüşleri alındıktan sonra sistem uzmanlara herhangi önemli başlık ve maddelerin eklenmesi gerekip gerekmediğini sorma olabacağı sağlamıştır. Uzman görüş formu (Qualtrics sistemi) Ek-2 de verilmiştir. Uzmanların görüşleri alındıktan sonra, uzmanların “sakla” olarak işaretledikleri tüm maddeler korunmuş, “sil” olarak işaretledikleri maddelerin tümü ise madde havuzundan çıkarılmış, “değiştir” olarak işaretledikleri maddeler ise uzmanların verdikleri öneriler doğrultusunda değiştirilmiştir. Uzmanların eklenmesini önerdikleri maddeler ölçeğe eklenerek, ölçme aracındaki başlık sayısı 6’dan 7’ye, madde sayısı ise 40’dan 42’ye yükseltilmiş olup, ölçeği oluşturacak maddelere son hali Ek-3’de sunulduğu gibi verilmiştir.

Yer alan 7 bölüm içerisinde 42 maddeden oluşan geçiş ölçeğinin Türkçe diline uyarlanması için dil geçerliğine bakılmıştır. Dil geçerliği için öncelikle İngilizce dilinde oluşturulan maddeler, alan ve dil bilgisi olan araştırmacı ile danışmanı tarafından Türkçe diline çevrilmiştir (Ek-4). Daha sonra araştırmacı ve danışmanı tarafından çevrilen

ölçeğin Türkçe hali, özel eğitim alanında çevirmenlik deneyimi olan ve alan terminolojisine hakim bir tercüman tarafından tekrar İngilizce diline çevrilmiştir (Ek-5). Araştırmacı ve danışmanı maddelerin orijinal İngilizce hali ile çevirmenden gelen İngilizce halini karşılaştırarak tutarlılıklarına bakmış, aslına uymayan maddelerin Türkçe ifadelerini tekrar gözden geçirmiştir. Daha sonra, tercümanın çevirdiği İngilizce maddeler, başka bir tercüman tarafından tekrar Türkçe diline çevrilmiştir (Ek-6). Sonrasında ise araştırmacı ve danışmanı tarafından ölçeğin gözden geçirdikleri son Türkçe hali ile tercümanın İngilizce'den Türkçeye çevirdiği hali karşılaştırılmış, tutarlılıklarına bakılarak en iyi ifadeler benimsenmiştir (Ek-7). Son olarak; ölçeğin alana, Türkçe diline ve Türkiye'deki duruma uygunluğunu tespit etmek ve en son halini vermek amacıyla Türkiye'de alanında uzman 8 öğretim görevlisi ile Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde çalışan 3 öğretmene gönderilmiştir. Bu aşamada, uzmanlardan Türkçe diline tercüme edilen her bir maddenin karşısında yer alan “uygun, uygun değil ve uygun değilse önerileriniz” yanıtlarından birisini seçerek her bir maddeyi değerlendirmeleri istenmiştir (Ek-8). Uzmanların ölçeğin Türkiye eğitim sistemine ve dile uyarlanması konusundaki görüşleri ve önerileri doğrultusunda maddelerde gerekli düzenlemeler yapıp, madde havuzuna son hali verilmiştir. Türk uzmanların görüşleri doğrultusunda madde havuzundaki maddeler; (1) “Çoğunlukla kendim yaparım”; (2) “Bazen kendim yaparım”; (3) “Sadece yardımla yaparım” ve (4) “Hiçbir şekilde yapamam” şeklinde öğrenci yanıtlarını içerecek şekilde 4'lü likert tipinde 7 alandan oluşan 42 maddeli bir ölçeğe dönüştürülmüştür. Dönüştürülen bu ölçü aracına ilişkin üç ölçme değerlendirme uzmanına maddelerin ölçüm değeri taşıyıp taşımadığına ilişkin görüşlerine başvurulmuştur (Ek-9). Ölçme değerlendirme uzmanlarından gelen öneriler sonucu, “*Başkalarının eşyalarına ve özel durumlarına saygı duyarım*” maddesi “*Başkalarının eşyalarına saygı duyarım*” ve “*Başkalarının özel durumlarına saygı duyarım*” şeklinde iki ayrı madde olarak düzenlenerek madde sayısı 42'den 43'e yükseltilmiştir. Ayrıca 4'lü likert tipinde geliştirilen ölçü aracı (1) “Çoğunlukla kendim yaparım”; (2) “Bazen kendim yaparım”; ve (3) “Hiçbir şekilde yapamam” öğrenci yanıtlarını içerecek şekilde 3'lü likert tipine dönüştürülmüştür. Alan ve ölçme değerlendirme uzmanlarının önerileri doğrultusunda yapılan düzenlemeler ile geliştirilen geçiş ölçeğinin ülkemizdeki kapsam geçerliği ve uygunluğu belirlenmiş ve ön (pilot) uygulama için geçiş ölçeğine uygulanabilir son hali verilmiştir (Ek-10).

2.3.3. Pilot uygulama

Ölçeğin uygulanmasına başlanabilmesi için öncelikle Anadolu Üniversitesi'nin etik kuruluna başvurularak, etik açıdan onayı alınmıştır (Ek-11). Daha sonraki aşamada ise yetişkinliğe geçiş ölçeğinin Eskişehir, Ankara ve İstanbul illerinde bulunan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde uygulanabilmesi için, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün onayı alınmıştır (Ek-12). Uygulamaya ilişkin gerekli izinler alındıktan sonra ölçeğin pilot uygulamasını araştırmacı kendisi Eskişehir Elbruz Özel Eğitim Meslek Eğitim Merkezi ile Tuzla Vala Gedik Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkez'lerinin 11. ve 12. sınıflarında eğitim alan 48 gönüllü öğrenciyle gerçekleştirmiştir. Araştırmacı tarafından gerçekleştirilen pilot uygulamada özel gereksinimli öğrencilerin bazı soruları anlayamadıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin anlamada zorlandıkları ve/veya cevap veremedikleri maddeler öğrencilerin anlamalarını kolaylaştıracak şekilde örneklendirilerek daha basite indirgenmiştir. Ölçme aracı ilk geliştirilirken ki hedef, okuma ve okuduğunu anlama becerisine sahip özel gereksinimli öğrencilerin ölçeği kendisi doldurması, sadece okuma ve/veya okuduğunu anlama becerisine sahip olmayan öğrencilere ise ölçeğin her bir maddesinin uygulamacı tarafından birer birer okunarak öğrenciden maddeleri yanıtlaması istenmiştir. Ancak pilot uygulama esnasında okuma ve okuduğunu anlama becerisine sahip öğrencilerin (öğretmenlerin verdikleri bilgi doğrultusunda) uygulamacının ihtiyaç duyduklarında gerekli desteği sağlamasına rağmen geçiş ölçeğini dolduramadıkları ve/veya tamamlayamadıkları gözlenmiştir. Bu nedenle ölçme aracındaki maddelerde, uygulamacıların öğrencilere sorular yöneltmek öğrencilerin cevapları doğrultusunda işaretlemesi üzerine uyarlamalara gidilmiştir. Ölçeğin her bir maddesi için uygulamacılara, zorlanan öğrenci olduğu takdirde öğrencilerin anlamalarını kolaylaştırmaya hizmet edecek örnekler ile uygulamacı için açık ve detaylı yönlendirmeler eklenmiş, ölçeğin uygulamacının uygulamasına yönelik son hali verilmiştir (Ek-13).

2.3.4. Ana uygulama

Araştırmacı ilk olarak Anadolu Üniversitesi ile Marmara Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü'nde lisans eğitimi alan (2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri) ve çalışmanın uygulanmasına gönüllü olarak destek verecek öğrencilerle uygulama öncesi bir araya gelmiş, öğrencilere ölçeğin amacı hakkında bilgi vererek ölçeğin uygulanmasına ilişkin

her bir maddesi üzerinde gerekli açıklamaları yapmıştır. Araştırmacı ölçeğin uygulandığı her bir okula, lisans öğrencileriyle birlikte gitmiş, gittiği her okulda ilk olarak ölçeği özel gereksinimli öğrenciye birebir kendi uygulayıp, lisans öğrencilerinin uygulamayı gözlemlemesini sağlamıştır. Uygulamacı ölçeğin uygulandığı okullarda tüm uygulama esnasında lisans öğrencilerinin yanlarında bulunup uygulamaları birebir izlemiş ve gerektiği durumlarda uyarılarda bulunarak sürekli destek sağlamıştır. Bu şekilde ölçme aracı, gönüllü lisans öğrencilerinin desteği ile Eskişehir, Ankara ve İstanbul illerinde bulunan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinin 11. ve 12. sınıflarında eğitim alan 413 gönüllü özel gereksinimli öğrenciye uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Yetişkinliğe Geçiş Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik kanıtlarını elde etmek amacıyla öncelikle kapsam geçerliliği ardından açımlayıcı faktör analizi, faktör yapısına göre Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ve ayrı bir uygulama ile test-tekrar test güvenilirliği hesaplanmıştır.

3.1. Kapsam Geçerliliği

Ölçeğin ölçmeyi amaçladığı bileşenin özelliklerini, başka özelliklerle karıştırmadan doğru olarak ölçebilmesi ölçeğin kapsam geçerliliğini göstermektedir. Schriesheim vd. (1993, s. 388) ölçeğin kapsam geçerliliğinden emin olmak için, alanın uzmanlarından ölçeğin maddelerine ilişkin görüşlerini almanın rasyonel bir yöntem olduğunu savunmuş ve bir ölçeğin kapsam geçerliliği sağlanmadığı takdirde yapı geçerliliğinin de sağlanmasının mümkün olamayacağını belirtmiştir. Bu nedenle bu çalışmada, ölçeğin kapsam geçerliliğinden emin olunması amacıyla çok sayıda uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Öncelikle ABD'nde geçiş alanında tecrübeli 10 uzmandan ölçeği oluşturan maddelere ilişkin görüşleri (Qualtrics sistemi ile) alınmıştır. Gerçekleştirilen kapsam geçerliliği analizinde uzmanların %82.25 oranında maddelerin tamamen oldukları gibi korunmasını/tutulmasını, %2.5 oranında tamamen kaldırılması/silinmesini önermişlerdir. Gerekli ancak yetersiz görülen madde oranı ise %15.25' dir. Tablo 3.1'de görüldüğü üzere uzmanların %70 ve üzerinde tutulmasını önerdikleri maddeler çeviri tekrar çeviri sürecindeki küçük değişiklikler dışında büyük oranda korunmuştur. Korunan maddeler 6, 7, 14, 17, ve 30 dışındaki tüm maddelerdir. Madde 6, 7, 14, 17, ve 30' da uzman görüşleri dikkate alınarak, önerileri doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin 6. maddeye (I do simple first aid or medical care for myself) uzmanların önerileri doğrultusunda öğrencinin anlamasına yardımcı olacak örnekler (for example; cleaning the wound, sticking a plaster, using a daily pills) eklenmiştir.

Tablo 3.1. 1. Grup Uzman Görüşleri (Yabancı Uzmanlar)

MADDELER	MADDE GEREKLİ (%)	MADDE GEREKSİZ (%)	MADDE GEREKLİ ANCAK YETERSİZ (%)
1) I prepare simple foods for myself (for example; sandwiches, toast, macaroni).	70	0	30
2) I dress appropriately for a specific job, events or weather	100	0	0
3) I maintain personal hygiene and grooming (for example; washes hands/face, bathes, brushes teeth, shaving).	90	0	10
4) I do routine tasks in my home (for example; makes bed, cleans kitchen, sweeping, removes trash).	100	0	0
5) I make calls using a cell phone.	70	0	30
6) I do simple first aid or medical care for myself.	60	0	40
7) I act appropriately/safely in household emergency situations (for example; fire accidents, electrical leakage, plumbing problems, heating problems, poisoning).	30	30	40
8) I buy everyday items that I need or want.	70	0	30
9) I pay bills on time.	70	0	30
10) I use credit for withdrawals or deposits.	80	0	20

Tablo 3.1. (Devam) *1. Grup Uzman Görüşleri (Yabancı Uzmanlar)*

MADDELER	MADDE GEREKLİ (%)	MADDE GEREKSİZ (%)	MADDE GEREKLİ ANCAK YETERSİZ (%)
11) I manage my money (for example; plans a simple budget).	90	0	10
12) I respect privacy and property of others.	90	0	10
13) I respond appropriately to relevant community signs (for example; Men WC, Women WC, Do Not Enter, Danger, Wet Floor).	80	0	20
14) I find my home, school and places in the neighborhood.	60	0	40
15) I use community facilities and resources (for example; hospitals, bank, post office, library, restaurant, theater).	90	0	10
16) I use local transportation system (for example; bus, train, subway).	90	0	10
17) I deal with salespeople at relevant stores (for example; grocery, shoe/clothes stores, restaurants).	60	0	40
18) I keep my appointments and meetings.	80	0	20
19) I comply with pedestrian traffic rules (for example; crossing the street, following traffic lights, using pedestrian zone & overpass/underpass).	100	0	0
20) I identify the jobs that I would most like to work.	80	0	20

Tablo 3.1. (Devam) *1. Grup Uzman Görüşleri (Yabancı Uzmanlar)*

MADDELER	MADDE GEREKLİ (%)	MADDE GEREKSİZ (%)	MADDE GEREKLİ ANCAK YETERSİZ (%)
21) I choose jobs that match best my interests, preferences and strengths.	100	0	0
22) I can apply for jobs.	70	0	30
23) I arrive at work on time and prepared to work.	90	0	10
24) I can follow verbal directions from managers, experts and supervisors, and comply with rules.	80	0	20
25) I work well with others on job tasks or projects.	100	0	0
26) I accept change in work routine (for example; extra hours, tasks and changes in schedule).	100	0	0
27) I complete a task within the required length of time.	90	0	10
28) I ask for help when I need an assistance.	100	0	0
29) I appropriately and safely use equipment and machinery related to job tasks.	70	0	30
30) I choose free time activities based on my interests.	10	70	20

Tablo 3.1. (Devam) *1. Grup Uzman Görüşleri (Yabancı Uzmanlar)*

MADDELER	MADDE GEREKLİ (%)	MADDE GEREKSİZ (%)	MADDE GEREKLİ ANCAK YETERSİZ (%)
31) I do activities inside the home (for example; watching TV/movie, listening music, playing game).	90	0	10
32) I do activities outside the home (for example; cinema, theater, concert, fishing, sports).	90	0	10
33) I make friends with other kids my age.	80	0	20
34) I make my own decisions about my personal life (for example; choose clothes & own hair style, decorate own room).	100	0	0
35) I know my strengths and limitations.	100	0	0
36) I make my career plans based on my preferences, interests, strengths and needs.	100	0	0
37) I tell others when I have new or different ideas or opinions.	90	0	10
38) I make an effort to do my best.	80	0	20
39) I know my basic legal rights.	100	0	0
40) I tell people when they have hurt my feelings.	90	0	10
ORTALAMA:	82.25	2.5	15.25

Tablo 3.1’ de görüldüğü üzere uzmanların % 30’u 7. maddenin tamamen olduğu gibi korunmasını, aynı şekilde % 30’ u tamamen çıkarılmasını önermiştir. 7. Maddenin tamamen korunmasını ve tamamen çıkarılmasını isteyen uzman sayılarının eşit olması ve ayrıca % 40 uzmanında bu maddeyi gerekli görerek madde havuzunda çıkarılmamasını sadece değiştirilmesini önermesi üzerine 7. madde, araştırmacıların kararı ile madde havuzundan çıkarılmamıştır. Araştırmacılar bu maddenin (I act appropriately/safely in household emergency situations- fire accidents, electrical leakage, plumbing problems, heating problems, poisoning) yeterince açık ve örneklendirilerek yazıldığını ve önemli olduğunu düşünerek madde havuzunda tutmuşlardır. Tablo 3.1 de görüldüğü üzere uzmanların sadece % 10 nun 30. maddeyi gerekli görerek tamamen olduğu gibi korunmasını istemesi ve yine sadece % 20’ sinin gerekli ancak yetersiz görmesi ve uzmanlarının büyük çoğunluğunu (% 70’inin) maddeyi gereksiz bulması üzerine 30. madde tamamen madde havuzunda çıkarılmıştır. Uzmanlardan (1. Grup) gelen öneriler doğrultusunda çalışma/iş hayatı alanına yeni bir madde (I obey the rules of school/workplace- for example; wearing a gauntlets) eklenmiştir. Bu yeni eklenen maddenin çalışma/iş hayatı alanı altında yer alması istenmesi sebebiyle bu madde 25. madde olarak kabul edilmiştir. Ancak bu maddenin araya eklenmesi 24. maddeden sonraki maddelerin birer madde kaymasına neden olmuştur. Örneğin İngilizce madde havuzundaki 25. madde ölçeğin son halinde 26. madde olarak gözükmektedir. Ayrıca yine uzmanlardan gelen öneriler üzerine madde havuzuna okul sonrası yaşamla ilgili iki madde (**41.** I tell my opportunities to continue the training when the schools is over, for example; attending to college or vocational courses, **42.** I tell my opportunities to work when the school is over) madde havuzunun sonuna eklenmiştir. Sonuç olarak 1. grup uzmanların görüşleri doğrultusunda önerilen maddeler üzerinde gerekli düzenlemeler ile “*okul sonrası yaşam*” alanı madde havuzuna eklenerek alan sayısı 6’dan 7’ye, madde sayısı ise 40’dan 42’ye yükseltilmiştir. Yedi alandan oluşan 42 madde için dil geçerliği sağlandıktan sonra Türkçe diline çevrilen maddelerin Türkiye’ye uygunluğu; alanda tecrübeli 8 öğretim üyesi, 3 öğretmen ve 2 ölçme değerlendirme uzmanı olmak üzere toplam 13 uzmana (2. grup uzman) görüşlerini almak için gönderilmiştir. Tablo 3.3’de görüldüğü üzere 2. grup uzman için gerçekleştirilen kapsam geçerliliği analizinde uzmanların maddelerin %92.30’nun tamamen oldukları gibi korunmasını/tutulmasını istedikleri ve hiçbir maddenin tamamen kaldırılması/silinmesini istemedikleri bulunmuştur.

Tablo 3.2. 2. Grup Uzman Görüşleri (Türk Uzmanlar)

MADDELER	MADDE GEREKLİ (%)	MADDE GEREKSİZ (%)	MADDE GEREKLİ ANCAK YETERSİZ (%)
1) Kendim için basit yiyecekler hazırlarım (Örneğin; sandviç, tost, makarna).	84.61	0	15.39
2) Yaptığım bir işe, etkinliğe veya havaya uygun giyinirim (Örneğin: atölyeye girerken önlük giyme, bir arkadaşının doğum gününe giderken gündelik kıyafetten farklı giyinme, yağmur yağarken yağmurluk giyme).	92.30	0	7.7
3) Kişisel bakımımı yaparım (Örneğin; el/yüz yıkama, banyo yapma/duş alma, diş fırçalama, tıraş olma, vücut tüylerinin temizliği).	84.61	0	15.39
4) Gündelik ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak yapma, mutfak temizliği, ev süpürme, çöp atma).	100	0	0
5) Ailemle veya arkadaşlarımla konuşmak istediğimde onları telefonla ararım.	92.30	0	7.7
6) Basit ilk yardım veya kendi sağlık bakımımı yaparım (Örneğin; yara temizleme, yara bandı yapıştırma, günlük ilaçları kullanma).	84.61	0	15.39
7) Evdeki acil durumlara baş ederim (Örneğin; elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın anında 110'u, zehirlenme gibi durumlarda 112'yi arama).	53.84	0	46.16
8) Günlük ihtiyaçlarımı veya istediğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekmek, süt, gazete).	92.30	0	7.7
9) Faturalarımı öderim (Örneğin elektrik, su, doğalgaz ve telefon faturaları).	100	0	0
10) Satın alma/harcama yapma veya para çekmek için kredi kartı/banka kartı kullanırım.	92.30	0	7.7

Tablo 3.2. (Devam) 2. Grup Uzman Görüşleri (Türk Uzmanlar)

MADDELER	MADDE GEREKLİ (%)	MADDE GEREKSİZ (%)	MADDE GEREKLİ ANCAK YETERSİZ (%)
11) Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.	100	0	0
12) Başkalarının eşyalarına veya özeline saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, başkalarının sırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme).	69.23	0	30.77
13) Toplumsal tanıtıcı levhalara uygun davranırım (Örneğin; Erkek WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin).	92.30	0	7.7
14) Evime, okuluma ve bu çevredeki yerlere giderim.	76.92	0	23.08
15) İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro, park).	100	0	0
16) Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, tramvay, metro).	92.30	0	7.7
17) Çeşitli mağaza ve dükkânlardaki satış ya da hizmet elamanlarıyla iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma).	92.30	0	7.7
18) Derslerime, randevularıma, toplantılarıma zamanında giderim.	100	0	0
19) Yaya trafik kurallarına uyarım (Örneğin; Karşıdan karşıya geçme, trafik ışıklarına uyma, yaya geçitlerini ve alt-üst geçitleri kullanma).	100	0	0
20) En çok yapmak istediğim işi/işleri belirlerim.	84.61	0	15.39

Tablo 3.2. (Devam) 2. Grup Uzman Görüşleri (Türk Uzmanlar)

MADDELER	MADDE GEREKLİ (%)	MADDE GEREKSİZ (%)	MADDE GEREKLİ ANCAK YETERSİZ (%)
21) İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun iş/işleri seçerim.	100	0	0
22) İş başvurusunun nasıl yapılacağını söylerim (Örneğin; İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞ-KUR)'na başvurma).	92.30	0	7.7
23) Okul/atölyeye çalışmaya hazır olarak gelirim.	100	0	0
24) Atölye şefimin ve öğretmenlerimin sözlü yönergelerini/isteklerini yerine getiririm.	100	0	0
25) Okul/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme).	100	0	0
26) Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.	100	0	0
27) Okul/atölye rutinlerindeki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma).	84.61	0	15.39
28) Verilen bir işi zamanında tamamlarım.	100	0	0
29) İhtiyacım olduğunda yardım isterim.	100	0	0
30) Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.	100	0	0
31) Boş zamanlarımda ev içerisinde çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; televizyon seyretme, film izleme, müzik dinleme, oyun oynama).	92.30	0	7.7
32) Boş zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma).	92.30	0	7.7

Tablo 3.2. (Devam) 2. Grup Uzman Görüşleri (Türk Uzmanlar)

MADDELER	MADDE GEREKLİ (%)	MADDE GEREKSİZ (%)	MADDE GEREKLİ ANCAK YETERSİZ (%)
33) Kendi yaşımda olan kişilerle arkadaşlık kurarım.	92.30	0	7.7
34) Yaşamım hakkındaki kararları kendim alırım (Örneğin; kıyafet veya saç şeklimi seçme, kendi odamı dekore etme).	92.30	0	7.7
35) Güçlü ve zayıf yanlarımı söylerim.	84.61	0	15.39
36) Tercihlerime, ilgi alanlarıma, becerilerime ve ihtiyaçlarıma göre gelecek planları yaparım.	84.61	0	15.39
37) Başkalarıyla yeni veya farklı düşünce/görüşlerimi paylaşıyorum.	100	0	0
38) Her zaman elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.	100	0	0
39) Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı).	100	0	0
40) Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde bunu onlara söylerim.	92.30	0	7.7
41) Okul sonrası eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; yüksekokul veya iş edindirme kursları/halk eğitim merkezlerine girme).	92.30	0	7.7
42) Okul sonrası çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPSS)'na girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme).	92.30	0	7.7
ORTALAMA:	92.30	0	7.7

Gerekli ancak yetersiz gördükleri maddelerin oranı ise %7.7'dir. Gerekli ancak yetersiz grüp önerilerde buldukları maddelerin çoğunun İngilizceden çevrilen maddelerin dilimizde nasıl kullanıldığına ilişkin olduğu görülmektedir. Örneğin uzmanların % 84.61' nın olduğu gibi tut, % 15.36' sının gerekli ama yetersiz bulduğu 20. madde (I identify the jobs that I would most like to work), "*En çok yapmak istediğim işi/işleri belirlerim.*" şeklinde Türkçe diline çevrilmişken uzmanların gelen öneriler doğrultusunda "*En çok çalışmak istediğim işi/işleri belirlerim*" şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Tablo 3.2'de görüldüğü üzere uzmanların %70 ve üzerinin 7. ve 13. madde dışındaki tüm maddelere tutulması yönünde öneride buldukları görülmüştür. Yedinci Maddeye uzmanların sadece %53.84' nün tamamen olduğu gibi tutulmasını önermesine rağmen hiçbir uzmanın maddenin tamamen çıkarılmasına yönelik öneride bulunmaması üzerine 7. Madde, madde havuzundan çıkarılmamıştır. Uzmanların %46.16' sının 7.madde için "*Gerekli Ancak Yetersiz*" işaretlemesi üzerine bu madde de uzmanların önerileri doğrultusunda değişikliğe gidilmiştir. Uzmanların 7. maddenin öğrenciler için anlaşılabilirliğini artırmak için verilen örneklerin çeşitlendirilmesi gerektiği önermişlerdir. Bu madde "*Evdeki acil durumlarla baş ederim (Örneğin; elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın anında 110'u, zehirlenme gibi durumlarda 112'yi arama).*" iken "*Evdeki acil durumlarla baş ederim (Örneğin; Hafif yaralanmalarda yara temizleme, yara bandı yapıştırma gibi basit ilk yardım yapma, elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın anında 110'u, zehirlenme gibi durumlarda 112'yi arama).*" şeklinde düzenlenmiştir. Onikinci madde için uzmanların sadece %53.84'nün "*Gerekli*", % 46.16'sının madde "*Gerekli Ancak Yetersiz*" önerisi üzerine 12. madde uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Bu madde "*Başkalarının eşyalarına veya özeline saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, başkalarının sırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme)*" şeklinde tek madde altında yer alırken uzmanların önerileri doğrultusunda "**12. Başkaların eşyalarına saygı duyarım (örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, zarar vermeme vb.)**" ve "**13. Başkalarının özel durumlarına saygı duyarım (Örneğin başkalarının sırlarını tutma başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme vb.)**" şeklinde iki ayrı maddeye dönüştürülmüş ve toplam madde sayısı 43'e çıkarılmıştır.

3.2. Yapı Geçerliği

Yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi öncesinde, veri setinde uç değer olup olmadığı incelenmiştir. Bunun için her maddeye verilen yanıtlar standart Z puanlarına dönüştürülmüş ve (-3.00, 3.00) puan aralığı dışındaki standart puanlar uç değer olarak nitelendirilerek veri seti dışına çıkarılmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Buna göre analizler veri setinde kalan 262 katılımcıya ait veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Uç değerler belirlenip veri seti dışına çıkarıldıktan sonra madde analizi yapılmış ve ölçme aracında yer alan maddelerin ölçeğin tümüyle olan uyumu araştırılmıştır. Bunun için madde-toplam puan korelasyonu hesaplanmış ve korelasyon değerleri Tablo 3.3’de verilmiştir. Buna göre 32. madde dışında kalan tüm maddelerin toplam puan ile anlamlı bir ilişki gösterdiği ($p < .05$) görülmektedir. 32. maddede ise varyans sıfır olduğundan (tüm katılımcıların aynı yanıtı vermesinden dolayı) korelasyon katsayısı hesaplanamamıştır. Dolayısıyla açımlayıcı faktör analizine 32. madde dahil edilmemiştir.

Tablo 3.3. Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

Madde Numarası	r	p	Madde Numarası	r	p	Madde Numarası	r	p
1	.458	.000	16	.525	.000	31	.429	.000
2	.485	.000	17	.497	.000	32	-	-
3	.582	.000	18	.464	.000	33	.467	.000
4	.266	.000	19	.277	.000	34	.272	.000
5	.324	.000	20	.443	.000	35	.332	.000
6	.436	.000	21	.413	.000	36	.444	.000
7	.534	.000	22	.435	.000	37	.486	.000
8	.330	.000	23	.636	.000	38	.387	.000
9	.535	.000	24	.386	.000	39	.425	.000
10	.494	.000	25	.271	.000	40	.398	.000
11	.307	.000	26	.339	.000	41	.206	.001
12	.312	.000	27	.352	.000	42	.365	.000
13	.248	.000	28	.240	.000	43	.411	.000
14	.194	.002	29	.370	.000			
15	.442	.000	30	.237	.000			

Açımlayıcı faktör analizi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığına karar vermek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi yapılmış ve 42 madde için KMO değeri 0.798 olarak elde edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu net olarak göstermektedir (Tabachnick ve Fidel, 2007). Buna ek olarak, çoklu normallik ve maddeler arası doğrusallık varsayımının karşılanıp karşılanmadığını görmek için Bartlett küresellik testi sonucu incelenmiş ve verilerin bu varsayımları karşıladığı görülmüştür ($\chi_{861}^2=2507.661$; $p<.05$). Varsayımların kontrolünün ardından, açımlayıcı faktör analizi için faktör çıkarma yöntemi olarak maddelerin bir araya getirilip ortak bir ölçme sonucu elde edilebilmesini sağlamak amacıyla temel bileşenler analizi, sonuçların genellenebilirliğinin ön planda olması nedeniyle eksen döndürme yöntemi olarak dik döndürme yöntemlerinden varimax tercih edilmiştir.

Yapılan incelemelerin ardından yedi faktörlü bir yapı ortaya konmuştur. Ayrıca iç tutarlılıklarına Cronbach alfa katsayısı ile bakıldığında bazı faktörlerin 0.50'nin altında değerler verdiği belirlenmiştir. Bu sebeple sonuç olarak yedi faktörlü yapı test edilmiştir. Bulgular Tablo 3.4'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. 30 Maddeye Ait Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Bileşenler						
	1	2	3	4	5	6	7
m10	,740						
m9	,708						
m17	,685						
m16	,658						
m33	,558						
m18	,498						
m29		,622					
m27		,591					
m31		,556					
m28		,516					
m14		,513					
m21			,609				
m6			,492				
m24			,488				
m22			,479				
m2			,458				
m42				,678			
m40				,621			
m43				,558			
m11				,521			
m12					,699		
m13					,607		
m26					,504		
m7					,457		
m41						,725	
m30						,563	
m38						,496	
m5							,630
m4							,606
m8							,489
Açıklanan Varyans %46.5							

Tablo 3.4'te görüldüğü üzere, analiz sırasında faktör yük değeri 0.40'ın altında olan maddeler analizden çıkarılmış ve sonuç olarak 30 maddeye ait toplam varyansın % 46.5'ini açıklayan yedi faktör elde edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizine ilişkin analiz sonuçları Tablo 3.4'de görülebilir. Elde edilen yedi faktöre ilişkin iç tutarlılığın belirlenmesi amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve .77 değeri elde edilmiştir. Elde edilen yedi faktör, maddelerin özellikleri dikkate alınarak tekrardan isimlendirilmiştir. Tablo 3.5'de faktörlere verilen isimler ile bu faktörler altında yer alan maddeler görülebilir. 7. maddenin (Evdeki acil durumlarla baş ederim) “Kendisine ve çevresine duyarlılık” faktörü ile uyum sağlamadığı görülmüştür. Yedinci maddenin analiz sonucu yer aldığı faktör ile uyuşmaması ve 1. grup (%30'u gereksiz, % 40'ı gerekli ancak yetersiz) ve 2. grup uzmanların (% 46.16' si gerekli ancak yetersiz) önerileri de göz önüne alınarak geliştirilen ölçme aracından çıkarılmıştır. Yedinci maddenin ölçüm aracından çıkarılması sonucu geriye 29 madde kalmıştır. Aşağıda Tablo 3.5'te ölçme aracında kalan maddeler analiz sürecindeki ve son halinin madde numaraları ile gösterilmiştir.

Tablo 3.5 Ölçme Aracında Kalan Maddelerin Analiz Sürecindeki ve Ölçme Aracının Son Halindeki Numaraları

	Analiz Sürecindeki Madde No (EK-14)	Ölçme Aracının Son Halindeki Madde No (EK-15)	MADDELER
Toplumsal Alan ve Araç Kullanımı	10	9	Kredi kartı/banka kartı kullanırım (Örneğin; satın alma, para çekme, para yatırma vb.).
	9	8	Faturalarımı öderim (Örneğin; elektrik, su, doğalgaz, telefon faturaları vb.).
	17	6	Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, minibus, tramvay, metro vb.).
	16	7	İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro vb.).
	33	5	Serbest zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma vb.).
	18	4	Çeşitli mağaza ve dükkânlarda çalışan kişilerle iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma vb.).
Çalışma / İş Yaşamı	29	10	Verilen bir işi zamanında tamamlarım.
	27	11	Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.
	31	12	Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.
	28	13	Okul/atölye çalışmalarındaki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma vb.).
	14	14	Toplumsal tanıtıcı levhalara veya uyarı levhalarına uygun davranırım (Örneğin; Bay WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin vb.).
Kişisel Sorumluluk	21	17	En çok çalışmak istediğim işi bilirim.
	6	19	Sağlığımı korumak için gerekli olan işleri yaparım.
	24	15	Okula/atölyeye çalışmaya hazır olarak giderim.
	22	18	İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun işleri seçerim.
	2	16	Atölyede duruma uygun giyinirim.

Tablo 3.5 (Devam) *Ölçme Aracında Kalan Maddelerin Analiz Sürecindeki ve Ölçme Aracının Son Halindeki Numaraları*

	Analiz Sürecindeki Madde No (EK-14)	Ölçme Aracının Son Halindeki Madde No (EK-15)	MADDELER
Okul Sonrası Yaşam	42	26	Okul sonrasında eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; iş edindirme kursları, halk eğitim merkezlerine girme vb.).
	40	29	Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı vb.).
	43	27	Okul sonrasında çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için gerekli olan sınava girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme vb.).
	11	28	Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.
Kendini e ve Çevresi	12	24	Başkalarının eşyalarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, zarar vermeme vb.).
	13	25	Başkalarının özel durumlarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının sınırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme vb.).
	26	23	Okuldaki/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme vb.).
Kendini İfade Etme	41	22	Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde buna ilişkin duygularımı/düşüncelerimi onlara söylerim.
	30	20	İhtiyacım olduğunda yardım isterim.
	38	21	Başkalarıyla yeni veya farklı düşüncelerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.
Günlük Yaşam	5	2	Gerekli durumlarda telefon kullanırım (Örneğin; arama yapma, gelen aramalara cevap verme vb.).
	4	1	Gündelik ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak düzeltme/toplama, bulaşık yıkama, ev süpürme, çöp atma vb.).
	8.	3	İstediğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekme, süt, çikolata vb.).

3.3. Test Tekrar Test Güvenirliği

Geçerlik analizlerinin ardından, elde edilen bu yedi faktörlü ölçme aracı çoğaltılarak 48 öğrenciye iki hafta ara ile uygulanmış ve ölçeğe ait test-tekrar test güvenirlik kanıtı elde edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin ölçme aracından aldıkları puanlar arasındaki korelasyon, iki uygulama arasında. 77 olarak bulunmuş, başka bir ifadeyle ölçeğe ait test-tekrar test güvenirlik katsayısı. 77 olarak elde edilmiştir.

Tüm bu bulgular ışığında yetişkinliğe geçiş ölçeğinin 29 madde ve yedi faktörden oluşan, güvenilir ve geçerli ölçme sonuçları elde edilen bir ölçme aracı olduğunu düşündüren bulgulara ulaşılmıştır (Ek-15).

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, özel gereksinimli öğrencilerin toplumda birer yetişkin olarak bağımsız ve kaliteli bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli olan toplumsal/bağımsız yaşam becerilerini kazandırmayı hedefleyen Bireyselleştirilmiş Geçiş Planlarında (BGP) yer alması gereken amaçları/hedefleri belirlemeye yarayan geçiş becerilerini ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

4.1. Sonuç ve Tartışma

Ölçme aracının madde havuzunun oluşturulmasında, geçiş konusunda geniş kuramsal bilgiyle (uluslararası alanyazından) birlikte uluslararası çeşitli ölçek örneklerinin olması nedeniyle tümdengelim yöntemi kullanılmıştır. Geçiş ölçme aracının maddelerini kuramsal bir temele dayandırmak amacıyla geçiş konusunda geniş bir alanyazın taraması yapılarak, mevcut tüm geçiş modelleri ve çıktıları ile başarılı geçiş ölçekleri detaylı olarak incelenmiştir. Geliştirilen ölçme aracı, madde havuzunu/yapısını oluşturması yönüyle, geliştirilme sürecinde yararlanılan beş ölçekten ikisi olan Transition Assesment Goal Genrator (TAGG), ve Enderle- Severson Transition Rating Scale-III (ESTR- III) ile benzerlik göstermektedir. Ancak ölçme aracı, geliştirilme aşmasında kullanılan The Arc's Self-Determination Scale, Transition Planning Inventory-Second Edition (TPI-2) ve Transition Behaviour Scale - Second Version (TBS-2 SV) ile madde havuzunu oluşturulmasında izlenen süreç yönüyle farklılık göstermektedir. The Arc's Self-Determination ölçeğinin madde havuzunun oluşturulması, kendi kendini yönetebilen zihin yetersizliği olan yetişkinler, kendi kendini yönetemeyen zihin yetersizliği olan yetişkinlerden ayrılması ve bu kendi kendini yönetebilen zihin yetersizliği olan yetişkinlerin özelliklerinin yapılandırılmış görüşmelerle belirlenmesi şeklinde iki aşamadan oluşmuştur. The Arc's Self-Determination ölçeğinin madde havuzunun oluşturulmasında izlenen sürecin bu çalışmada izlenen süreçten farklı olmasının nedeninin Self-Determination ölçeğinin geliştirildiği dönemde kendi kendini yönetme ile ilgili yeterli alan yazının mevcut olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. TPI' nin ilk formatı 1997 yılında, 1994 yılında geliştirilen geçişle ilgili ölçeklerin cevap formları incelenerek geliştirilmiştir. TPI-2' nin geliştirilmesinde öncelikle açık uçlu sorulardan oluşan kullanıcı anketi ile TPI kullanıcılarının, TPI' nin ilk formatı ile ilgili görüşleri alınmıştır. Kullanıcıların görüşleri doğrultusunda TPI'nin ilk formatının bazı maddeleri

olduğu gibi korunarak, bazılarında gelen kullanıcı önerileri doğrultusunda düzenlemelere gidilerek ve ayrıca öneriler doğrultusunda bazı yeni maddeler eklenerek TPI-2' nin madde havuzu oluşturulmuştur. TPI-2' nin madde havuzunun (yapısının) oluşturulma aşaması bu çalışmada geliştirilen ölçüm aracının maddelerinin oluşturulma aşamasında farklılık göstermesinin nedeni, TPI-2' nin tamamen yeni bir ölçek olmayıp ilk TPI' nin revize çalışması olmasından kaynakladığı düşünülmektedir. TBS-2 SV, 1989 yılında geliştirilen ilk TBS'nin revize edilmesi amacıyla geliştirilmiştir. TBS' nin ilk versiyonunun madde havuzu, aralarında eğitimsel tanı uzmanı, rehber öğretmen, eğitimci ve işveren bulduğu 42 kişinin; istihdam, sosyal ve bağımsız yasama geçişte başarıyı sağlamak için gerekli özelliklerin belirlenmesine ilişkin önerileri doğrultusunda oluşturulmuştur. TBS- 2 SV' de ise ilk versiyonu ile aynı madde havuzu kullanılmış olup var olan madde havuzunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. TBS- 2 SV' nin madde havuzunun (yapısının) oluşturulma aşaması bu çalışmada geliştirilen ölçüm aracının maddelerinin oluşturulma aşamasında farklılık göstermesinin aynı şekilde TBS- 2 SV' nin tamamen yeni bir ölçek olmayıp ilk TPI'nin revize çalışması olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ülkemizde ilköğretimlerini tamamlayıp genel ve mesleki ortaöğretime devam edemeyecek durumda olan, özel gereksinimli öğrencilerin temel yaşam becerilerini geliştirerek yetişkin rollerine hazırlama amacı taşıyan kurumlar Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'dir. Ölçme aracının amacı özel gereksinimli bireylerin yetişkinliğe geçiş becerilerini değerlendirmesi olması nedeniyle uygulama Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinin 11 ve 12. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Bu okullarda çoğunluğu orta düzeyde zihin yetersizliği olan ve özel gereksinim düzeyi nedeniyle meslek liselerinde kaynaştırılamayan öğrenciler öğrenim görmektedir. ESTR ölçeği ilk etapta tüm engel grup ve yaşları için geliştirilmesine rağmen uzman ve kullanıcılardan gelen öneriler doğrultusunda hafif düzeyde özel gereksinimi bulunanlar için ayrı bir form (ESTR -J) ve orta ve ağır düzeyde zihin yetersizliği olanlar için ayrı bir form (ESTR III) oluşturularak revize edilmiştir. Bu çalışmada geliştirilen ölçüm aracı uygulandığı grup özelliği bakımından ESTR-III ile birebir benzerlik göstermektedir. TPI-2 SV, TAGG ve TPI-2 ölçeklerinin uygulamaları ortaöğretim/lise düzeyindeki özel eğitim okullarında gerçekleştirilmiştir. Bu ölçeklerin katılımcılarını bu özel eğitim okullarında öğrenim gören zihin yetersizliği, otizm

spektrum bozukluğu, öğrenme güçlüğü, duygusal rahatsızlığı ve davranış bozukluğu, işitme, görme yetersizliği, beyin travması ve farklı sağlık problemleri olan öğrenciler oluşturmuştur. Bu çalışmanın uygulamasının gerçekleştirildiği özel mesleki eğitim merkezlerinde zihin yetersizliği bolan öğrencilerin yansıra otizm spektrum bozukluğu olan ve serebral palsi geçiren öğrencilerin de öğrenim görmesi sebebiyle geliştirilen ölçüm aracı katılımcı özelliği yönü ile TPI-2 SV, TAGG ve TPI-2 ölçekleri ile kısmen benzerlik göstermektedir. Geliştirilen ölçüm aracının katılımcılarının engel türleri yönüyle bahsedilen ölçeklerin katılımcıları ile birebir benzerlik göstermemesine, ölçüm aracının geliştirilme aşamasında yararlanılan 5 ölçeğin ABD’nde geliştirilerek uygulanması ve oradaki lise düzeyindeki özel eğitim okullarının eğitim verdiği engel grupları yönüyle bizim ülkemizdeki özel eğitim okullarıyla farklılık göstermesinin neden olduğu düşünülmektedir. The Arc’s Self Determination ölçeğinin katılımcı grubunun 13.7’sini özel gereksinimli olmayan, 44’ ünü öğrenme güçlüğü olanlar ve 35.2’ sini ise hafif düzeyde zihin yetersizliği olan öğrenciler oluşturması yönüyle katılımcı özelliği olarak bu çalışmadan büyük oranda farklılık göstermiştir.

Geliştirilen ölçüm aracının güvenilirliğini bulmak için iç tutarlılık katsayısına bakılmıştır. Cronbach alfa katsayısı ile ölçüm aracının iç tutarlılığı hesaplandığında .77 değeri elde edilmiştir. TAGG’ ın tüm versiyonlarının Cronbach Alfa genel değerlerinin 89 ile 95 arasında, TPI-2’ nin tüm versiyonlarının Cronbach Alfa genel değerlerinin 80 ve üzeri olduğu, TBS -2 SV’ nin eğitimci versiyonun Cronbach Alfa genel değerinin .86 olduğu, The Arc’s Self Determination ölçeğinin öğrenci alt ölçeklerinin Cronbach Alfa değerlerinin .62 ile 90 arasında, genel Cronbach Alfa değeri ise .70 üzeri bulunmuştur. Bu çalışmada iç tutarlık katsayı değerinin .77 olarak bulunması geliştirilen ölçü aracının, iç tutarlılık özelliği yönüyle The Arc’s Self Determination ölçeği ile oldukça benzer olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın iç tutarlık katsayısının yeterli oranda olmasına rağmen incelenen ölçeklerden biraz düşük olması, sadece öğrenci versiyonun geliştirilerek ve dolayısıyla sadece öğrenci iç tutarlılık katsayısına bakılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. TBS -2 SV’nin sadece eğitimci, TPI-2’ ve TAGG’ın öğrenci, aile ve okul versiyonlarının tümü için iç tutarlıklarına bakılarak sadece genel Cronbach Alfa değer aralıklarını verilmesi nedeniyle, bu çalışmanın öğrenci iç tutarlık katsayısının bahsedilen ölçeklerden düşük olduğunu kanıtını tam göstermediği düşünülmektedir. Öğrenci iç tutarlılık kat sayılarının öğretmen ve aile iç tutarlılık

katsaylarına göre daha düşük olduğu ve öğretmen, aile iç tutarlılık katsayı değerlerinin ölçeklerin genel alfa değerlerini yükselttiği düşünülmektedir. TAGG ölçeğinin öğrenci alt gruplarının iç tutarlılık katsayısının .44 ile .82 arasında değerler olmasına rağmen öğrenci alt ölçeklerin genel katsayısının .89 olması ve her bir versiyonun genel iç tutarlılık katsayısı değerlerinin. 89 ile.95 değerleri arasında olması ölçeğin oldukça yüksek güvenilirlikte olduğunu ispatlamaktadır.

Test tekrar test güvenilirlik katsayısını bulmak için elde edilen yedi faktörlü 29 maddeli ölçek çoğaltılarak 38 öğrenciye iki hafta ara ile uygulanmıştır. Ölçeğe ait test-tekrar test güvenilirlik katsayısı. 77 olarak elde edilmiştir. TBS -2 SV, 21 katılımcıya 30 gün sonra tekrar uygulanmış ve test tekrar test oranı .85 ile 90 arasında bulunmuştur. TPI-2, 55 öğrencinin katılımı ile test tekrar test güvenilirliğine bakıldığında %67'sinin .80 ve üzeri, %22'sinin 70 ile 79 aralığında ve % 18'inin ise .70' in altında değer aldığı bulunmuştur. Genel test tekrar test katsayı ise .70 'in üzerinde elde edilmiştir. TAGG ölçeğinin test tekrar test güvenilirlik katsayısını hesaplamak için tüm versiyonları ortalama 13.7 hafta sonra tekrar uygulanmıştır. 102 okul personelinin katılımından elde edilen test tekrar test oranı .80, 92 ailenin katılımından elde edilen test tekrar test oranının .70 ve 102 öğrenci katılımından elde edilen test tekrar test oranı aynı şekilde .70 olarak bulunmuştur. Bu çalışmanın test tekrar test katsayısını TBS -2 SV, TPI-2 ve TAGG ölçeklerinin test tekrar test katsayıları ile karşılaştırdığımızda oldukça yüksek güvenilirlikte bir ölçüm aracı elde edildiği düşünülmektedir.

Geliştirilen ölçüm aracının ölçmeyi amaçladığı geçiş becerilerini nitelik ve nicelik olarak yeterli olup geçiş becerilerini doğru bir şekilde ölçebilmesini sağlamak için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Bu çalışmada geliştirilen ölçüm aracının kapsam geçerliğini sağlamak için 1.grup (geçiş konusunda bilgili ve tecrübeli olan 10 yabancı öğretim üyesi) ve 2. Grup (geçiş konusunda bilgili ve tecrübeli Türk 8 öğretim üyesi, 3 öğretmen ve 2 ölçme değerlendirme uzmanı) olmak üzere toplamda 23 uzmanın görüşü alınmıştır. TPI-2 için kapsam (içerik) geçerliğini sağlamak için aralarında öğretim üyesi, özel eğitim öğretmenleri, geçiş koordinatörleri ve okul psikologlarının olduğu 64 kişinin görüşleri görüş anketi ile alınmıştır. Bu çalışmada geliştirilen ölçüm aracının kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla her iki uzman grup için görüş anketi oluşturulması yönünden TPI-2 ile benzerlik göstermektedir. ESTR-III, ilk ESTR kullanıcılarından gelen önerilerin yansısı uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda orta ve ağır düzeyde zihin yetersizliği

olan öğrenciler için uyarlanmıştır. ESTR-III' un maddelerinin revize edilmesinde alan uzmanlarının önerilerinin olması kapsam geçerliğinde uzman görüşüne başvurulduğunu gösterip bu çalışmayla kapsam geçerliliği yönü ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada faktör analizi ile faktör yük değeri 0.40'ın altında olan maddeler analizden çıkarılmış ve kalan 30 maddeye ait toplam varyansın % 46.5'ini açıklayan yedi faktör elde edilmiştir. The Arc's Self Determination ölçeğinin geçerlik çalışmalarında faktör analizi gerçekleştirilmiş ve 3 alt grubu içeren faktör analizinin varyans değerini %56.4 olarak bulunmuştur. Temel bileşenler yöntemi ile TBS- 2 SV' nın her bir alt grubu bir faktör olarak temel alınarak her bir alt grup için faktör analizi gerçekleştirilmiştir. İş ile ilgili alt grubun varyans değeri % 66.95, kişilerarası ilişkiler alt grubunun varyans değeri %62.6, sosyal ve toplumsal beklentiler ile ilgili alt grubun varyans değer ise % 64.45 olarak elde edilmiştir. Bu çalışmanın varyans değerinin % 46.5 olması, diğer bir deyişle ölçmesi amaçlanan geçiş becerilerinin % 46.5' ini ölçebilmesi sosyal bilimler için kabul edilebilir bir değerdir. Ancak bu çalışmanın varyans değerinin TBS- 2 SV'nın ve Arc's Self Determination ölçeğinin varyans değerlerinden düşük olması, farklı kültürlerde geliştirilmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında yararlanılan örnek ölçeklerin tümünün ABD'nde geliştirilmesinin bu farklılığa neden oluşturduğu düşünülmektedir. ABD'nde bireyselleştirilmiş geçiş planları 1990 yılında yasalarla zorunlu hale getirilerek bu planlarda yer alması gereken beceri alanları özellikle belirtilmiştir. ABD'nde özel gereksinimli öğrencilerin tüm öğrenimlerini bu beceri alanları doğrultusunda görmelerinin geliştirilen ölçekler üzerinde önemli bir etkide bulunduğu düşünülmektedir.

The Arc's Self Determination ölçeğinin kriterle ilgili geçerliğini bulmak için ölçeğin alan uygulaması esnasında aynı anda kavramsal olarak birbiri ile ilişkili olan 3 farklı ölçek de (Internal External Scale, Intellectual Achievement Responsibility Questionnaire ve Self Efficacy Scale) uygulanmıştır. Bu uygulamadan alınan sonuçların ölçekler arasında ilgili geçerlik (eş zamanlı kriter) olduğunu ispatladığı savunulmuştur. TBS- 2 SV'nın kriterle ilgili geçerliğini sağlamak amacıyla aynı veya benzer değerlendirme araçları olan Adaptive Behavior Inventory (ABI) ve AAMR Adaptive Behavior Scale- School Second Edition (AAMR ABS- S:2)'nın tüm alt grupları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucu TBS- 2SV ile ABI ölçeklerinin alt gruplarının aynı yapıyı ölçmekte olup korelasyon aralığının .59 ile .83 olduğu bulunmuştur. TBS-

2SV ile AAMR ABS- S:2 ölçeklerinin alt gruplarının aynı yapıyı ölçmekte olduğu ve korelasyon aralığının .45 ile .83 olduğu bulunmuştur. Tüm bu korelasyonların istatistiksel olarak kabul edilebilir olması ($p > .001$) TBS-2 SV'nin ABI ve AAMR ABS-S:2 ile güçlü bir ilişkisi olduğunu kanıtladığı savunulmuştur. TPI-2'nin kriterle ilgili geçerliğini sağlamak için aynı amaçta olan ESTR ölçeğinin J versiyonu kullanılmıştır. ESTR-J'nin aile ve öğretmen formu ile TPI-2'nin ev ve okul formlarının ayrı ayrı karşılaştırılması yapılmıştır. Karşılaştırma analizleri sonucu TPI-2 ve ESTRJ'nin aynı veya benzer bilgi ve beceriler ölçtüğü ancak planlama alanlarında bazı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. ESTR J'nin 47 maddesinden 30'u (%83'nün) TPI-2 formunda yer aldığı görülmüştür. ESTRJ de yer alan 8 maddenin özgün olduğu bulunmuştur. Tersten TPI-2'nin 56 maddesinden 44'u (%78.6) ESTRJ de karşılandığı ve TPI-2'de yer alan 12 maddenin ise özgün olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada geliştirilen ölçüm aracının geçerlik çalışmalarına kriter geçerliğinin dahil edilmemesi yönüyle The Arc's Self Determination Scale, TPI-2 ve TBS- 2SV' den farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ancak bu çalışmada geliştirilen yetişkinliğe geçiş becerilerini ölçme aracının ülkemizde geçişle ilgili ilk ölçme aracı olması ve aynı veya benzer bir yapıyı ölçen başka bir aracın olmaması, başka bir ölçüm aracıyla karşılatırılarak kriter geçerliğine bakılamamasına neden olmuştur.

4.2. Öneriler

Aşağıda verilecek öneriler üç temel gruba ayrılmaktadır. Bir grup öneri bu araştırmanın sınırlılıklarından kaynaklanan önerilerdir. Diğer iki grup öneri ise: uygulama ve araştırmaya olmak üzere ileriye dönük önerilerdir.

4.2.1. Sınırlılığa dayalı öneriler

- 1.** Maddeleri büyük oranda diğer ölçeklere dayandırarak hazırlamak bir sınırlılıktır. Sonraki ölçme aracı geliştiren araştırmacıların farklı madde havuzu oluşturma tekniklerine de başvurması önerilir.
- 2.** İki farklı kültüre ait uzmanlardan görüş alma, bu maddelerin çeşitlendirilmesi açısından güçlü bir yoldur ancak kültüre uygunluğunu tehlikeye sokmaktadır. Sonraki çalışmalarda doğrudan uygulanacak kültürde araç geliştirilebilir veya başka kültürde geliştirilmiş araç hedef kültüre uyarlanabilir.

3. Her ne kadar çeşitli kontrol yolları kullanıldıysa da yetersizliği olan popülasyonun doğası gereği çok heterojen bir grupta çalışılmıştır. Sonraki çalışmalarda mümkün olduğunca örneklemin homojen hale getirilmesi önerilir.

4.2.2. Uygulamaya yönelik öneriler

1. Ölçme aracı özel gereksinimli öğrenciler uygulandığında öğrencinin “kendim yaparım” olarak cevap verdiği maddeler “2”, “sadece yardımla yaparım” şeklinde yanıt verdiği maddeler “1” ve “hiç bir şekilde yapamam” olarak yanıt verdiği maddeler “0” olarak puanlanabilir. Böylelikle öğrencinin bu ölçüm aracından alacağı puan 0 ile 58 arasında değişecektir.
2. Öğrencinin 0 puan (hiç yapamadığı) ile 1 puan (sadece yardımla yaptığı) aldığı maddeler Bireyselleştirilmiş Eğitim Planlarına hedefler olarak dahil edilebilir.
3. Geliştirilen ölçme aracının geçerlik ve güvenirlik değerlerinin istatistiksel olarak kabul edilebilir sınırlarda olsa da geliştirilmeye açıktır. Uygulamacıların bu aracı kullanması durumunda araçtan aldıkları sonuçları başka ölçme değerlendirme teknikleri (gözlem gibi) ile desteklemeleri önerilir. Örneğin bu ölçüm aracının her bir maddesini öğrencinin gerçekleştirmesi için fırsat yaratılıp öğrencinin gerçekleştirip gerçekleştirmediği gözlenebilir. Eğer ölçüm aracında yer alan beceriyi/davranışı, 10 denemin 9’ unda bağımsız bir şekilde doğru olarak gerçekleştirmesi durumuna öğrenci bu beceriye/ davranışa sahip kabul edilebilir. Eğer öğrenci gerçekleştirmesi için fırsat yaratılan davranışı/ beceriyi, tam olarak doğru olmayan ve/veya tutarsız bir şekilde gerçekleştirmesi durumunda öğrencinin bu beceriyi/davranışı bağımsız yerine getiremediği kabul edilip bu becerinin sürekliliğinin ve genellemesinin sağlanması için BEP’ lerine eklenebilir. Öğrenci fırsat yaratılan beceriyi/davranışı hiç bir şekilde gerçekleştiremez ise; öğrencinin bu beceriye sahip olmadığı kabul edilerek BEP’ lerine kazanılması gereken hedefler olarak eklenebilir.

4.2.3. Araştırmaya yönelik öneriler

1. Bu çalışmada geliştirilen yetişkinliğe geçiş becerilerinin ölçüm aracı, farklı gruplara (öğrenme güçlüğü, işitme, görme yetersizliği olan bireyler gibi) uygulanarak geçerlik ve güvenirlikleri araştırılabilir.

2. Bu çalışmada geliştirilen yetişkinliğe geçiş becerilerinin ölçüm aracı, mesleki ve normal okullara kaynaştırma öğrencisi olarak yerleştirilen öğrencilerde uygulanıp sonuçları araştırılabilir.
3. Öğrencilerin yetişkinliğe geçiş becerilerindeki güçlü ve zayıf yönlerini değişik kaynaklardan edinmeyi sağlamak için geliştirilen ölçüm aracının öğrenci ve aileler için olan versiyonları maddeler üzerinde küçük uyarlamalar yapılarak geliştirilebilir. Geliştirilen ölçüm aracının tüm versiyonları her bir öğrenci için kendisi, öğrencinin ailesi ve öğretmeni tarafından doldurulup kaydedici güvenilirliğine bakılabilir ve gözlemciler arası korelasyon hesaplanabilir.

KAYNAKÇA

- Arlı, M. ve Nazik, H. (2001). *Bilimsel araştırmaya giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bakkaloğlu, H. (2004). *Etkinliğe dayalı müdahale programının 3-6 yaş gelişimsel geriliği olan çocukların geçiş becerilerine etkisi*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Bakkaloglu, H. (2013). Ebeveynlerin gözüyle özel gereksinimli çocukların erken müdahaleden okul öncesi programlara geçiş süreci. *Eğitim ve Bilim*. 38 (169), 311-327.
- Başar, M.C. (2010). *Özel gereksinimli olan bireylerin okul hayatından iş hayatına geçiş becerilerinin anne-baba görüşlerine göre belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Bayliss, P., Vuran, S., Bloom, R., Köse, M.F. (2013). Mesleki Eğitimde Bütünleştirme Uygulamaları Kılavuzu. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Benz, M.R., Lindstrom, L. ve Yovanoff, P. (2000). Improving graduation and employment outcomes of students with disabilities: Predictive factors and student perspectives. *Exceptional Children*, 66, 509-529.
- Blackorby, J., ve Wagner, M. (1996). Longitudinal post school outcomes of youth with disabilities: Findings from the national longitudinal transition study. *Exceptional Children*, 62 (5), 399-414.
- Blalock, G. ve Patton, J.R. (1996). Transition and students with learning disabilities: Creating sound futures. *Journal of Learning Disabilities*, 29 (1), 7-16.
- Brolin, D.E. (1995). *Career education: A functional life skills approach* (3. Baskı). Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall, Inc.
- Brolin, D. E. ve Kokaska, C.J. (1979). *Career education for handicapped children and youth*. Columbus, OH: Merrill.
- Brolin, D.E., ve Schatzman, B. (1989). Lifelong career development. In D.E. Berkell ve J.M. Brown (Eds.), *Transitions from school to work for persons with disabilities*. New York: Longman.
- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Clark, G.M. (1996). Transition planning assessment for secondary-level students with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 29, 79-92.
- Clark, G.M. (2007). *Assessment for transitions planning*. (2. Baskı). Austin, Texas: PRO.ED.
- Clark, G. M. ve Knowlton, H. (1988). A closer look at transition issues for the 1990s: A response to Rusch and Menchetti. *Exceptional Children*, 54 (4), 365-367.
- Çam, M.O. ve Baysan Arabacı, L. (2010). Tutum ölçeği hazırlamada nitel ve nicel adımlar. *Hemşerilikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2, 59-71.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010), *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dickinson, D. L. ve Verbeek, R.L. (2002). Wage differentials between college graduates with and without learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 35, 175-184.
- Dunn, C. (1997). *Assessment of individuals with mental retardation*. London. Taylor, K.L.(ED) Singular Publishing Ltd. 173-195.
- Fabian, E.S. (2007). Urban youth with disabilities: factors affecting transition employment. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 50, 130-138.
- Gallivan-Finlon, A. (1994). "Their senior year": Family and service provider perspectives: On the transition from school to adult life for young adults with disabilities. *Journal of The Association for Persons with Severe Handicaps*, 19 (1), 11-23.
- Gorsuch, R. L. (1974). *Factor analysis*. Philadelphia: Saunders.
- Gürsel, O. (2003). *Programdan programa geçiş. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi* (183-198). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1484. Açıköğretim Fakültesi Yayını No:794.
- Gürsel, O., Ergenekon, Y. ve Batu, E.S. (2007). Gelişimsel geriliği olan bireylere okuldan işe geçiş becerilerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 61- 84.

- Halpern, A. (1985). Transition: A look at the foundations. *Exceptional Children*, 51(6), 479-486.
- Halpern, A. (1989). A systematic approach to transition programming for adolescents and young adults with disabilities. *Australia and New Zealand Journal of Development Disabilities*, 15, 1-13.
- Halpern, A. (1991). Transition: Old wine in new bottles. *Exceptional Children*, 58 (3), 202-211.
- Halpern, A. (1993). Quality of life as a conceptual framework for evaluating transition outcomes. *Exceptional Children*, 59 (6), 486-498.
- Halpern, A. (1994). The transition of youth with disabilities to adult life: A position statement of the Division on Career Development and Transition. *Career Development for Exceptional Individuals*, 17, 115-124.
- Hasazi, S.B., Gordon, L.R., ve Roe, C.A. (1985). Factors associated with the employment status of handicapped youth exiting high school from 1979 to 1983. *Exceptional Children*, 51, 455- 469.
- Hinkin, T. R. (1995). A review of scale development practices in the study of organizations. *Journal of Management*, 21(5), 967-988.
- İstihdam Edilen Engelli Memurların Engel Oranlarına Göre Dağılımları (2016). T.C. Devlet Personal Başkanlığı, Ankara.
file:///C:/Users/Gulay&Gunes/Downloads/Engelli_4_y%20(3).pdf
- İş Kanunu (2003). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030610.htm>
- İş-Kur İstatistik Yıllığı (2013).
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=1
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (7. Basım). Ankara: Alkım Yayınevi.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi* (9. Baskı). Ankara: Nobel.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kargın, T., Akçamete, G., Baydık, B. (2001). Okulöncesi yaşta işitme engelli çocuğu bulunan ailelerin anasınıfına geçiş sürecindeki gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*. 3 (1), 13-24.

- Kohler, P.D. (1993). Best practices in transition: Substantiated or implied? *Career Development for Exceptional Individuals*, 16, 107-121.
- Kohler, P.D. (1996). *Taxonomy for transition programming: linking research and practice*. Washington, DC: Office of Special Education and Rehabilitation Services, U.S. Office of Education.
- Kranstover, L.L., Thurlow, M. L., ve Bruininks, R. H. (1989). Special education graduates versus non-graduates: A longitudinal study of outcomes. *Career Development for Exceptional individuals*, 12, 153-166.
- Martin, J. E., Hennessey, M. N., McConnell, A. E., Terry, R. A., & Willis, D. M. (2012) *Transition Assessment and Goal Generator*. Norman, OK: Board of Regents of The University of Oklahoma.
- McCarney, S.B. ve Anderson, P.D. (2000). *Transition Behavior Scale (TBS-2)*. Austin, Texas, PRO.ED.
- M.E.B. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006).
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_son.pdf
- Mesleki Eğitim Kanunu (1986).
<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/3.html>
- Mithaug, D.E., Horiuchi, C. N. ve Fanning, P.N. (1985). A report on the Colorado statewide follow-up survey of special education students. *Exceptional Children*, 51(5), 397-404.
- Morningstar, M.E., Bassett, D.S., Kochhar-Bryant, C., Cashman, J., Wehmeyer, M.L. (2012). Aligning transition services with secondary education reform: a position statement of the division on career development and transition. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 35 (3), 132-142.
- National Information Center for Children and Youth with Disabilities (NICHCY)- 1993, <http://www.parentcenterhub.org/nichcy-gone/> (Erişim Tarihi 18.07.2016)
- National Joint Committee on Learning Disabilities (NJCLD)- 1994, <http://www.ldonline.org/cse/?cx=018213866340234083221%3Ahh6qnz0cy2u&c>

- Severson, S.J., Enderle, J.L., Hoover, J.H. (2006). Enderle-Severson Transition Scale. Moorhead, MN, ESTR Publications.
- Sitlington, P., Neubert, D., Begun, W., Lombard, R., Leconte, P. (1996). *Assess for success: Handbook on transition assessment*. Virginia, Division on Career Development and Transition, A Division of The Council for Exceptional Children.
- Sitlington, P., Neubert, D., ve Clark, M. (2010). *Transition education and services for students with disabilities*. (5. baskı). New Jersey. Pearson.
- SosyalSigortalar Kanunu (1964). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.506.pdf>.
- Tabachnick, B.G., Fidel, L.S. (2007) *Using multivariate statistics*. Boston. Pearson.
- Tekinarslan, İ.Ç. ve Bircan, Ö. (2009). Zihin engelli çocukların anasınıfına geçiş sürecinde ebeveyn gereksinimlerinin belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 63-77.
- Test, D.W., Fowler, C.H., Rinchter, S.M., White, J., Mazotti, V., Walker, A. R. (2009). Evidence- based practices in secondary transition. *Career Development for Exceptional Individuals*, 32, 115-128.
- Tezbaşaran, A.A. (2008). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu*.(3. Baskı). Mersin: E-Kitap.
- Thoma, C. A. ve Tamura, R. (2013). *Demystifying Transition Assessment*. Baltimore, London, Sydney. Brookes Publishing.
- <http://archive.brookespublishing.com/documents/thoma-academic-assessment.pdf> (Erişim Tarihi 20.07.2016).
- Vuran, S. (2013). *Özel Eğitim*. Ankara. Maya Akademi Yayıncılık.
- Wagner, M., Newman, L., D'Amico, R., Jay, E. D., Butler- Nalin, P., Marder, C., Cox, R. (1991). Youth with disabilities: How are they doing? The first comprehensive report from the national longitudinal transition study of special education students. Washington, DC: Office of Special Education and Rehabilitation Services, U.S. Office of Education.
- Wagner, M., Newman, L. Cameto, R., Garza, N., Levine, P. (2005). After High School: A first look at the postschool experiences of youth with disabilities. A report from the national longitudinal transition study-2 (NLTS2).

http://www.nlts2.org/reports/2005_04/nlts2_report_2005_04_execsum.pdf
(Erişim Tarihi 28.07.2016).

Wagner, M., Newman, L. Cameto, R., Levine, P., Garza, N. (2006). An overview of findings from wave 2 of the national longitudinal transition study-2 (NLTS2). Menlo Park, CA: SRI International. <http://ies.ed.gov/ncser/pdf/20063004.pdf>
(Erişim Tarihi 28.07.2016).

Warger, C. (2000). Planning student-directed transitions to adult life. <http://www.ldonline.org/article/6275> (Erişim Tarihi 20.07.2016).

Wehman, P. (1992). Transition for young people with disabilities: Challenges for the 1990's. *Education and Training in Mental Retardation*, 27 (2), 112-118.

Wehman, P. (1996). *Life beyond the classroom: Transition strategies for young people with disabilities* (3. Baskı). Baltimore: Paul H. Brookes.

Wehman, P., Kregel, J. ve Barcus, J.M. (1985). From school to work: A vocational transition model. *Exceptional Children*, 52(1), 25-37.

Wehman, P., Kregel, J., ve Seyfarth, J. (1985). Transition from school to work for individuals with severe handicaps: A follow-up study. *The Association for Persons with Severe Handicaps*, 10, 132-136.

Wehmeyer, M., Kelchner, K. (1995). *The Arc's Self-Determination Scale*. <http://www.thearc.org/document.doc?id=3670> (Erişim Tarihi 24.02.2014).

Will, M. (1984). *OSERS programming for the transition of youth with disabilities: Bridges from school to working life*. Washington, DC: Office of Special Education and Rehabilitation Services, U.S. Office of Education.

EK-1. İncelenen Beş Geçiş Ölçeğinde Bulunan Ortak Konu Başlıkları ile Maddeleri

1. INDEPENDENT LIVING

SCALES	ITEMS IN THE RELATED SCALE	ITEMS DEVELOPED FOR OUR SCALE
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	1. I make my own meals or snacks.	(1) I prepare simple foods (sandwiches, toast, macaroni) for myself.
G.M. Clark (2013) TPI-2	Reads instructions and follows directions for cooking pre-prepared food (macaroni, frozen dinner, box meal). 27. Know how to do routine household tasks. (<i>Major item</i>)	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	4. The learner prepares and serves foods which require little or no cooking (sandwiches, toast, cereal, beverages, simple microwave items). 5. The learner demonstrates acceptable eating behaviors (uses utensils appropriately, chews with mouth shut, takes appropriate sized bites, uses napkin, practices good manner). 15. The learner is able to prepare and serve simple foods which require cooking (hamburgers, frozen pizza, eggs, hot dogs, TV. Dinners). 20. The learner prepares and serves at least 3 simple meals which require little or no cooking. 45. The learner is able to prepare and serve at least 3 complex meals which require a variety of cooking procedures.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	2. I care my own clothes.	(2) I dress appropriately for a specific job, events or weather.
G.M. Clark (2013) TPI-2	Dresses appropriately for a specific work situation, occasion or weather. 6. Has work attitudes expected by employers to keep a job (<i>Major item</i>).	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	2. The learner dresses and undresses self. 7. The learner dresses appropriately for specific situations (weather, special events, and casual, seasonal). 10. The learner chooses and wears clothing appropriate in size, color, pattern and style.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	28. Cares for personal appearance (grooming, clothing).	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	6. I keep good personal care and grooming.	(3) I maintain personal hygiene and grooming (washes hands/face, bathes, brushes teeth, shaving).
G.M. Clark (2013) TPI-2	29. I know how maintain personal hygiene and grooming.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	1. The learner cares for personal toileting needs. 16. The learner maintains a neat appearance(hair style, proper use of makeup, appropriate shaving, clean clothing) 17. The learner maintains a clean body (bathes, uses deodorant, brushes teeth, cares for menstrual needs, washes/dries hair).	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	28. Demonstrates appropriate hygiene (wears clean clothing, washes hands, is free body odor).	

J.E. Martin et al. (2012) TAGG	<p>-----</p>	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	3. I do chores in my home.	<p>(4) I do routine tasks (makes bed, cleans kitchen, sweeping, removes trash) in my home.</p>
G.M. Clark (2013) TPI-2	27. I know how to do routine household tasks.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	8. The learner performs household cleaning skills (sweeping, vacuuming, trash removal, kitchen clean-up, bathroom cleaning, and dusting). 18. The learner recognizes when specific things need cleaning (sinks, floor, and clothing). 24. The learner responsibly maintains his/her own bedroom (makes bed, changes linen, puts belongings away). 25. The learner is able to perform light household maintenance (simple repairs, change light bulbs, unclog drain). 30. The learner sorts, washes, dries and puts away laundry.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	<p>-----</p>	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	<p>-----</p>	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	15. I write letters, notes or talk on the phone to friends and family.	<p>(5) I make calls using a cell phone.</p>
G.M. Clark (2013) TPI-2	<p>Makes calls using a cell phone</p> 31. I know how to use everyday technology (<i>Major item</i>).	

<p>J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale</p>	<p>The learner demonstrates the ability to use the telephone (ESTR-J). 6. The learner makes local calls and responds appropriately to incoming calls. 34. The learner demonstrates advanced telephone skills (long distance, phone card, directory, and directory assistance, taking messages, and call waiting/forwarding, cell phone).</p>	
<p>S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)</p>	<p>-----</p>	
<p>J.E. Martin et al. (2012) TAGG</p>	<p>-----</p>	
<p>M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale</p>	<p>5. I do simple first aid or medical care for myself.</p>	<p>(6) I do simple first aid or medical care for myself. [by M. Wehmeyer]</p>
<p>G.M. Clark (2013) TPI-2</p>	<p><u>Living: Health</u> 45. I stay physically healthy 46. I know how to take care of physical problems that arise. 47. I stay emotionally healthy. 48. I know how to take care of emotional and mental health problems. 49. I know how to make choices regarding sexual behavior based on accurate information.</p>	
<p>J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale</p>	<p>11. The learner practices preventive health care (manage body weight, sleep, does not abuse alcohol/drugs, medical dental appointments, proper exercise) ESTR-J</p>	
<p>S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)</p>	<p>-----</p>	
<p>J.E. Martin et al. (2012) TAGG</p>	<p>-----</p>	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(7) I act appropriately/safely in household emergency situations (fire accidents, electrical leakage, plumbing problems, heating problems, poisoning). [by Enderle & Severson]
G.M. Clark (2013) TPI-2	30. I know what to do in situations that are possibly harmful.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	9. The learner demonstrates safety precautions in the home (use pf locks, proper use of appliances). 37. The learner knows how to respond to household emergency situations (plumbing problems, heating problems, fire accidents, and poisoning, weather emergencies).	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(8) I buy everyday items that I need or want. [by G.M. Clark]
G.M. Clark (2013) TPI-2	32. I buy everyday items that need or want.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	4. The learner manages his/her own money responsibly.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(9) I pay bills on time.
---	-------	---------------------------------

G.M. Clark (2013) TPI-2	33. I know how to pay bills.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	39. The learner demonstrates the skills necessary to pay bills on time.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(10) I use credit card and ATM for withdrawals or deposits.
G.M. Clark (2013) TPI-2	34. I know how to use a checking, savings, credit card, or other account.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	32. The learner demonstrates an understanding of savings accounts (use an ATM, interest, deposits, and withdrawals).	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	32. I choose how to spend my personal money.	(11) I plan a simple budget and manage my money.
G.M. Clark (2013) TPI-2	35. I know how to budget and manage money.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	41. The learner demonstrates the skills necessary to manage a checking account. 44. The learner demonstrates the skills necessary to plan a simple budget.	

S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

2. COMMUNITY PARTICIPATION

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(12) I respect privacy and property of others.
G.M. Clark (2013) TPI-2	36. Respects others' privacy and property.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	14. The learner acts responsibly in caring for own and others' property. (section: Home Living)	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	41. Is responsible for appropriate care of personal property.	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(13) I respond appropriately to relevant community signs (Men WC, Women WC, Do Not Enter, Danger, Wet Floor).
G.M. Clark (2013) TPI-2	-----	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	2. The learner understands relevant community signs (Men, Women, Do not enter, Danger)	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	42. Responds appropriately to environmental cues (bells rings, etc.)	

J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(14) I find my home, school and places in the neighborhood.
G.M. Clark (2013) TPI-2	I know location of local post office, mental health service, medical service, etc. 37. Locates and use community facilities or resources. (Major item). 40. I know how to get to places in the neighborhood.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	1. The learner finds specified areas within his/her own school or neighborhood. 11. The learner gets to relevant community resources (health care facilities, bank, library, Laundromat, postal services, church, restaurant, hair stylist).	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	8. I use the post office.	(15) I use community facilities and resources (hospitals, bank, post office, library, restaurant, theater).
G.M. Clark (2013) TPI-2	I knows how to use public services (post office, library). 37. Locates and use community facilities or resources. (Major item). 38. Participates in community events.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	12. The learner uses relevant community resources (health care facilities, bank, library, Laundromat, postal services, church, restaurant, hair stylist).	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	

J.E. Martin et al. (2012) TAGG	<p>-----</p>	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	40. What type of transportation do you plan to use after graduation?	<p>(16) I use local transportation system (bus, tram, subway).</p>
G.M. Clark (2013) TPI-2	39. I know how to use needed local transportations systems.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	16. The learner has a means of transportation.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	<p>-----</p>	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	<p>-----</p>	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	10. I deal with salespeople at stores and restaurants.	<p>(17) I deal with salespeople and buy needed items at relevant stores (grocery, shoe/clothes stores, restaurants).</p>
G.M. Clark (2013) TPI-2	<p>Uses local area retail business and services (restaurants, department stores, shoe stores).</p> 37. Locates and uses business to buy what he/she needs (<i>Major item</i>).	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	4. The learner selects and orders his/her own food in restaurants. 6. The learner locates needed items in relevant grocery stores. 18. The learner practices comparative shopping skills to identify the best buy (checking ads, going from store to store, calling around).	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	<p>-----</p>	

J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	9. I keep my appointments and meetings.	(18) I keep my appointments and meetings. [by M. Wehmeyer]
G.M. Clark (2013) TPI-2	-----	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	15. The learners make appointments in the community and keep them.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(19) I comply with pedestrian traffic rules (crossing the street, following traffic lights, using pedestrian zone & overpass/underpass).
G.M. Clark (2013) TPI-2	Looks both ways before crossing the street. Practice 'stranger danger' techniques. 40. Knows how to be careful in situations that might be harmful to him/her. (Major item in Independent Living).	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	8. The learner knows the dangers of accepting assistance or goods from strangers. 9. The learner is able to respond to emergency situations in the community (missing the bus, contact with strangers, being lost). 12. The learner safely crosses streets including those with traffic lights.	

S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

3. EMPLOYMENT

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	40. Where do you want to work after you graduate?	(20) I identify the jobs that I would most like to work.
G.M. Clark (2013) TPI-2	1. I can name occupations I think I would like to most.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	-----	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	23. The students express wanting a job.	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	50. I have ability to do the job I want or I cannot do what it takes to do the job I want.	(21) I choose jobs that match best my interests, preferences and strengths. [by G.M. Clark]
G.M. Clark (2013) TPI-2	2. I know about jobs I am interested in and what they require. 3. I choose jobs that fit my interests, preferences and strengths,	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	1. The learner exhibits the fine motor skills necessary to perform simple tasks (gasping, stacking, turning, unwrapping, and transferring). 2. The learner exhibits the gross motor skills necessary to perform simple task (lifting, carrying, and ambulation).	

S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	24. The student expresses wanting a job that matches his or her career interests and skills.	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	1. I have looked into job interests by visiting work sites or talking to people in that job. 34. You hear a friend talking about new job opening at the local book store. You decided you would like to work at the bookstore. The story ends with you working at the bookstore.	(22) I can search job opening and apply for jobs.
G.M. Clark (2013) TPI-2	4. I know how to get a job.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	27. The learner demonstrates the skills necessary to perform successfully in job interview. 29. The learner accurately completes a job application.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	
G.M. Clark (2013) TPI-2	Arrives at school and work on time and prepared. 5. Has general job skills expected by employers to keep a job (Major item).	(23) I arrive at work on time and prepared to work.
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	9. The learner is punctual. 15. The learners respond to relevant time-related events or the course of a month (keeps appointments, follows work schedule remember special dates).	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	

J.E. Martin et al. (2012) TAGG	18. Is dependable (is on time, prepared, ready to work).	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	<p>-----</p>	<p align="center">(24) I can follow verbal directions from managers, experts and supervisors, and comply with rules.</p>
G.M. Clark (2013) TPI-2	Follows oral instruction for school and work tasks. * 5. Has general job skills expected by employers to keep a job (Major item).	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	22. The learner accurately follows given directions without complaint.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	15. Follows directions without requiring repetition, explanation. 49. Follows verbal directions (from teachers, principals).	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	<p>-----</p>	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	51. I am able to work with others. 56. I will be able to work with others if I need to	<p align="center">(25) I work well with others on job tasks or projects.</p>
G.M. Clark (2013) TPI-2	Works collaboratively with others on job tasks or projects. Work cooperatively with others (maintains personal space, haring of materials and equipment). 6. Has work attitudes expected by employers to keep a job. (Major item).	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	20. The learner demonstrates the necessary interpersonal skills to be successful in a job.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	6. Is able to be productive in group situations (works at the table with several peers, work at the desk with peers nearby)	

	34. Can be relied upon to work cooperatively with peers (shares materials, helps a friend).	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	14. I work well with others in small groups to complete projects.	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(26) I accept change in work routine (extra hours, tasks and changes in schedule).
G.M. Clark (2013) TPI-2	Maintains a satisfactory work rate over an extended period of time (up to 8 hours). 5. Has general job skills expected by employers to keep a job (Major item).	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	7. The learners adapts to changes in schedule and routines	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	25. Is willing to assume extra responsibilities, tasks etc.) 55. Accepts change in established routine (change in schedule).	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	11. I try different ways to help me keep working on a task until I finish it.	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(27) I complete a task within the required length of time.
G.M. Clark (2013) TPI-2	-----	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	8. The learner understands to concept how much time is needed (getting to an appointment, catching the bus, getting ready for school). 26. The learner completes tasks within the allotted time.	

S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	12. Remains on task for the required length of time. 50. Comes to an activity at the specified time.	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	3. Completes assignment within a special field time period.	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(28) I ask for help when I need an assistance.
G.M. Clark (2013) TPI-2	-----	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	11. The learner recognizes the need eventually support himself/herself. 25. The learners makes appropriate decisions regarding work related tasks (what to do next, correcting mistake, when to ask for help).	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	4. The student identified situations when assistance was needed.	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(29) I appropriately and safely use equipment and machinery related to job tasks.
G.M. Clark (2013) TPI-2	Retains information related to work tasks (safety procedures). 5. Has general job skills expected by employers to keep a job (Major item).	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	-----	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	56. Demonstrates appropriate use of school related materials (supplies and equipment).	

	60. Use supplies or operates equipment and machinery safely.	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

4. LEISURE TIME

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	11. I do free time activities based on my interests.	(30) I choose free time activities based on my interests.
G.M. Clark (2013) TPI-2	41. I know what I like to do in my free time.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	7. The learner chooses appropriate free time activities.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	16. I listen to music that I like.	(31) I do activities inside the home (watching TV/movie, listening music, playing game).
G.M. Clark (2013) TPI-2	42. Participates in various indoor activities.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	2. The learners choose television and/or radio music for entertainment proposes.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	

J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	19. I go to movies concerts. 20. I go to shopping or spend time at shopping centers or malls.	(32) I do activities outside the home (cinema, theater, concert, fishing, sports).
G.M. Clark (2013) TPI-2	43. Participates in various outdoor activities. 44. Goes different places for entertainment.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	15. The learner makes plans to attend activities outside the home.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	7. I make friends with other kids my age. 55. I will be able to make friends in new situations.	(33) I make friends with other kids my age. [by M. Wehmeyer]
G.M. Clark (2013) TPI-2	<u>Interpersonal Relationship</u> 51. Gets along well with others outside of the family. 52. Makes and keeps friends in different settings.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	6. The learner initiates interaction with peers. 8. The learner interacts with peers without disabilities in nonacademic school situations (hallways, cafeteria, assemblies, busses, restrooms, extra-curricular activities). 14. The learners make new friends.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	27. Responds appropriately to friendly teasing (joking, name calling, sarcastic remarks). 35. Interacts appropriately with peers in nonacademic situations (free time, cafeteria).	

J.E. Martin et al. (2012) TAGG	16. I get along with teachers, family and other adults.	
--	--	--

5. SELF DETERMINATION

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	28. I choose my clothes and the personal items I use every day. 29. I choose my own hair style. 30. I choose gifts to give to family and friends. 31. I decorate my own room. 32. I choose how to spend my personal money. 46. I can make my own decisions.	(34) I make my own decisions about my personal life (choose clothes & own hair style, decorate own room).
G.M. Clark (2013) TPI-2	21. I make my own decisions about my personal life.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	-----	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	55. I accept my own limitations.	(35) I know/understand my strengths and limitations.
G.M. Clark (2013) TPI-2	18. Understand my strengths and limitations.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	-----	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	

J.E. Martin et al. (2012) TAGG	1. I know what I do well 2. I know what I have trouble doing.	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	24. I make long range career plans.	(36) I make my career plans based on my preferences, interests, strengths and needs.
G.M. Clark (2013) TPI-2	22. Set goals based on personal preferences, interests, strengths and needs.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	-----	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	42. I tell my friends if they are doing something I don't want to do. 43. I tell others when I have new or different ideas or opinions.	(37) I tell others when I have new or different ideas or opinions. [by M. Wehmeyer]
G.M. Clark (2013) TPI-2	20. I can speak up for my self- interests and needs.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	-----	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	47. Trying hard at school will help me get a good job. 48. I can get what I want by working hard. 49. I keep trying even after I get something wrong.	(38) I make an effort to do my best. [by Enderle & Severson]
G.M. Clark (2013) TPI-2	-----	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	19. The learner makes an effort do his/her best.	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	9. Not giving up in school is important to me. 10. I keep working until I accomplish a goal. 12. I keep working to achieve a goal even when it becomes hard.	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	-----	(39) I know my basic legal rights. [by G.M. Clark]
G.M. Clark (2013) TPI-2	24. I know my basic legal rights.	
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	-----	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	
M. Wehmeyer (1995) The Arc's Self-Determination Scale	45. I tell people when they have hurt my feelings.	

G.M. Clark (2013) TPI-2		<p style="text-align: center;"> (40) I tell people when they have hurt my feelings. [by Wehmeyer] </p>
J. Enderle & S. Severson (2003) ESTR Scale	-----	
S.B. McCarney & P.D. Anderson Transition Behaviour Scale (2000)	-----	
J.E. Martin et al. (2012) TAGG	-----	

Close Preview

Restart Survey

Place Bookmark

The Transition Scale

The Transition Scale

In Turkey, the current curricula used in high schools does not prepare for the post-school lives of students with intellectual disabilities. Although Individualized Education Programs (IEP) are developed, there is not a focus on Transition Planning (TP). Therefore, there is a need to develop a transition scale as an instrument in order to make a contribution to the transition planning process for students with intellectual disabilities in Turkey.

The Transition Scale is a student self-report measure being developed especially for use by Turkish adolescents with mild intellectual disabilities. The scale has 40 items and divided into six sections. Each section examines a different characteristic of transition planning: Independent Living, Personal Money Management, Community Participation, Employment, Leisure Time and Self-Determination. The participants' responses on the items are **(1) All on my own**, **(2) Mostly my own**, **(3) With help** and **(4) I can't**.

Please review each item and indicate a decision for each one: *Keep*, *Delete* or *Change*. If you select "*Change*", please describe changes to make in the open-ended comments box.

Thank you for your review of this draft survey.
Gulay Cesur

Start

. Independent Living

1. I prepare simple foods for myself (for example; sandwiches, toast, macaroni).

- Keep
 Delete
 Change

2. I dress appropriately for a specific job, events or weather.

- Keep
 Delete
 Change

3. I maintain personal hygiene and grooming (for example; washes hands/face, bathes, brushes teeth, shaving).

- Keep
 Delete
 Change

4. I do routine tasks in my home (for example; makes bed, cleans kitchen, sweeping, removes trash).

- Keep
 Delete
 Change

5. I make calls using a cell phone.

- Keep
 Delete
 Change

6. I do simple first aid or medical care for myself.

- Keep
 Delete
 Change

7. I act appropriately/safely in household emergency situations (for example; fire accidents, electrical leakage, plumbing problems, heating problems, poisoning).

- Keep
 Delete
 Change

. Personal Money Management

8. I buy everyday items that I need or want.

- Keep
- Delete
- Change

9. I pay bills on time.

- Keep
- Delete
- Change

10. I use credit card for withdrawals or deposits.

- Keep
- Delete
- Change

11. I manage my money (for example; plans a simple budget).

- Keep
- Delete
- Change

Next Page

. Community Participation

12. I respect privacy and property of others.

- Keep
 Delete
 Change

13. I respond appropriately to relevant community signs (for example; Men WC, Women WC, Do Not Enter, Danger, Wet Floor).

- Keep
 Delete
 Change

14. I find my home, school and places in the neighborhood.

- Keep
 Delete
 Change

15. I use community facilities and resources (for example; hospitals, bank, post office, library, restaurant, theater).

- Keep
 Delete
 Change

16. I use local transportation system (for example; bus, tram, subway).

- Keep
 Delete
 Change

17. I deal with salespeople at relevant stores (for example; grocery, shoe/clothes stores, restaurants).

- Keep
 Delete
 Change

18. I keep my appointments and meetings.

- Keep
 Delete
 Change

19. I comply with pedestrian traffic rules (for example; crossing the street, following traffic lights, using pedestrian zone & overpass/underpass).

- Keep
 Delete
 Change

. Employment

20. I identify the jobs that I would most like to work.

- Keep
 Delete
 Change

21. I choose jobs that match best my interests, preferences and strengths.

- Keep
 Delete
 Change

22. I can apply for jobs.

- Keep
 Delete
 Change

23. I arrive at work on time and prepared to work.

- Keep
 Delete
 Change

24. I can follow verbal directions from managers, experts and supervisors, and comply with rules.

- Keep
 Delete
 Change

25. I work well with others on job tasks or projects.

- Keep
 Delete
 Change

26. I accept change in work routine (for example; extra hours, tasks and changes in schedule).

- Keep
 Delete
 Change

27. I complete a task within the required length of time.

- Keep
 Delete
 Change

28. I ask for help when I need an assistance.

- Keep
 Delete
 Change

. Leisure Time

30. I choose free time activities based on my interests.

- Keep
- Delete
- Change

31. I do activities inside the home (for example; watching TV/movie, listening music, playing game).

- Keep
- Delete
- Change

32. I do activities outside the home (for example; cinema, theater, concert, fishing, sports).

- Keep
- Delete
- Change

33. I make friends with other kids my age.

- Keep
- Delete
- Change

Next Page

. Self-Determination

34. I make my own decisions about my personal life (for example; choose clothes & own hair style, decorate own room).

- Keep
 Delete
 Change

35. I know my strengths and limitations.

- Keep
 Delete
 Change

36. I make my career plans based on my preferences, interests, strengths and needs.

- Keep
 Delete
 Change

37. I tell others when I have new or different ideas or opinions.

- Keep
 Delete
 Change

38. I make an effort to do my best.

- Keep
 Delete
 Change

39. I know my basic legal rights.

- Keep
 Delete
 Change

40. I tell people when they have hurt my feelings.

- Keep
 Delete
 Change

. Are there any substantial topics or items that are missing?

EK-3. Yabancı Uzman Görüşleri Sonrası Maddelerin Son Hali

1. Independent Living

- 1) I prepare simple foods (sandwiches, toast, macaroni) for myself.
- 2) I dress appropriately for a specific job, events or weather (for example; wearing apron while going to workplace, wearing other than daily dresses while going to the birthday party, wearing raincoat while it's raining).
- 3) I maintain personal hygiene and grooming (washes hands/face, bathes, brushes teeth, shaving).
- 4) I do routine tasks (makes bed, cleans kitchen, sweeping, removes trash) in my home.
- 5) I call my family and friends when I need to talk to them.
- 6) I do simple first aid or medical care for myself (for example; cleaning the wound, sticking a plaster, using a daily pills).
- 7) I act appropriately/safely in household emergency situations (fire accidents, electrical leakage, plumbing problems, heating problems, poisoning).

2. Personal Money Management

- 8) I buy everyday items that I need or want.
- 9) I pay bills on time.
- 10) I use credit card and ATM for withdrawals or deposits.
- 11) I plan a simple budget and manage my money.

3. Community Participation

- 12) I respect privacy and property of others (for example; protecting the property of others and not using without permission).
- 13) I respond appropriately to relevant community signs (Men WC, Women WC, Do Not Enter, Danger, Wet Floor).
- 14) I find my home, school and places in the neighborhood.
- 15) I use community facilities and resources (hospitals, bank, post office, library, restaurant, theater).
- 16) I use the public transport vehicles (for example; bus, train, subway).

17) I deal with salespeople and buy needed items at relevant stores (grocery, shoe/clothes stores, restaurants).

18) I keep my appointments and meetings.

19) I comply with pedestrian traffic rules (crossing the street, following traffic lights, using pedestrian zone & overpass/underpass).

4. Employment

20) I identify the jobs that I would most like to work.

21) I choose jobs that match best my interests, preferences and strengths.

22) I can search job opening and apply for jobs.

23) I arrive at work on time and prepared to work.

24) I can follow verbal directions from managers, experts and supervisors, and comply with rules.

25) I obey the rules of school/workplace (for example; wearing a gauntlets).

26) I work well with others on job tasks or projects.

27) I accept change in work routine (extra hours, tasks and changes in schedule).

28) I complete a task within the required length of time.

29) I ask for help when I need an assistance.

30) I appropriately and safely use equipment and machinery related to job tasks.

5. Leisure Time

31) I do activities inside the home (watching TV/movie, listening music, playing game).

32) I do activities outside the home (cinema, theater, concert, fishing, sports).

33) I make friends with other kids my age.

6. Self Determination

34) I make my own decisions about my personal life (choose clothes & own hair style, decorate own room).

35) I know/understand my strengths and limitations.

36) I make my career plans based on my preferences, interests, strengths and needs.

37) I tell others when I have new or different ideas or opinions.

38) I make an effort to do my best.

39) I know my basic legal rights (for example; right to education, right to health).

40) I tell people when they have hurt my feelings.

7. Life After School

41) I tell my opportunities to continue the training when the schools is over (for example attending to college or vocational courses).

42) I tell my opportunities to work when the school is over.

EK-4. Araştırmacı ile Danışmanı Tarafından İngilizce'den Türkçe Diline evrilen lek Maddeleri

1. Günlük Yaşam

1. Kendim için basit yiyecekler hazırlarım (rneğin; sandviç, tost, makarna).
2. Yaptığım bir işe, etkinliğe veya havaya uygun giyinirim (rneğin: atölyeye girerken önlük giyme, bir arkadaşının doğum gününe giderken günlük kıyafetten farklı giyinme, yağmurlu havada yağmurluk giyme).
3. Kişisel bakımımı yaparım (rneğin; el/yüz yıkama, banyo yapma/duş alma, diş firalama, tıraş olma, vücut tüylerinin temizliği).
4. Evimdeki günlük işleri yaparım (rneğin; yatak yapma, mutfak temizliği, süpürme, çöp atma).
5. Ailemle veya arkadaşlarımla konuşmak istediğimde onları telefonla ararım.
6. Basit ilk yardım veya kendi sağlık bakımımı yaparım (rneğin; yara temizleme, yara bandı yapıştırma, günlük ilaçları kullanma).
7. Evdeki acil durumlarla baş ederim (rneğin; elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın anında 110'u, zehirlenme gibi durumlarda ambulans için 112'yi arama).

2. Kişisel Para Yönetimi

8. Günlük ihtiyaım olan veya istediğim Şeyleri satın alırım (rneğin; ekmek, süt, gazete).
9. Fatura deme işlemlerini yaparım (rneğin elektrik, su, doğalgaz ve telefon faturaları).
10. Satın alma/harcama yapma veya para çekmek için kredi kartı/banka kartı kullanırım.
11. Kendi paramı haftalık veya aylık yetecek Şekilde harcarım.

3. Toplumsal Alan Kullanımı ve Toplumsal Etkileşim

12. Başkalarının eşyalarına ve özeline sayęı gösteririm (rneğin; başkalarının eşyalarını koruma ve izinsiz kullanmama, başkalarına ait sırları saklama, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme).

13. Toplumsal tanıtıcı levhalara uygun davranırım (Örneğin; Erkek WC, Bayan WC, Girme, Tehlike, Islak Zemin).
14. Evime, okuluma ve bu çevredeki yerlere giderim.
15. İhtiyacıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran, tiyatro, park).
16. Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, tramvay, metro).
17. Çeşitli mağaza ve dükkânlardaki satış ya da hizmet elamanlarıyla iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/kafede sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma).
18. Derslerime, randevularıma, toplantılara zamanında giderim.
19. Yaya trafik kurallarına uyarım (Örneğin; Karşıdan karşıya geçme, trafik ışıklarına uyma, yaya geçidini ve alt- üst geçitleri kullanma).

4. Çalışma/İş Hayatı

20. En çok yapmak istediğim işi/işleri belirlerim.
21. İlgi, tercih ve becerilerime en uygun iş/ işleri seçerim.
22. İş başvurusunun nasıl yapılacağını söylerim (Örneğin; İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞ-KUR)'na başvurma).
23. Okul/ atölyeye çalışmaya hazır olarak gelirim (Örneğin; iş önlüğünü giyme)
24. Atölye şefimin ve öğretmenlerimin sözlü yönergelerini/ isteklerini yerine getiririm.
25. Okul/ atölyedeki kurallara uyarım (iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini aldığın yere geri koyma, kullandığın malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme).
26. Okuldaki/ atölyedeki görevlerim ve çalışmalarımda arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.
27. Okul/ atölye rutinlerindeki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saati, okulun tatil olduğunda gelip atölyede çalışma).
28. Verilen bir işi zamanında tamamlarım.
29. İhtiyacım olduğunda yardım isterim.
30. Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.

5. Boş Zaman/Serbest Zaman

31. Boş zamanlarımda ev içerisinde çeşitli etkinlikler yaparım (Televizyon seyretmek, film izlemek, müzik dinlemek, oyun oynamak).
32. Boş zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma).
33. Kendi yaşıtım olan kişilerle arkadaşlık kurarım.

6. Kendini Yönetme

34. Yaşamım hakkındaki kararları kendim alırım (Örneğin; kıyafet veya saç şeklimi seçme, kendi odamı dekore etme).
35. Güçlü ve zayıf yanlarımı söylerim.
36. Tercih, ilgi, beceri ve ihtiyaçlarıma göre gelecek planları yaparım.
37. Yeni veya farklı fikir/ görüşüm olduğunda bunu başkalarıyla paylaşıyorum.
38. Her zaman elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.
39. Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı).
40. Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde bunu onlara söylerim.

7. Okul Sonrası Yaşam

41. Okul sonrası eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; Yüksekokul veya İş edindirme kursları/halk eğitim merkezlerine girme).
42. Okul sonrası çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; Devlet kurumunda çalışabilmek için Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPSS)'na girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme).

1. Daily Life

1. I prepare simple foods for myself (e.g. sandwich, toast, pasta).
2. I wear appropriate dresses to the action or activity I am involved in (e.g. wearing apron while going to the workplace, wearing other than daily dresses while going to the birthday party of one of my friends, wearing raincoat while it's raining).
3. I make self-care (e.g. washing face/hands, taking a bath/having a shower, brushing teeth, getting shaved, and cleanness of the body).
4. I make daily housework (e.g. making bed, cleaning the kitchen, and sweeping, dropping litter).
5. I call my family and friends when I need to talk to them.
6. I make the first aid and make my own health care (e.g. cleaning the wound, sticking a plaster, using the daily pills).
7. I deal with the emergency at home (e.g. lighting a candle when the electricity is cut down, calling 110 in case of fire, calling 112 in case of emergency like poisoning).

2. Personal Money Management

8. I buy my daily needs and things I want to buy (e.g. bread, milk, and gazette).
9. I make invoice payments (e.g. payments of electric bill, water bill, gas bill and telephone bill).
10. I use the credit card/ bank card for purchasing/spending money or withdrawing money.
11. I spend my money as monthly or weekly.

3. Using of Social Space and Social Interaction

12. I respect to property of others and their privacy (e.g. protecting the property of others and not using without permission, keeping the secrets of others, not persisting on some issues to talk that they want to keep as secret).
13. I behave appropriately to the social information plates (e.g. Men WC, Women WC, Do not enter, Danger, Wet Floor).
14. I go to my home, school and the surrounding places.
15. I use the social spaces and opportunities in the direction of my needs (e.g. hospital, bank, post office, library, restaurant, theatre, and park).
16. I use the public transport vehicles (e.g. bus, trolley, subway)
17. I make contact with the sales person in various shops (e.g. giving order in a café/restaurant, asking for size, color of the dress I want in a shop).
18. I arrive in time for my lessons, rendezvous, and meetings).

19. I obey the traffic rules (e.g. crossing the street, obeying the traffic lights, using the pedestrian crossing and underground/overpass).

4. Business Life

20. I determine the work that I desired to do most.

21. I choose the most appropriate work to my interest and abilities.

22. I tell how the job application is made (Public Employment Agency).

23. I get ready to work at school/ in workplace (e.g. wearing apron).

24. I perform the instructions of my teachers and my chief.

25. I obey the rules of school/workplace (e.g. wearing gauntlets, putting the materials to their own places, cleaning the materials used before putting them their places).

26. I work in compliance with my colleagues in workplace and friends at school.

27. I accept the shifts in the routines of workplace/school (e.g. extra working hours, working in the workplace when there is recess).

28. I complete the given task in time.

29. I ask for help when I need.

30. I use the equipment safely in the workplace.

5. Free Time/ Leisure

31. I make various activities at home in my free time. (e.g. watching television, watching films, listening to music, making sport).

32. I make activities in the outdoor (e.g. going to the cinema, theatre, concerts, fishing, making sport).

33. I make friendships with my peers.

6. Self-governance

34. I take decisions myself about my life (e.g. choosing my dresses, hair style, decorating my own room).

35. I tell my strong and weak aspects.

36. I make my future plans according to my preferences, interests, abilities and needs.

37. I share my new and different ideas and opinions with others.

38. I always try to do my best.

39. I tell my legal rights (e.g. right to education, right to health, disabled transportation card).

40. I tell the persons who are my colleagues or friends when they hurt me.

7. Life After School

- 41.** I tell my opportunities to continue the training when the school is over. (e.g. attending to an academy or employment courses/ public training center).
- 42.** I tell my opportunities to work when the school is over (e.g. taking the exam of Disabled Personnel Selection Examination (EKPS), working in the private sector).

EK-6. Maddelerin Tercüman Tarafından İngilizce Dilinden Türkçe Diline Çevrilmiş Hali

1. Gündelik Yaşam

1. Kendim için basit yiyecekler hazırlarım (örneğin; sandviç, tost, makarna).
2. İçinde bulunduğum durumlara uygun elbiseler giyerim (örneğin işe giderken iş elbisesi, önlük, bir arkadaşımın doğum günü partisine giderken gündelik kıyafetler haricinde başka kıyafetler giyerim, yağmur yağarken yağmurluk giyerim).
3. Öz bakımımı yaparım (örneğin; elimi yüzümü yıkarım, banyo yaparım/duş alırım, dişlerimi fırçalarım, tıraş olurum, vücut temizliğini yaparım).
4. Gündelik ev işlerini yaparım (örneğin; yatağımı yaparım, mutfağı temizlerim, evi süpürürüm, çöpleri dökerim).
5. Onlarla konuşma ihtiyacım olduğunda ailemi ve arkadaşlarımı ararım.
6. İlk yardım yaparım ve kendi sağlık bakımımı yaparım (örneğin; yarayı temizlerim, plaster yapıştırırım, günlük haplarımı alırım).
7. Evde acil durumlarla baş ederim (örneğin; elektrik kesildiğinde mum yakabilir, yangın durumunda 110, zehirlenme gibi acil durumlarda 112'yi arayabilirim).

2. Şahsi Para İdaresi

8. Gündelik ihtiyaçlarımı ve istediğim şeyleri satın alabilirim (örneğin; ekmek, süt ve gazete).
9. Faturalarımı ödeyebilirim (örneğin; elektrik faturası, doğal gaz faturası ve telefon faturası).
10. Satın alımlar/ para ödemeleri ya da para çekme konularında kredi kartı banka kartı kullanabilirim.
11. Aylık ya da haftalık olarak paramı harcayabilirim.

3. Sosyal Alan ve Sosyal etkileşim Kullanımı

12. Başkalarının eşyalarına ve mahrem alanlarına saygı duyarım (örneğin; başkalarının eşyalarını korur, izinsiz kullanmam, başkalarının sırlarını tutar, onların sır olarak saklamak istedikleri konularda konuşmak için ısrarcı olmam).
13. Sosyal bilgi/işaret levhalarına uygun davranırım (örneğin; Erkek WC (Tuvaleti), Kadın WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin).
14. Evime, okuluma ve yakın çevreme gidebilirim.
15. İhtiyaçlarım doğrultusunda sosyal alan ve fırsatları kullanırım (örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, lokanta, tiyatro ve park).
16. Toplu taşıma araçlarını kullanırım (örneğin; otobüs, tramvay, metro).

17. Farklı dükkânlarda satış elemanları ile iletişim kurabilirim (örneğin; bir kafeterya ya da lokantada sipariş verebilir, satın almak istediğim elbise ölçü ve renklerini sorabilirim).
18. Derslerime, randevularıma ve toplantılarına zamanında varırım.
19. Trafik kurallarına riayet ederim (örneğin; caddeden karşıdan karşıya giderken, trafik ışıklarına uyar, yaya geçitlerini, üst ve alt geçitleri kullanırım).

4. İş Hayatı

20. En çok yapmayı istediğim işi belirlerim.
21. İlgi alanım ve yeteneğime en çok uyan işi seçerim.
22. İş başvurusunun nasıl yapıldığını söylerim (İş/ İşçi bulma Kurumu).
23. Okulda/ iş yerinde çalışmak için hazırlık yaparım (örneğin önlük takarım).
24. Öğretmenlerimi ve şefimin talimatlarına uyarım.
25. Okul/ işyeri kurallarına riayet ederim (örneğin, iş eldiveni giyerim, eşyaları yerlerine koyarım, eşyaları yerlerine koymadan önce temizlerim).
26. İşyerlerinde meslektaşarımla, okulda arkadaşarımla uyum içerisinde çalışırım.
27. İşyerinde/ okulda rutin vardiyaları kabul ederim (örneğin; fazla mesai saatlerine uyar, durgunluk olduğunda işyerinde çalışırım).
28. Verilen görevi zamanında yaparım.
29. İhtiyaç duyduğumda yardım isterim.
30. İşyerinde teçhizatları emniyetli bir şekilde kullanırım.

5. Boş zaman faaliyetleri

31. Evde boş zamanlarımda çeşitli faaliyetler yaparım (örneğin televizyon izlerim, film izlerim, spor yaparım).
32. Dışarıda faaliyetlerde bulunurum (örneğin; sinemaya, tiyatroya, konserlere, balığa gider, spor yaparım).
33. Akranlarımla arkadaşlık kurarım.

6. Kendini idare etmek

34. Hayatımla ilgili kararlar alırım (örneğin; giyeceğim elbiselerimi, saç stilimi seçer, kendi odamın dekorasyonunu yaparım).
35. Güçlü ve sayıf yönlerimi söylerim.
36. Tercihlerim, ilgi alanlarım, yetenek ve ihtiyaçlarıma göre gelecek planlarımı yaparım
37. Başkalarıyla yeni ve farklı düşünce ve görüşlerimi paylaşıyorum.
38. Her zaman elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.

39. Yasal haklarımı söylerim (örneğin; eğitim hakkımı, sağlık hakkımı, engelli ulaşım kart hakkımı).

40. Beni inciten meslektaş ve arkadaşlarımın kimler olduğunu söylerim.

7. Okul sonrası hayat

41. Okul bittiğinde eğitim fırsatlarının devam ettiğini söylerim (örneğin; akademi ya da iş kurslarına/ halk eğitim merkezlerine devam etmek).

42. Okul bittiğinde çalışma fırsatlarını söylerim (örneğin; Engelli Personel Seçimi Sınavına katılma (EKPS), özel sektörde çalışmak).

EK-7. Maddelerin Son Türkçe Hali ile Tercümanın İngilizce Dilinden Türkçe Diline Çevirdiği Hali Karşılaştırıldıktan Sonra, Tutarlılıklarına Bakılarak Düzenlenmiş Hali

1. Günlük Yaşam

1. Kendim için basit yiyecekler hazırlarım (Örneğin; sandviç, tost, makarna).
2. Yaptığım bir işe, etkinliğe veya havaya uygun giyinirim (Örneğin: atölyeye girerken önlük giyme, bir arkadaşının doğum gününe giderken gündelik kıyafetten farklı giyinme, yağmur yağarken yağmurluk giyme).
3. Kişisel bakımımı yaparım (Örneğin; el/yüz yıkama, banyo yapma/duş alma, diş fırçalama, tıraş olma, vücut tüylerinin temizliği).
4. Gündelik ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak yapma, mutfak temizliği, ev süpürme, çöp atma).
5. Ailemle veya arkadaşlarımla konuşmak istediğimde onları telefonla ararım.
6. Basit ilk yardım veya kendi sağlık bakımımı yaparım (Örneğin; yara temizleme, yara bandı yapıştırma, günlük ilaçları kullanma).
7. Evdeki acil durumlarla baş ederim (Örneğin; elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın anında 110'u, zehirlenme gibi durumlarda 112'yi arama).

2. Kişisel Para Yönetimi

8. Günlük ihtiyaçlarımı veya istediğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekmek, süt, gazete).
9. Faturalarımı öderim (Örneğin elektrik, su, doğalgaz ve telefon faturaları).
10. Satın alma/harcama yapma veya para çekmek için kredi kartı/banka kartı kullanırım.
11. Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.

3. Toplumsal Alan Kullanımı ve Toplumsal Etkileşim

12. Başkalarının eşyalarına veya özeline saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, başkalarının sınırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme).
13. Toplumsal tanıtıcı levhalara uygun davranırım (Örneğin; Erkek WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin).
14. Evime, okuluma ve bu çevredeki yerlere giderim.

15. İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro, park).
16. Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, tramvay, metro).
17. Çeşitli mağaza ve dükkânlardaki satış ya da hizmet elamanlarıyla iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma).
18. Derslerime, randevularıma, toplantılarıma zamanında giderim.
19. Yaya trafik kurallarına uyarım (Örneğin; Karşıdan karşıya geçme, trafik ışıklarına uyma, yaya geçitlerini ve alt-üst geçitleri kullanma).

4. Çalışma/İş Hayatı

20. En çok yapmak istediğim işi/işleri belirlerim.
21. İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun iş/işleri seçerim.
22. İş başvurusunun nasıl yapılacağını söylerim (Örneğin; İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞ-KUR)'na başvurma).
23. Okul/atölyeye çalışmaya hazır olarak gelirim.
24. Atölye şefimin ve öğretmenlerimin sözlü yönergelerini/isteklerini yerine getiririm.
25. Okul/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme).
26. Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.
27. Okul/atölye rutinlerindeki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma).
28. Verilen bir işi zamanında tamamlarım.
29. İhtiyacım olduğunda yardım isterim.
30. Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.

5. Boş Zaman/Serbest Zaman

31. Boş zamanlarımda ev içerisinde çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; televizyon seyretmek, film izlemek, müzik dinlemek, oyun oynamak).
32. Boş zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma).

33. Kendi yaşımda olan kişilerle arkadaşlık kurarım.

6. Kendini Yönetme

34. Yaşamım hakkındaki kararları kendim alırım (Örneğin; kıyafet veya saç şeklimi seçme, kendi odamı dekore etme).

35. Güçlü ve zayıf yanlarımı söylerim.

36. Tercihlerime, ilgi alanlarıma, becerilerime ve ihtiyaçlarıma göre gelecek planları yaparım.

37. Başkalarıyla yeni veya farklı düşünce/görüşlerimi paylaşıyorum.

38. Her zaman elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.

39. Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı).

40. Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde bunu onlara söylerim.

7. Okul Sonrası Yaşam

41. Okul sonrası eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; yüksekokul veya iş edindirme kursları/halk eğitim merkezlerine girme).

42. Okul sonrası çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPSS)'na girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme).

EK-8. Türkiye’de Alanında Uzman Kişilere Gönderilen Uzman Görüş Formu

Sayın meslektaşlarım,

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri’nde eğitim gören zihin yetersizliği olan öğrencilerimizin okuldan yetişkinliğe geçişte sahip olmaları gereken belirli yeterlilikler bulunmaktadır. Bu yeterliliklerin ölçülebilmesi amacıyla ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde geliştirilen The Arc’s Self-Determination Scale, Transition Behaviour Scale, Enderle-Severson Transition Scale, Transition Assessment and Goal Generator ve Transition Planning Inventory isimli ölçek ve değerlendirme araçları incelenerek bir geçiş ölçme aracı taslağı oluşturulmuştur. Ardından belirtilen geçiş becerileri ölçme aracının maddeleri için ABD’de altı farklı üniversitede görev yapan, geçiş çalışmaları ve geçiş değerlendirme araçları konusunda alanlarında uzman 10 akademisyenden (Emeritus Prof. G.M. Clark, Prof. M.L. Wehmeyer, Prof. H.R. Turnbull, Prof. D. Neubert, Prof. J. Martin, Dr. M. Morningstar, Dr. E. Carter, Dr. A. Trainor, Dr. K. Shogren, Dr. V. Mazzotti) görüşleri alınmıştır.

Uzman görüşlerinin değerlendirilmesi sonucunda son hali verilen ve toplam 42 maddeden oluşan yetişkinliğe geçiş becerilerini ölçme aracı (1) Günlük Yaşam, (2) Kişisel Para Yönetimi, (3) Toplumsal Alan Kullanımı ve Toplumsal Etkileşim, (4) Çalışma/İş Hayatı, (5) Boş Zaman/Serbest Zaman, (6) Kendini Yönetme ve (7) Okul Sonrası Yaşam başlıklarından oluşmaktadır. Hazırlanan 4’lü likert tipindeki yetişkinliğe geçiş becerileri ölçüm aracı belirtilen okulların 11 ve 12. sınıflarında eğitim gören zihin yetersizliği olan öğrencilere uygulanacak olup, “Çoğunlukla kendim yaparım”, “Bazen kendim yaparım”, “Sadece yardımla yaparım” ile “Hiçbir şekilde yapamam” öğrenci yanıtlarını içerecektir.

Geliştirilen ölçme aracının ülkemize uygunluğunun belirlenmesi amacıyla sizlerin değerli görüşlerine ihtiyaç duymaktayız. Sizden istediğimiz ölçme aracında yer alan maddeleri okuyarak her bir maddenin karşısında yer alan “Gerekli”, “Gereksiz” ve “Gerekli Ancak Yetersiz” şıklarından birisini işaretlemenizdir. Ayrıca herhangi bir madde için “Gerekli Ancak Yetersiz” şikkını işaretlemiş iseniz, ilgili alana o madde ile ilgili yapılması gereken

değişiklik hakkındaki önerilerinizi belirterek önemli bir katkıda bulunacağınızdan kuşkuğumuz yoktur. Emeginiz için teşekkür ederiz.

YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ BECERİLERİ ÖLÇME ARACI

GÜNLÜK YAŞAM

1. Kendim için basit yiyecekler hazırlarım (Örneğin; sandviç, tost, makarna).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

2. Yaptığım bir işe, etkinliğe veya havaya uygun giyinirim (Örneğin: atölyeye girerken önlük giyme, bir arkadaşının doğum gününe giderken gündelik kıyafetten farklı giyinme, yağmur yağarken yağmurluk giyme).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

3. Kişisel bakımımı yaparım (Örneğin; el/yüz yıkama, banyo yapma/duş alma, diş fırçalama, tıraş olma, vücut tüylerinin temizliği).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

4. Gündelik ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak yapma, mutfak temizliği, ev süpürme, çöp atma).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

5. Ailemle veya arkadaşlarımla konuşmak istediğimde onları telefonla ararım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

6. Basit ilk yardım veya kendi sağlık bakımımı yaparım (Örneğin; yara temizleme, yara bandı yapıştırma, günlük ilaçları kullanma).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

7. Evdeki acil durumlarla baş ederim (Örneğin; elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın anında 110'u, zehirlenme gibi durumlarda 112'yi arama).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

KİŞİSEL PARA YÖNETİMİ

8. Günlük ihtiyaçlarımı veya istediğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekmek, süt, gazete).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

9. Faturalarımı öderim (Örneğin elektrik, su, doğalgaz ve telefon faturaları).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

10. Satın alma/harcama yapma veya para çekmek için kredi kartı/banka kartı kullanımım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

11. Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

TOPLUMSAL ALAN KULLANIMI VE TOPLUMSAL ETKİLEŞİM

12. Başkalarının eşyalarına veya özeline saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, başkalarının sırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme).

	<i>Gerekli</i>
--	----------------

	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

13. Toplumsal tanıtıcı levhalara uygun davranırım (Örneğin; Erkek WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

14. Evime, okuluma ve bu çevredeki yerlere giderim.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

15. İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro, park).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

16. Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, tramvay, metro).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>

	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)
--	---

17. Çeşitli mağaza ve dükkânlardaki satış ya da hizmet elamanlarıyla iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

18. Derslerime, randevularıma, toplantılarıma zamanında giderim.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

19. Yaya trafik kurallarına uyarım (Örneğin; Karşıdan karşıya geçme, trafik ışıklarına uyma, yaya geçitlerini ve alt-üst geçitleri kullanma).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

ÇALIŞMA/İŞ HAYATI

20. En çok yapmak istediğim işi/işleri belirlerim.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>

	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)
--	---

21. İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun iş/işleri seçerim.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

22. İş başvurusunun nasıl yapılacağını söylerim (Örneğin; İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞ-KUR)'na başvurma).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

23. Okul/atölyeye çalışmaya hazır olarak gelirim.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

24. Atölye şefimin ve öğretmenlerimin sözlü yönergelerini/isteklerini yerine getiririm.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

25. Okul/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

26. Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

27. Okul/atölye rutinlerindeki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

28. Verilen bir işi zamanında tamamlarım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

29. İhtiyacım olduğunda yardım isterim.

	<i>Gerekli</i>
--	----------------

	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

30. Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

BOŞ ZAMAN/SERBEST ZAMAN

31. Boş zamanlarımda ev içerisinde çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; televizyon seyretme, film izleme, müzik dinleme, oyun oynama).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

32. Boş zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

33. Kendi yaşında olan kişilerle arkadaşlık kurarım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>

	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)
--	---

KENDİNİ YÖNETME

34. Yaşamım hakkındaki kararları kendim alırım (Örneğin; kıyafet veya saç şeklini seçme, kendi odamı dekore etme).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

35. Güçlü ve zayıf yanlarımı söylerim.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

36. Tercihlerime, ilgi alanlarıma, becerilerime ve ihtiyaçlarıma göre gelecek planları yaparım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

37. Başkalarıyla yeni veya farklı düşünce/görüşlerimi paylaşıyorum.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i>

	(Öneriniz)
--	------------

38. Her zaman elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

39. Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

40. Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde bunu onlara söylerim.

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

OKUL SONRASI YAŞAM

41. Okul sonrası eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; yüksekokul veya iş edindirme kursları/halk eğitim merkezlerine girme).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

42. Okul sonrası çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPSS)'na girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme).

	<i>Gerekli</i>
	<i>Gereksiz</i>
	<i>Gerekli Ancak Yetersiz</i> (Öneriniz)

EK-9. Maddelerin Ölçüm Değeri Taşıyıp/Taşımadıklarının Belirlenmesi Amacıyla Ölçme Değerlendirme Uzmanlarına Gönderilen Görüş Formu

Sayın Meslektaşlarım,

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri'nde eğitim gören zihin yetersizliği olan öğrencilerimizin okuldan yetişkinliğe geçişte sahip olmaları gereken belirli yeterlilikler bulunmaktadır. Bu yeterliliklerin ölçülebilmesi amacıyla ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde geliştirilen The Arc's Self-Determination Scale, Transition Behaviour Scale, Enderle-Severson Transition Scale, Transition Assessment and Goal Generator ve Transition Planning Inventory isimli ölçek ve değerlendirme araçları incelenerek bir geçiş becerileri ölçme aracı taslağı oluşturulmuştur. Ardından belirtilen geçiş becerileri ölçme aracının maddeleri için ABD'de altı farklı üniversitede görev yapan, geçiş çalışmaları ve geçiş değerlendirme araçları konusunda alanlarında uzman 10 akademisyenden (Emeritus Prof. G.M. Clark, Prof. M.L. Wehmeyer, Prof. H.R. Turnbull, Prof. D. Neubert, Prof. J. Martin, Dr. M. Morningstar, Dr. E. Carter, Dr. A. Trainor, Dr. K. Shogren, Dr. V. Mazzotti) görüşleri alınmıştır.

Uzman görüşlerinin değerlendirilmesi sonucunda son hali verilen ve toplam 42 maddeden oluşan yetişkinliğe geçiş becerileri ölçme aracı (1) Günlük Yaşam, (2) Kişisel Para Yönetimi, (3) Toplumsal Alan Kullanımı ve Toplumsal Etkileşim, (4) Çalışma/İş Hayatı, (5) Boş Zaman/Serbest Zaman, (6) Kendini Yönetme ve (7) Okul Sonrası Yaşam başlıklarından oluşmaktadır. Hazırlanan 4'lü likert tipindeki geçiş ölçme aracı belirtilen okulların 11 ve 12. sınıflarında eğitim gören zihin yetersizliği olan öğrencilere uygulanacak olup, "Çoğunlukla kendim yaparım", "Bazen kendim yaparım", "Sadece yardımla yaparım" ile "Hiçbir şekilde yapamam" öğrenci yanıtlarını içerecektir.

Geliştirilen ölçme aracının ülkemize uygunluğunun belirlenmesi amacıyla Türkiye'den 10 uzmandan görüş alınmıştır. 10 kadar maddede sözcükler düzeltilmiş ve örnekler eklenmiştir. Son halini vermeden önce bir ölçme değerlendirme uzmanı olarak sizin de görüşünüze ihtiyacımız olmuştur.

ARAŞTIRMAYA KONU OLAN YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ BECERİLERİ ÖLÇME ARACI

GÜNLÜK YAŞAM					
#	Madde	<i>Çoğunlukla kendim yaparım</i>	<i>Bazen kendim yaparım</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>
1	Kendim için basit yiyecekler hazırlarım (Örneğin; sandviç, tost, makarna vb.).				
2	Yaptığım bir işe, etkinliğe veya havaya uygun giyinirim (Örneğin; atölyeye girerken önlük giyme, bir arkadaşımın doğum gününe giderken gündelik kıyafetten farklı giyinme, yağmur yağarken yağmurluk giyme vb.).				
3	Kişisel bakımımı yaparım (Örneğin; el/yüz yıkama, banyo yapma/duş alma, diş fırçalama, tıraş olma, vücut tüylerini temizleme vb.).				
4	Gündelik ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak yapma, mutfağı temizleme, ev süpürme, çöp atma vb.).				
5	Gerekli durumlarda telefon kullanırım (Örneğin; arama yapma, gelen aramalara cevap verme, mesaj gönderme, gelen mesajlara cevap verme vb.)				
6	Sağlığımı korumak için gerekli olan etkinlikleri/işleri yaparım (Örneğin; ilaç takibi ve ilaçları düzenli kullanma, dengeli beslenme vb.).				
7	Evdeki acil durumlara baş ederim (Örneğin; hafif yaralanmalarda yara temizleme ve yara bandı yapıştırma gibi basit ilkyardım yapma, elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın anında 110'u, hastalanma gibi durumlarda 112'yi arama vb.).				
KİŞİSEL PARA YÖNETİMİ					
#	Madde	<i>Çoğunlukla kendim yaparım</i>	<i>Bazen kendim yaparım</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>
8	Günlük ihtiyaçlarımı veya istediğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekmek, süt, gazete vb.).				

9	Faturalarımı öderim (Örneğin; elektrik, su, doğalgaz, telefon faturaları vb.).				
10	Satın alma/harcama yapma veya para çekmek için kredi kartı/banka kartı kullanırım.				
11	Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.				
TOPLUMSAL ALAN KULLANIMI VE TOPLUMSAL ETKİLEŞİM					
#	Madde	<i>Çoğunlukla kendim yaparım</i>	<i>Bazen kendim yaparım</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>
12	Başkalarının eşyalarına veya özel durumlarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, başkalarının sırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme vb.).				
13	Toplumsal tanıtıcı levhalara veya uyarı levhalarına uygun davranırım (Örneğin; Bay WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin vb.).				
14	Evime, okuluma ve yakın çevresindeki yerlere giderim.				
15	İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro, park vb.).				
16	Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, minibüs, tramvay, metro vb.).				
17	Çeşitli mağaza ve dükkânlarda çalışan kişilerle iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma vb.).				
18	Derslerime, randevularıma, toplantılarıma zamanında giderim.				
19	Yaya trafik kurallarına uyarım (Örneğin; karşıdan karşıya geçme, trafik ışıklarına uyma, yaya geçitlerini ve alt-üst geçitleri kullanma vb.).				

ÇALIŞMA/İŞ HAYATI					
#	Madde	<i>Çoğunlukla kendim yaparım</i>	<i>Bazen kendim yaparım</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>
20	En çok çalışmak istediğim işi/işleri belirlerim.				
21	İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun iş/işleri seçerim.				
22	İş başvurusunun nasıl yapılacağını söylerim (Örneğin; İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞ-KUR)'na başvurma, iş başvuru formu doldurma, iş görüşmesi yapma vb.).				
23	Okula/atölyeye çalışmaya hazır olarak gelirim.				
24	Atölye şefimin ve öğretmenlerimin sözlü yönergelerini/isteklerini yerine getiririm.				
25	Okuldaki/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme vb.).				
26	Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.				
27	Okul/atölye çalışmalarındaki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma vb.).				
28	Verilen bir işi zamanında tamamlarım.				
29	İhtiyacım olduğunda yardım isterim.				
30	Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.				
SERBEST ZAMAN/EĞLENCE					
#	Madde	<i>Çoğunlukla kendim yaparım</i>	<i>Bazen kendim yaparım</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>
31	Serbest zamanlarımda ev içerisinde çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; televizyon seyretme, film izleme, müzik dinleme, oyun oynama vb.).				

32	Serbest zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma vb.).				
33	Kendi yaşımda olan kişilerle arkadaşlık kurarım.				
KENDİNİ YÖNETME					
#	Madde	<i>Çoğunlukla kendim yaparım</i>	<i>Bazen kendim yaparım</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>
34	Yaşamım hakkındaki bazı kararları kendim alırım (Örneğin; kıyafetimi veya saç şeklimi seçme, kendi odamı dekore etme vb.).				
35	Güçlü ve zayıf yanlarımı söylerim.				
36	Tercihlerime, ilgi alanlarıma, becerilerime ve ihtiyaçlarıma göre gelecek planları yaparım.				
37	Başkalarıyla yeni veya farklı düşüncelerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.				
38	Her zaman elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.				
39	Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı vb.).				
40	Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde buna ilişkin duygularımı/düşüncelerimi onlara söylerim.				
OKUL SONRASI YAŞAM					
#	Madde	<i>Çoğunlukla kendim yaparım</i>	<i>Bazen kendim yaparım</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>
41	Okul sonrasında eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; yüksekokul veya iş edindirme kursları/halk eğitim merkezlerine girme vb.).				
42	Okul sonrasında çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için gerekli olan sınava girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme vb.).				

YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ BECERİLERİ ÖLÇME ARACI

Öğrencinin Adı:

Çalışıyor () – Çalışmıyor ()

Okulu ve Şubesi:

Okuması var () – yok ()

Atölyesi:

Yazması var () – yok ()

Yaşı:

GÜNLÜK YAŞAM				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
1	Kendim için basit yiyecekler hazırlarım (Örneğin; sandviç, tost, makarna vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Kendin için sandviç, tost, makarna gibi yiyecekler hazırlayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi hazırlarsın, yoksa kendi başına mı hazırlarsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
2	Duruma uygun giyinirim (Örneğin; havaya, işe, etkinliğe uygun giyinme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Havaya, işine veya etkinliğe uygun giyinebilir misin? (Örneğin; soğuk havalarda mont-eldiven giyme, atölyeye girerken önlük giyme, bir arkadaşının doğum gününe giderken gündelik kıyafetten farklı giyinme vb.) (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Ne giyeceğini annen/baban mı hatırlatır, yoksa sen kendin mi seçersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
3	Kişisel bakımımı yaparım (Örneğin; banyo yapma/duş alma, tıraş olma, vücut tüylerini temizleme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Banyo yapabilir misin? / Tıraş olabilir misin? / Vücut tüylerini temizleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
4	Gündelik ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak düzeltme/toplama, bulaşık yıkama, ev süpürme, çöp atma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Kendi yatağını düzeltebilir misin/toplayabilir misin? / Bulaşık yıkayabilir misin? / Çöp atabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
5	Gerekli durumlarda telefon kullanırım (Örneğin; arama yapma, gelen aramalara cevap verme, mesaj gönderme, gelen mesajlara cevap verme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Cep telefonundan veya ev telefonundan birisini arayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi ararsın, yoksa kendi başına mı ararsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
6	Sağlığımı korumak için gerekli olan etkinlikleri/işleri yaparım (Örneğin; ilaç takibi yapma, ilaçları düzenli kullanma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: İlacını (her zaman kullandığın ilaç veya hastalandığında kullandığın ilaç) kullanabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “İlacını ne zaman içmen gerektiğini annen/baban mı hatırlatır, yoksa ilacını ne zaman kullanacağını bilir, kendin mi içersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
7	Evdeki acil durumlarla baş ederim (Örneğin; hafif yaralanmalarda yara temizleme ve yara bandı yapıştırma gibi basit ilkyardım yapma, elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın anında 110’u, hastalanma gibi durumlarda 112’yi arama vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Evde elin kesildiğinde ne yaparsın? / Elektrikler/ışıklar kesildiğinde ne yaparsın? (1) Öğrenci hiç bir şey yapmam der, yanıt vermez veya yanlış cevap verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
KİŞİSEL PARA YÖNETİMİ				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
8	İstedğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekmek, süt, elbise, ayakkabı vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Fırından ekmek veya bakkaldan süt alabilir misin? / Mağazadan elbise veya ayakkabı alabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi alırsın, yoksa kendi başına mı alırsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
9	Faturalarımı öderim (Örneğin; elektrik, su, doğalgaz, telefon faturaları vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Elektrik, su, doğalgaz veya telefon faturası ödeyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi ödersin, yoksa kendi başına mı ödersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
10	Kredi kartı/banka kartı kullanımım (Örneğin; satın alma, para çekme, para yatırma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Kredi kartı/banka kartı ile bir şeyler satın alabilir misin? / Bankamatikten para çekebilir veya yatırabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
11	Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Annen/baban sana harçlık (para) veriyor mu? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Günlük mü yoksa haftalık mı verirler?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “günlük” cevabını verir ise yine “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir. Öğrenci haftalık cevabını verir ise “Her gün ne kadar harcama gerektiğini annen/baban mı sana söylüyor, yoksa sen kendin biliyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
TOPLUMSAL ALAN KULLANIMI VE TOPLUMSAL ETKİLEŞİM				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
12	Başkalarının eşyalarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, zarar vermeme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Kaleme veya silgiye ihtiyacın olduğunda yanında oturan arkadaşının kalemini/silgisini o görmeden (izinsiz) alıp kullanır mısın? / Yoksa arkadaşından izin ister misin? (1) Öğrenci “arkadaşım görmeden alıp kullanırım” der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci “izin isteyerek alıp kullanırım” der ise “Öğretmenin seni uyarırsa mı arkadaşından izin istersin, yoksa kendin mi arkadaşından izin istersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
13	Başkalarının özel durumlarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının sırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Sınıftaki en iyi arkadaşın sana kız arkadaş/erkek arkadaş olduğunu söyledi ve bunu kimseye söyleme dedi. Başka arkadaşın sana bununla ilgili bir şey sorarsa söyler misin? (1) Öğrenci “söylerim” der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci “söylemem” der ise “Öğretmenin veya annen/baban söylememen konusunda seni uyardığında mı söylemezsin, yoksa kendin bunun yanlış olduğunu düşündüğün için mi söylemezsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
14	Toplumsal tanıtıcı levhalara veya uyarı levhalarına uygun davranırım (Örneğin; Bay WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Okulda veya alışveriş merkezlerinde hangi tuvalete gireceğini (Bay/Bayan) işaretlerden anlayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban hangi tuvalete gireceğini söylüyor mu/gösteriyor mu, yoksa kendin biliyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
15	Evime, okuluma ve bunların yakın çevresindeki yerlere giderim.			
Uygulamacı Yönergesi: Eğer öğrenci evine ve okuluna servisle gidip geliyorsa; “Evinin yakınında oturan bir arkadaşına gidip gelebilir misin?” sorusu yöneltilir. (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban mı seni götürüp/getirir, yoksa kendi başına mı gidip gelirsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
16	İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro, park vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Hastalandığında hastaneye gider misin? / Bankadan para yatırıp, çekebilir misin? / Postaneden birisine bir şey gönderebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
17	Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, minibüs, tramvay, metro vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Otobüse, minibüse, tramvaya veya metroya binebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/babanla birlikte mi binersin, yoksa kendi başına binebilir misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
18	Çeşitli mağaza ve dükkânlarda çalışan kişilerle iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Restoranda/lokantada veya kafeteryada garsona sipariş verebilir misin? / Mağazalarda çalışan kişilerden satın alacağın şeyle ilgili bilgi alabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
19	Derslerime, randevularıma, toplantılarıma zamanında giderim.			
Uygulamacı Yönergesi: Derslerine zamanında yetişebilir misin? / Arkadaşlarıyla olan buluşmalarına zamanında yetişebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban saati hatırlatırsa veya geç kalacağın için seni uyarırsa mı yetişirsin, yoksa derslerinin/buluşmalarının zamanını bilip kendin mi yetişirsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
20	Yaya trafik kurallarına uyarım (Örneğin; karşıdan karşıya geçme, trafik ışıklarına uyma, yaya geçitlerini ve alt-üst geçitleri kullanma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Karşıdan karşıya geçebilir misin? / Alt-üst geçitleri kullanabilir misin?</i> (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
ÇALIŞMA/İŞ HAYATI				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
21	En çok çalışmak istediğim işi/işleri belirlerim.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>En çok çalışmak istediğin iş nedir?</i> (1) Öğrenci cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap verir ise “Bu mesleği annen/baban mı sana önerdi/söyledi, yoksa sen kendin mi seçtin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
22	İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun iş/işleri seçerim.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>En iyi yapabildiğin ve ilgini çeken iş nedir?</i> (1) Öğrenci cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap verir ise “En iyi bu mesleği yapabileceğini annen/baban mı sana söyledi, yoksa sen kendin mi belirledin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
23	İş başvurusunun nasıl yapılacağını söylerim (Örneğin; İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞ-KUR)’na başvurma, iş başvuru formu doldurma, iş görüşmesi yapma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Bir yerde çalışmak istiyorsun, bunun için ne yaparsın?</i> (1) Öğrenci cevap vermez veya bilmiyorum der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Annen/baban veya öğretmenin yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
24	Okula/atölyeye çalışmaya hazır olarak gelirim.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Ders kitaplarını, defterini veya malzemelerini hazırlayarak okula gelebilir misin?</i> (1) Öğrenci hayır veya annem/babam benim için hazırlar cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban sana hatırlatırsa veya yardım ederse mi hazırlarsın, yoksa kendi başına mı hazırlarsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
25	Atölye şefimin ve öğretmenlerimin sözlü yönergelerini/isteklerini yerine getiririm.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Öğretmenin atölyede işle ilgili bir şey söylediğinde bazen anlamadığın oluyor mu? Yoksa öğretmenin söylediği her şeyi anlayabiliyor musun?</i> (1) Öğrenci “her şeyi anlıyorum” der ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci “bazen anlamıyorum” der ise “Peki öğretmenin anlamadığın zaman arkadaşından/öğretmeninden yardım mı istiyorsun, yoksa hiç bir şey yapmıyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
26	Okuldaki/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Okuldaki/atölyedeki kurallara uyar mısın? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmenin sana kuralları hatırlatınca mı kurallara uyarsın, yoksa sen kendin kuralları bilip uyar mısın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
27	Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Öğretmenin arkadaşlarıyla birlikte yapman için bir iş verdi. Arkadaşlarıyla birlikte çalışabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Arkadaşlarıyla birlikte çalışırken anlayamadığın için öğretmenin yanınıza gelip size yardım ediyor mu, yoksa birlikte iyi çalışabiliyor musunuz?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
28	Okul/atölye çalışmalarındaki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Atölyede kendi işini bitirdin ama öğretmenin sana başka bir iş daha vermek istedi. Kendi işin bitti diye yapmaz mısın, yoksa öğretmenin verdiği işi yapar mısın? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Bir arkadaşınla birlikte mi öğretmene yardım etmeyi kabul edersin yoksa kendi başına öğretmene yardım eder misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
29	Verilen bir işi zamanında tamamlarım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Öğretmenin verdiği işi zamanında tamamlayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmen veya arkadaşın işi zamanında tamamlaman için sana yardım ediyor mu, yoksa kendi başına zamanında tamamlar mısın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
30	İhtiyacım olduğunda yardım isterim.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Öğretmenin bir iş verdi ama yapamadın. Yapamadığın için öğretmenininden yardım isteyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Senin için öğretmenden yardımı arkadaşın mı ister, yoksa kendi başına sen mi yardım istersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
31	Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Atölyedeki makine veya araç-gereçleri güvenli bir şekilde kullanabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmenin yardım ederse veya seni uyarırsa mı güvenli kullanırsın, yoksa kendi başına güvenli şekilde nasıl kullanacağını bilip mi kullanırsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				

SERBEST ZAMAN/EĞLENCE				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
32	Serbest zamanlarımda ev içerisinde çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; televizyon seyretme, film izleme, müzik dinleme, oyun oynama vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Evde televizyon seyredebilir/film izleyebilir misin? / Müzik dinleyebilir misin?</i> (1) Öğrenci <i>hayır</i> cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci <i>evet</i> cevabını verir ise “Televizyonu, filmi veya müzik aletini annen/baban senin için açarsa mı izlersin/dinlersin, yoksa kendi başına açıp izleyebilir/dinleyebilir misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
33	Serbest zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Sinemaya, tiyatroya veya spor yapmaya gidebilir misin?</i> (1) Öğrenci <i>hayır</i> cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci <i>evet</i> cevabını verir ise “Televizyonu, filmi veya müzik aletini annen/baban senin için açarsa mı izlersin/dinlersin, yoksa kendi başına açıp izleyebilir/dinleyebilir misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
34	Kendi yaşımda olan kişilerle arkadaşlık kurarım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Kendi yaşındaki kişilerle arkadaşlık kurabilir misin?</i> (1) Öğrenci <i>hayır</i> cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci <i>evet</i> cevabını verir ise “Seni annen/baban veya öğretmenim mi tanıştırmış, yoksa sen kendin tanışmış mısın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
KENDİNİ YÖNETME				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
35	Yaşamım hakkındaki bazı kararları kendim alırım (Örneğin; kıyafetimi veya saç şeklimi seçme, kendi odamı dekore etme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Kıyafetini veya saç şeklini seçebilir misin? / Odanda dolabının, masanın veya yatağının nerede duracağına karar verebilir misin?</i> (1) Öğrenci <i>hayır</i> cevabını verir veya <i>annem/babam benim için seçer/karar verir</i> der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci <i>evet</i> cevabını verir ise “Annen/babanın yardımıyla mı seçersin/karar verirsin, yoksa kendin mi seçersin/karar verirsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
36	Güçlü ve zayıf yanlarımı söylerim.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>En iyi yapabildiğin şeyler ve hiç yapamadığın şeyler nelerdir?</i> (1) Öğrenci <i>cevap veremez</i> ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci <i>cevap verir</i> ise “Bunları annen/baban veya öğretmenimle konuşarak mı belirledin, yoksa kendi başına neyi yapabildiğini/neyi yapamadığını biliyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
37	Tercihlerime, ilgi alanlarıma, becerilerime ve ihtiyaçlarıma göre gelecek planları yaparım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Okul bitince ne yapmayı düşünüyorsun, gelecek planların var mı? (1) Öğrenci bilmiyorum der veya cevap vermez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap verir ise “Bu planları annen/baban veya öğretmenle birlikte mi yapıyorsun, yoksa kendi başına mı yapıyorsun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
38	Başkalarıyla yeni veya farklı düşüncelerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Atölyede hepiniz bir iş yapıyorsunuz. Aklına yaptığınız işle ilgili yeni veya farklı bir şey (düşünce/görüş) geldi. Bunu arkadaşlarına/öğretmenine söyleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmenin sana düşünceni sorduğunda mı söylersin, yoksa öğretmenin sormadan kendin söyler misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
39	Her zaman elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Her zaman elinden gelenin en iyisini mi yapmaya çalışırsın, yoksa olmuyor ise bırakır mısın? (1) Öğrenci “olmuyorsa bırakırım” cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci “elimden gelenin en iyisini yaparım” cevabını verir ise “Annen/baban veya öğretmenin sana daha iyisini yapabilirsin dediğinde mi yapıyorsun, yoksa kimse söylemeden kendin en iyisini mi yapıyorsun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
40	Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Yasal hakların nelerdir? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “Engelli ulaşım kartı örneği verilerek başka neler olabileceği” sorulur. Öğrenci örnekten sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci örneğe rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</i>				
41	Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde buna ilişkin duygularımı/düşüncelerimi onlara söylerim.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Okuldaki iyi bir arkadaşın seni üzecek bir şey söyler ise üzüldüğünü arkadaşına söyleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Arkadaşının seni üzdüğünü öğretmenin yardım ederse mi söylersin, yoksa kendi başına mı söylersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				

OKUL SONRASI YAŞAM				
#	Madde	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Kendim yaparım</i>
42	Okul sonrasında eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; iş edindirme kursları, halk eğitim merkezlerine girme vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Okul bittiğinde hangi okullara gidebilirsin? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “İş edindirme kursları örneği verilerek bunların neler olabileceği” sorulur. Öğrenci örnekten sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci örneğe rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</i></p> <p>* Not: Öğrencinin verdiği cevap örneklere uygun veya gerçekçi değil ise (üniversite vb.) yine “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</p>				
43	Okul sonrasında çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için gerekli olan sınava girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Okul bittiğinde nerelerde çalışabilirsin? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “Örneğin işe girmen için sınavlar var mı?” diye sorulur. Öğrenci bu yönlendirmeden sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci yönlendirmeye rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</i></p> <p>* Not: Öğrencinin verdiği cevap örneklere uygun veya gerçekçi değil ise (doktor olmak, polis olmak vb.) yine “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</p>				

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : 63784619-929-234/4217

18/04/2014

Konu :

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Araş. Gör. Gülay CESUR'un, Doç. Dr. Sezgin VURAN'ın danışmanlığında; "Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde Eğitim Gören Zihin Yetersizliği Olan Öğrenciler İçin Yetişkinliğe Geçiş Ölçeğinin Geliştirilmesi " başlıklı tez çalışması kapsamında ekli listede belirtilen okullarda geliştirilen yetişkinliğe geçiş ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını, özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde eğitim gören zihin yetersizliği olan öğrencilerle gerçekleştirmesi gerekmektedir. Uygulamanın gerçekleştirilmesinde etik açıdan sakınca bulunmamaktadır.

Bilgilerinizi ve gerekli araştırma izninin verilmesini arz ederim.

Prof. Dr. Naci GÜNDOĞAN
Rektör

EK:
Araştırma Önerisi ve Ekleri

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 80342057/605/1848438

09/05/2014

Konu: Araştırma İzni

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Fakültesi)

İlgi :a)Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü'nün 18.04.2014 tarihli ve 63784619-929-434/4217 sayılı yazısı,
b)07.03.2012 tarih B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı Genelge (Genelge No: 2012/13).

Üniversiteniz, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü Zihinsel Engelliler Öğretmenliği yüksek lisans öğrencisi Araş. Gör. Gülay CESUR tarafından yürütülen “**Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezinde Eğitim Gören Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler İçin Yetişkinliğe Geçiş Ölçeğinin Geliştirilmesi** ” konulu tez çalışması komisyonumuz tarafından incelenmiştir.

Üniversiteniz tarafından kabul edilerek onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen ve Ek'lerde gönderilen veri toplama araçlarının, gönüllülük esas olmak kaydıyla araştırmanın ölçme aracının, araştırma izni başvurusunda belirtilen okul/kurumlarımızda gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanmasında her hangi bir sakınca olmadığına karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

M.Ramazan BARIN
Bakan a.
Daire Başkan V.

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır.

09 Mayıs 2014

HATİCE DEMİR

EKLER:

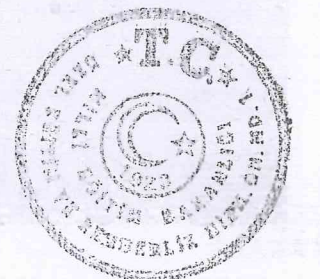
1-Veri Toplama Araçları (23 sayfa)

2-Tutanak (1 sayfa)

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır
Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 76a6-1f06-3f54-b2fc-c942 kodu ile yapılabilir.

Uygulama Yapılacak Okul Listesi

1. Elbruz Bilge Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Eskişehir
2. Av. Lütfi Ergökmen Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Eskişehir
3. Ümit Kaplan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Ankara
4. Sincan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Ankara
5. Mamak Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Ankara
6. Hurin Yavuzalp Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Ankara
7. Etimesgut Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Ankara
8. Çankaya Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Ankara
9. Ataşehir Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
10. Lions Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
11. Kazım Beyaz Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
12. Yeşilköy Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
13. Başakşehir Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
14. Beykoz Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
15. Eyüp Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
16. Eram Fatih Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
17. Şöhret Kurşunoğlu Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
18. Yakacık Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
19. Saadet Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
20. Vala Gedik Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul
21. Üsküdar Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), İstanbul

TUTANAK

Tarih : 09 Mayıs 2014

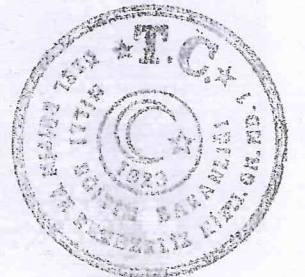
Konu : Araştırma İzni.

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü Zihinsel Engelliler Öğretmenliği yüksek lisans öğrencisi Gülay CESUR tarafından yürütülen "Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezinde Eğitim Gören Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler İçin Yetişkinliğe Geçiş Ölçeğinin Geliştirilmesi " konulu tez çalışması komisyonumuz tarafından incelenmiş ve araştırmanın ölçme aracının, araştırma izni başvurusunda belirtilen okul/kurumlarımızda gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanmasında herhangi bir sakınca olmadığına karar verilmiştir.

Komisyon Üyesi
Oğuzhan DALLI

Komisyon Üyesi
Rüveyda ŞAHİN

Komisyon Üyesi
Deniz GÜLER

YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ BECERİLERİ ÖLÇME ARACI

Öğrencinin Adı:

Çalışıyor () – Çalışmıyor ()

Okulu ve Şubesi:

Okuması var () – yok ()

Atölyesi:

Yazması var () – yok ()

Yaşı:

GÜNLÜK YAŞAM				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
1	Kendim için basit yiyecekler hazırlarım (Örneğin; sandviç, tost, makarna vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Acıktığında kendine basit yiyecekler (sandviç, tost, makarna vb.) hazırlayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi hazırlarsın, yoksa kendi başına mı hazırlarsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p> <p>* Not: Öğrencinin verilen örneklerden birini hazırlaması yeterlidir.</p>				
2	Duruma uygun giyinirim (Örneğin; havaya, işe uygun giyinme vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Soğuk havalarda ne giyersin; sıcak havalarda ne giyersin? (1) Öğrenci yanlış cevaplar verir veya cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci doğru cevaplar (soğuk havalarda mont, atkı vb.; sıcak havalarda tişört, şort vb.) verir ise “Ne giyeceğini annen/baban mı hatırlatır, yoksa sen kendin mi seçersin?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “Annem/babam hatırlatır/yardım eder” der ise “Sadece yardımla yaparım ()” ön notu alınır. Eğer öğrenci “Kendim seçerim/yaparım” der ise “Kendim yaparım ()” ön notu alınır. Her iki durumda da aşağıdaki İKİNCİ SORU SORULUR.</i></p> <p><i>Atölyeye girerken ne giyersin? (1) Öğrenci yanlış cevaplar verir veya cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci doğru cevaplar (önlük, eldiven vb.) verir ise “Ne giyeceğini öğretmenin mi hatırlatır, yoksa sen kendin mi seçersin?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “Öğretmenim hatırlatır/yardım eder” der ise “Sadece yardımla yaparım ()” ön notu alınır. Eğer öğrenci “Kendim seçerim/yaparım” der ise “Kendim yaparım ()” ön notu alınır.</i></p> <p>* Not: Son aşama olarak ise ön notlar karşılaştırılır. Her iki soruda da “Sadece yardımla yaparım” ön notu var ise bu şık işaretlenir; her iki soruda da “Kendim yaparım” ön notu var ise bu şık işaretlenir. Eğer iki sorudan birinde “Sadece yardımla yaparım”, diğerinde ise “Kendim yaparım” ön notu var ise sonuç olarak “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir.</p>				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
3	Kişisel bakımımı yaparım (Örneğin; banyo yapma/duş alma, tıraş olma/ped değiştirme, vücut tüylerini temizleme vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Banyo yapabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “Annem/babam yardım ederse yaparım” der ise “Sadece yardımla yaparım ()” ön notu alınır. Eğer öğrenci “Kendim yaparım” der ise “Kendim yaparım ()” ön notu alınır. Her iki durumda da aşağıdaki İKİNCİ SORU SORULUR.</i></p> <p><i>Erkek öğrenci için “Tıraş olabilir misin?”; Kız öğrenci için “Ped değiştirebilir misin?” (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “Annem/babam yardım ederse yaparım” der ise “Sadece yardımla yaparım ()” ön notu alınır. Eğer öğrenci “Kendim yaparım” der ise “Kendim yaparım ()” ön notu alınır. Her iki durumda da aşağıdaki ÜÇÜNCÜ SORU SORULUR.</i></p> <p><i>Vücut tüylerini temizleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “Annem/babam yardım ederse yaparım” der ise “Sadece yardımla yaparım ()” ön notu alınır. Eğer öğrenci “Kendim yaparım” der ise “Kendim yaparım ()” ön notu alınır.</i></p> <p>* Not: Son aşama olarak ise ön notlar karşılaştırılır. Her üç soruda da “Sadece yardımla yaparım” ön notu var ise bu şık işaretlenir; her üç soruda da “Kendim yaparım” ön notu var ise bu şık işaretlenir. Eğer üç sorudan birinde dahi “Sadece yardımla yaparım” ön notu var ise sonuç olarak “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir.</p>				
4	Günelik ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak düzeltme/toplama, bulaşık yıkama, ev süpürme, çöp atma vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Evde senin yaptığın bir iş (yatak düzeltme/toplama, bulaşık yıkama, ev süpürme, çöp atma vb.) var mı? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p> <p>* Not: Öğrencinin verilen örneklerden birini yapması yeterlidir.</p>				
5	Gerekli durumlarda telefon kullanırım (Örneğin; arama yapma, gelen aramalara cevap verme vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Cep telefonundan veya ev telefonundan birisini arayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi ararsın, yoksa kendi başına mı ararsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p>				
6	Sağlığımı korumak için gerekli olan etkinlikleri/işleri yaparım (Örneğin; ilaç takibi yapma, ilaçları düzenli kullanma vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>İlacını (her zaman kullandığın ilaç veya hastalandığında kullandığın ilaç) kullanabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “İlacını ne zaman içmen gerektiğini annen/baban mı hatırlatır, yoksa ilacını ne zaman kullanacağını bilir, kendin mi içersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p>				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
7	Evdeki acil durumlara baş ederim (Örneğin; hafif yaralanmalarda yara temizleme ve yara bandı yapıştırma gibi basit ilkyardım yapma, elektrik kesildiğinde mum yakma, yangın ve hastalanma gibi durumlarda 112'yi arama vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Evde elin kesildiğinde ne yaparsın? (1) Öğrenci hiç bir şey yapmam der, yanıt vermez veya yanlış cevap verir</i> ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; <i>(2) Öğrenci doğru cevaplar (yara bandı yapıştırma, elini yıkama/temizleme vb.) verir</i> ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “Annem/babam yardım ederse yaparım” der ise “Sadece yardımla yaparım ()” ön notu alınır. Eğer öğrenci “Kendim yaparım” der ise “Kendim yaparım ()” ön notu alınır. Her iki durumda da aşağıdaki İKİNCİ SORU SORULUR.</p> <p><i>Elektrikler/ışıklar kesildiğinde ne yaparsın? (1) Öğrenci hiç bir şey yapmam der, yanıt vermez veya yanlış cevap verir</i> ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; <i>(2) Öğrenci doğru cevaplar (mum yakma, fener yakma vb.) verir</i> ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “Annem/babam yardım ederse yaparım” der ise “Sadece yardımla yaparım ()” ön notu alınır. Eğer öğrenci “Kendim yaparım” der ise “Kendim yaparım ()” ön notu alınır. Her iki durumda da aşağıdaki ÜÇÜNCÜ SORU SORULUR.</p> <p><i>Yangın çıktığında veya hastalandığında ne yaparsın? (1) Öğrenci hiç bir şey yapmam der, yanıt vermez veya yanlış cevap verir</i> ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; <i>(2) Öğrenci doğru cevaplar (itfaiye/ambulans için 112'yi arama) verir</i> ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “Annem/babam yardım ederse yaparım” der ise “Sadece yardımla yaparım ()” ön notu alınır. Eğer öğrenci “Kendim yaparım” der ise “Kendim yaparım ()” ön notu alınır.</p> <p>* Not: Son aşama olarak ise ön notlar karşılaştırılır. Her üç soruda da “Sadece yardımla yaparım” ön notu var ise bu şık işaretlenir; her üç soruda da “Kendim yaparım” ön notu var ise bu şık işaretlenir. Eğer üç sorudan birinde dahi “Sadece yardımla yaparım” ön notu var ise sonuç olarak “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir.</p>				
KİŞİSEL PARA YÖNETİMİ				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
8	İstediğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekmek, süt, çikolata vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Parayla fırından ekmek veya bakkaldan süt, çikolata gibi şeyler alabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir</i> ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; <i>(2) Öğrenci evet cevabını verir</i> ise “Annen/baban yardım ederse mi alırsın, yoksa kendi başına mı alırsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</p>				
9	Faturalarımı öderim (Örneğin; elektrik, su, doğalgaz, telefon faturaları vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Elektrik, su, doğalgaz veya telefon faturası ödeyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir</i> ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; <i>(2) Öğrenci evet cevabını verir</i> ise “Annen/baban yardım ederse mi ödersin, yoksa kendi başına mı ödersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</p>				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
10	Kredi kartı/banka kartı kullanım (Örneğin; satın alma, para çekme, para yatırma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Kredi kartı/banka kartı ile bir şeyler satın alabilir misin? / Bankamatikten para çekebilir veya yatırabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
11	Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Annen/baban sana harçlık (para) veriyor mu? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Günlük mü yoksa haftalık mı verirler?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “günlük” cevabını verir ise yine “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir. Öğrenci haftalık cevabını verir ise “Her gün ne kadar harcaman gerektiğini annen/baban mı sana söylüyor, yoksa sen kendin biliyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
TOPLUMSAL ALAN KULLANIMI VE TOPLUMSAL ETKİLEŞİM				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
12	Başkalarının eşyalarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, zarar vermeme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Kaleme veya silgiye ihtiyacın olduğunda yanında oturan arkadaşının kalemini/silgisini o görmeden (izinsiz) alıp kullanır mısın? / Yoksa arkadaşından izin ister misin? (1) Öğrenci “arkadaşım görmeden alıp kullanırım” der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci “izin isteyerek alıp kullanırım” der ise “Öğretmenin seni uyarırsa mı arkadaşından izin istersin, yoksa kendin mi arkadaşından izin istersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
13	Başkalarının özel durumlarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının sırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Sınıftaki en iyi arkadaşın sana kız arkadaşı/erkek arkadaşı olduğunu söyledi ve bunu kimseye söyleme dedi. Başka arkadaşın sana bununla ilgili bir şey sorarsa söyler misin? (1) Öğrenci “söylerim” der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci “söylemem” der ise “Öğretmenin veya annen/baban söylememen konusunda seni uyardığında mı söylemezsin, yoksa kendin bunun yanlış olduğunu düşündüğün için mi söylemezsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
14	Toplumsal tanıtıcı levhalara veya uyarı levhalarına uygun davranırım (Örneğin; Bay WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: Okulda veya alışveriş merkezlerinde hangi tuvalete gireceğini (Bay/Bayan) işaretlerden anlayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban hangi tuvalete gireceğini söylüyor mu/gösteriyor mu, yoksa kendin biliyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</p>				
15	Evime, okuluma ve bunların yakın çevresindeki yerlere giderim.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: Eğer öğrenci evine ve okuluna servisle gidip geliyorsa; “Evinin yakınında oturan bir arkadaşına gidip gelebilir misin?” sorusu yöneltilir. (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban mı seni götürüp/getirir, yoksa kendi başına mı gidip gelirsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</p>				
16	İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: Hastalandığında hastaneye gider misin? / Bankadan para yatırıp, çekebilir misin? / Postaneden/kargodan birisine bir şey gönderebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir. * Not: Öğrencinin verilen örneklerden birini yapması yeterlidir.</p>				
17	Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, minibüs, tramvay, metro vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: Otobüse, minibüse, tramvaya veya metroya binebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/babanla birlikte mi binersin, yoksa kendi başına binebilir misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</p>				
18	Çeşitli mağaza ve dükkânlarda çalışan kişilerle iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: Restoranda/lokantada veya kafeteryada garsona sipariş verebilir misin? / Mağazalarda çalışan kişilerden satın alacağın şeyle ilgili bilgi alabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</p>				
19	Derslerime, randevularıma, toplantılarıma zamanında giderim.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: Derslerine zamanında yetişebilir misin? / Arkadaşlarıyla olan buluşmalarına zamanında yetişebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban saati hatırlatırsa veya geç kalacağın için seni uyarırsa mı yetişirsin, yoksa derslerinin/buluşmalarının zamanını bilip kendin mi yetişirsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir. * Not: Öğrencinin verilen örneklerden birini yapması yeterlidir.</p>				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
20	Yaya trafik kurallarına uyarım (Örneğin; karşıdan karşıya geçme, trafik ışıklarına uyma, yaya geçitlerini ve alt-üst geçitleri kullanma vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Karşıdan karşıya geçerken ne yaparsın / neye dikkat edersin? (1) Öğrenci yanlış cevaplar verir veya cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci doğru cevaplar (yaya geçidini kullanma, kırmızıda durma, yeşil ışıkta geçme, alt/üst geçitleri kullanma vb.) verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p> <p>* Not: Öğrencinin örneklerden birini vermesi yeterlidir.</p>				
ÇALIŞMA/İŞ HAYATI				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
21	En çok çalışmak istediğim işi/işleri belirlerim.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>En çok çalışmak istediğin/hayalindeki iş nedir? (1) Öğrenci cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap verir ise “Bu mesleği annen/baban mı sana önerdi/söyledi, yoksa sen kendin mi seçtin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p>				
22	İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun iş/işleri seçerim.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>En iyi yapabildiğin ve ilgini çeken iş nedir? (1) Öğrenci cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap verir ise “En iyi bu mesleği yapabileceğini annen/baban mı sana söyledi, yoksa sen kendin mi belirledin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p> <p>* Not: Öğrencinin verdiği cevaplar gerçekçi değil ise (doktor olmak, polis olmak vb.) yine “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</p>				
23	İş başvurusunun nasıl yapılacağını söylerim (Örneğin; İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞ-KUR)’na başvurma, iş başvuru formu doldurma, iş görüşmesi yapma vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Bir yerde çalışmak istiyorsun, bunun için nasıl başvuru yaparsın? (1) Öğrenci cevap vermez veya bilmiyorum der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci doğru cevaplar (başvuru formu doldurma, işverenle/müdürle görüşme, İŞKUR’a başvurma vb.) verir ise “Annen/baban veya öğretmenin yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p> <p>* Not: Öğrencinin örneklerden birini vermesi yeterlidir.</p>				
24	Okula/atölyeye çalışmaya hazır olarak gelirim.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Ders kitaplarını, defterini veya malzemelerini hazırlayarak okula gelebilir misin? (1) Öğrenci hayır veya annem/babam benim için hazırlar cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban sana hatırlatırsa veya yardım ederse mi hazırlarsın, yoksa kendi başına mı hazırlarsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p>				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
25	Atölye şefimin ve öğretmenlerimin sözlü yönergelerini/isteklerini yerine getiririm.			
Uygulamacı Yönergesi: Öğretmenin atölyede işle ilgili bir şey söylediğinde bazen anlamadığın oluyor mu? Yoksa öğretmenin söylediği her şeyi anlayabiliyor musun? (1) Öğrenci “her şeyi anlıyorum” der ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci “bazen anlamıyorum” der ise “Peki öğretmenini anlamadığın zaman arkadaşından/öğretmeninden yardım mı istiyorsun, yoksa hiç bir şey yapmıyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
26	Okuldaki/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Okuldaki/atölyedeki kurallara uyar mısın? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmenin sana kuralları hatırlatınca mı kurallara uyarısın, yoksa sen kendin kuralları bilip uyar mısın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
27	Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.			
Uygulamacı Yönergesi: Öğretmenin arkadaşlarıyla birlikte yapman için bir iş verdi. Arkadaşlarıyla birlikte çalışabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Arkadaşlarıyla birlikte çalışırken anlamadığın için öğretmenin yanınıza gelip size yardım ediyor mu, yoksa birlikte iyi çalışabiliyor musunuz?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
28	Okul/atölye çalışmalarındaki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Atölyede kendi işini bitirdin ama öğretmenin sana başka bir iş daha vermek istedi. Kendi işin bitti diye yapmaz mısın, yoksa öğretmenin verdiği işi yapar mısın? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Bir arkadaşınla birlikte mi öğretmene yardım etmeyi kabul edersin yoksa kendi başına öğretmene yardım eder misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
29	Verilen bir işi zamanında tamamlarım.			
Uygulamacı Yönergesi: Öğretmenin verdiği işi zamanında tamamlayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmen veya arkadaşın işi zamanında tamamlaman için sana yardım ediyor mu, yoksa kendi başına zamanında tamamlar mısın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
30	İhtiyacım olduğunda yardım isterim.			
Uygulamacı Yönergesi: Öğretmenin bir iş verdi ama yapamadın. Yapamadığın için öğretmeninden yardım isteyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Senin için öğretmenden yardımı arkadaşın mı ister, yoksa kendi başına sen mi yardım istersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
31	Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Atölyedeki makine veya araç-gereçleri güvenli bir şekilde kullanabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmenin yardım ederse veya seni uyarırsa mı güvenli kullanırsın, yoksa kendi başına güvenli şekilde nasıl kullanacağını bilip mi kullanırsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
SERBEST ZAMAN/EĞLENCE				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
32	Serbest zamanlarımda ev içerisinde çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; televizyon seyretme, film izleme, müzik dinleme, oyun oynama vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Evde televizyon seyredebilir/film izleyebilir misin? / Müzik dinleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Televizyonu, filmi veya müzik aletini annen/baban senin için açarsa mı izlersin/dinlersin, yoksa kendi başına açıp izleyebilir/dinleyebilir misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
33	Serbest zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Sinemaya, tiyatroya veya spor yapmaya gidebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse (birlikte) mi gidersin, yoksa kendi başına mı gidersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
34	Kendi yaşında olan kişilerle arkadaşlık kurarım.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Kendi yaşındaki kişilerle arkadaşlık kurabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Seni annen/baban veya öğretmenin mi tanıştıır, yoksa sen kendin tanışır mısın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				

KENDİNİ YÖNETME				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
35	Yaşamım hakkındaki bazı kararları kendim alırım (Örneğin; kıyafetimi veya saç şeklimi seçme, kendi odamı dekore etme vb.).			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Kıyafetini veya saç şeklini seçebilir misin? / Odanda dolabının, masanın veya yatağının nerede duracağına karar verebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir veya annem/babam benim için seçer/karar verir der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/babanın yardımıyla mı seçersin/karar verirsin, yoksa kendin mi seçersin/karar verirsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p> <p>* Not: Öğrencinin örneklerden birini yapması yeterlidir.</p>				
36	Güçlü ve zayıf yanlarımı söylerim.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Kişisel özelliklerinden / duygusal özelliklerinden en sevdiğin ve sevmediğin yönlerin/özelliklerin nelerdir? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “Örneğin benim en sevdiğim özelliğim her zaman doğruyu söylerim/hiç yalan söylemem; en sevmediğim özelliğim ise çabuk sinirlenirim” şeklinde örnek verilir. Öğrenci örnekten sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci örneğe rağmen cevap veremiyor ve verilen örneği tekrar ediyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</i></p>				
37	Tercihlerime, ilgi alanlarıma, becerilerime ve ihtiyaçlarıma göre gelecek planları yaparım.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Okul bitince ne yapmayı düşünüyorsun, gelecek planların var mı? (1) Öğrenci bilmiyorum der veya cevap vermez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap verir ise “Bu planları annen/baban veya öğretmenle birlikte mi yapıyorsun, yoksa kendi başına mı yapıyorsun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p>				
38	Başkalarıyla yeni veya farklı düşüncelerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Atölyede hepimiz bir iş yapıyorsunuz. Aklına yaptığınız işle ilgili yeni veya farklı bir şey (düşünce/görüş) geldi. Bunu arkadaşlarına/öğretmenine söyleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmenin sana düşünceni sorduğunda mı söylersin, yoksa öğretmenin sormadan kendin söyler misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p>				
39	Her zaman elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım.			
<p>Uygulamacı Yönergesi: <i>Her zaman elinden gelenin en iyisini mi yapmaya çalışırsın, yoksa olmuyor ise bırakır mısın? (1) Öğrenci “olmuyorsa bırakırım” cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci “elimden gelenin en iyisini yaparım” cevabını verir ise “Annen/baban veya öğretmenin sana daha iyisini yapabilirsin dediğinde mi yapıyorsun, yoksa kimse söylemeden kendin en iyisini mi yapıyorsun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i></p>				

#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
40	Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Yasal hakların nelerdir? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “Engelli ulaşım kartı örneği verilerek başka neler olabileceği” sorulur. Öğrenci örnekten sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci örneğe rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</i>				
41	Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde buna ilişkin duygularımı/düşüncelerimi onlara söylerim.			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Okuldaki iyi bir arkadaşın seni üzecek bir şey söyler ise üzüldüğünü arkadaşına söyleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Arkadaşının seni üzdüğünü öğretmenin yardım ederse mi söylersin, yoksa kendi başına mı söylersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.</i>				
OKUL SONRASI YAŞAM				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
42	Okul sonrasında eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; iş edindirme kursları, halk eğitim merkezlerine girme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Okul bittiğinde hangi okullara gidebilirsin? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “Örneğin iş edindirme kursları var. Bunlar nelerdir?” sorusu yöneltilir. Öğrenci doğru cevaplar (halk eğitim merkezi, İŞKUR meslek edindirme kursları vb.) verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci örneğe rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</i> * Not: Öğrencinin verdiği cevap örneklerle uygun veya gerçekçi değil ise (üniversite vb.) yine “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.				
43	Okul sonrasında çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için gerekli olan sınava girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: <i>Okul bittiğinde nerelerde çalışabilirsin? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “Örneğin işe girmen için sınavlar var mı?” sorusu yöneltilir. Öğrenci bu yönlendirmeden sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci yönlendirmeye rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.</i> * Not: Öğrencinin verdiği cevap örneklerle uygun veya gerçekçi değil ise (doktor olmak, polis olmak vb.) yine “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.				

EK-14. Ölçme Aracında Analiz Sonucu Kalan Maddeler

ÖLÇME ARACINDA ANALİZ SONUCU KALAN MADDELER
<p><u>1. Toplumsal Araç ve Alan Kullanımı</u></p> <p>10. Kredi kartı/banka kartı kullanırım (Örneğin; satın alma, para çekme, para yatırma vb.).</p> <p>9. Faturalarımı öderim (Örneğin; elektrik, su, doğalgaz, telefon faturaları vb.).</p> <p>17. Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, minibüs, tramvay, metro vb.).</p> <p>16. İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro vb.).</p> <p>33. Serbest zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma vb.).</p> <p>18. Çeşitli mağaza ve dükkânlarda çalışan kişilerle iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma vb.).</p>
<p><u>2. Çalışma /İş Yaşamı</u></p> <p>29. Verilen bir işi zamanında tamamlarım.</p> <p>27. Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.</p> <p>31. Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.</p> <p>28. Okul/atölye çalışmalarındaki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma vb.).</p> <p>14. Toplumsal tanıtıcı levhalara veya uyarı levhalarına uygun davranırım (Örneğin; Bay WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin vb.).</p>
<p><u>3. Kişisel Sorumluluk</u></p> <p>21. En çok çalışmak istediğim işi bilirim.</p> <p>6. Sağlığımı korumak için gerekli olan işleri yaparım.</p> <p>24. Okula/atölyeye çalışmaya hazır olarak giderim.</p> <p>22. İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun işleri seçerim.</p> <p>2. Atölyede duruma uygun giyinirim.</p>
<p><u>4. Okul Sonrası Yaşam</u></p> <p>42. Okul sonrasında eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; iş edindirme kursları, halk eğitim merkezlerine girme vb.).</p> <p>40. Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı vb.).</p> <p>43. Okul sonrasında çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için gerekli olan sınava girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme vb.).</p> <p>11. Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.</p>

EK-14. Ölçme Aracında Analiz Sonucu Kalan Maddeler

5. Kendine Cevresine Duyarlılık

12. Başkalarının eşyalarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, zarar vermeme vb.).
13. Başkalarının özel durumlarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının sırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme vb.).
26. Okuldaki/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme vb.).

6. Kendini İfade Etme

41. Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde buna ilişkin duygularımı/düşüncelerimi onlara söylerim.
30. İhtiyacım olduğunda yardım isterim.
38. Başkalarıyla yeni veya farklı düşüncelerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.

7. Günlük Yaşam

5. Gerekli durumlarda telefon kullanırım (Örneğin; arama yapma, gelen aramalara cevap verme vb.).
4. Gündelik ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak düzeltme/toplama, bulaşık yıkama, ev süpürme, çöp atma vb.).
8. İstedğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekmek, süt, çikolata vb.).

YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ BECERİLERİ ÖLÇME ARACI

Öğrencinin Adı:

Okulu ve Şubesi:

Yaşı:

Atölyesi:

GÜNLÜK YAŞAM				
#	Madde	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Kendim yaparım</i>
1	Günlük ev işlerini yaparım (Örneğin; yatak düzeltme/toplama, bulaşık yıkama, ev süpürme, çöp atma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Kendi yatağını düzeltebilir misin/toplayabilir misin? / Bulaşık yıkayabilir misin? / Çöp atabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
2	Gerekli durumlarda telefon kullanırım (Örneğin; arama yapma, gelen aramalara cevap verme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Cep telefonundan veya ev telefonundan birisini arayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi ararsın, yoksa kendi başına mı ararsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
3	İstedğim şeyleri satın alırım (Örneğin; ekmek, süt, çikolata vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Fırından ekmek veya bakkaldan süt alabilir misin? / Mağazadan elbise veya ayakkabı alabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi alırsın, yoksa kendi başına mı alırsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

TOPLUMSAL ALAN VE ARAÇ KULLANIMI				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
4	Çeşitli mağaza ve dükkânlarda çalışan kişilerle iletişim kurarım (Örneğin; restoranda/lokantada veya kafeteryada sipariş verme, mağaza ve dükkânlarda aradığım şeyin olup olmadığını, bedenini, rengini vs. sorma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Restoranda/lokantada veya kafeteryada garsona sipariş verebilir misin? / Mağazalarda çalışan kişilerden satın alacağın şeyle ilgili bilgi alabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
5	Serbest zamanlarımda ev dışında çeşitli etkinlikler yaparım (Örneğin; sinemaya, tiyatroya, konsere, balık tutmaya gitme, spor yapma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Sinemaya, tiyatroya veya spor yapmaya gidebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Televizyonu, filmi veya müzik aletini annen/baban senin için açarsa mı izlersin/dinlersin, yoksa kendi başına açıp izleyebilir/dinleyebilir misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
6	Toplu taşıma araçlarını kullanırım (Örneğin; otobüs, minibüs, tramvay, metro vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Otobüse, minibüse, tramvaya veya metroya binebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/babanla birlikte mi binersin, yoksa kendi başına binebilir misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
7	İhtiyaçlarıma uygun olarak toplumsal alanları ve olanakları kullanırım (Örneğin; hastane, banka, postane, kütüphane, restoran/lokanta, tiyatro vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Hastalandığında hastaneye gider misin? / Bankadan para yatırıp, çekebilir misin? / Postaneden birisine bir şey gönderebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
8	Faturalarımı öderim (Örneğin; elektrik, su, doğalgaz, telefon faturaları vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Elektrik, su, doğalgaz veya telefon faturası ödeyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi ödersin, yoksa kendi başına mı ödersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
9	Kredi kartı/banka kartı kullanırım (Örneğin; satın alma, para çekme, para yatırma vb.).			

Uygulamacı Yönergesi: Kredi kartı/banka kartı ile bir şeyler satın alabilir misin? / Bankamatikten para çekebilir veya yatırabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban yardım ederse mi yaparsın, yoksa kendi başına mı yaparsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.

ÇALIŞMA / İŞ YAŞAMI				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
10	Verilen bir işi zamanında tamamlarım.			
Öğretmenin verdiği işi zamanında tamamlayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmen veya arkadaşın işi zamanında tamamlaman için sana yardım ediyor mu, yoksa kendi başına zamanında tamamlar mısın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
11	Okulda/atölyede okul ve çalışma arkadaşlarımla birlikte uyumlu çalışırım.			
Uygulamacı Yönergesi: Öğretmenin arkadaşlarıyla birlikte yapman için bir iş verdi. Arkadaşlarıyla birlikte çalışabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Arkadaşlarıyla birlikte çalışırken anlaşılmadığın için öğretmenin yanınıza gelip size yardım ediyor mu, yoksa birlikte iyi çalışabiliyor musunuz?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
12	Atölyede işe uygun araç, gereç ve makinaları güvenli bir şekilde kullanırım.			
Uygulamacı Yönergesi: Atölyedeki makine veya araç-gereçleri güvenli bir şekilde kullanabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmenin yardım ederse veya seni uyarırsa mı güvenli kullanırsın, yoksa kendi başına güvenli şekilde nasıl kullanacağını bilip mi kullanırsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
13	Okul/atölye çalışmalarındaki değişiklikleri kabul ederim (Örneğin; ekstra çalışma saatleri, okul tatil olduğunda atölyede çalışma vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Atölyede kendi işini bitirdin ama öğretmenin sana başka bir iş daha vermek istedi. Kendi işin bitti diye yapmaz mısın, yoksa öğretmenin verdiği işi yapar mısın? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Bir arkadaşınla birlikte mi öğretmene yardım etmeyi kabul edersin yoksa kendi başına öğretmene yardım eder misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
14	Toplumsal tanıtıcı levhalara veya uyarı levhalarına uygun davranırım (Örneğin; Bay WC (Tuvaleti), Bayan WC (Tuvaleti), Girilmez, Tehlike, Islak Zemin vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Okulda veya alışveriş merkezlerinde hangi tuvalete gireceğini (Bay/Bayan) işaretlerden anlayabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban hangi tuvalete gireceğini söylüyor mu/gösteriyor mu, yoksa kendin biliyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

KİŞİSEL SORUMLULUK				
#	Madde	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Kendim yaparım</i>
15	Okula/atölyeye çalışmaya hazır olarak giderim.			
Uygulamacı Yönergesi: Ders kitaplarını, defterini veya malzemelerini hazırlayarak okula gelebilir misin? (1) Öğrenci hayır veya annem/babam benim için hazırlar cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Annen/baban sana hatırlatırsa veya yardım ederse mi hazırlarsın, yoksa kendi başına mı hazırlarsın?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
16	Atölyede duruma uygun giyinirim.			
Uygulamacı Yönergesi: Havaya, işine veya etkinliğe uygun giyinebilir misin? (Örneğin; soğuk havalarda mont-eldiven giyme, atölyeye girerken önlük giyme, bir arkadaşının doğum gününe giderken gündelik kıyafetten farklı giyinme vb.) (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Ne giyeceğini annen/baban mı hatırlatır, yoksa sen kendin mi seçersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
17	En çok çalışmak istediğim işi bilirim.			
Uygulamacı Yönergesi: En çok çalışmak istediğin iş nedir? (1) Öğrenci cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap verir ise “Bu mesleği annen/baban mı sana önerdi/söyledi, yoksa sen kendin mi seçtin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
18	İlgi alanlarıma ve becerilerime en uygun işleri seçerim.			
Uygulamacı Yönergesi: En iyi yapabildiğin ve ilgini çeken iş nedir? (1) Öğrenci cevap veremez ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap verir ise “En iyi bu mesleği yapabileceğini annen/baban mı sana söyledi, yoksa sen kendin mi belirledin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
19	Sağlığımı korumak için gerekli olan işleri yaparım.			
Uygulamacı Yönergesi: İlacını (her zaman kullandığın ilaç veya hastalandığında kullandığın ilaç) kullanabilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “İlacını ne zaman içmen gerektiğini annen/baban mı hatırlatır, yoksa ilacını ne zaman kullanacağını bilir, kendin mi içersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

KENDİNİ İFADE ETME				
#	Madde	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Kendim yaparım</i>
20	İhtiyacım olduğunda yardım isterim.			
Uygulamacı Yönergesi: Öğretmenin bir iş verdi ama yapamadın. Yapamadığın için öğretmeninden yardım isteyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Arkadaşın senin için öğretmenden yardım mı ister, yoksa kendi başına yardım ister misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
21	Başkalarıyla yeni veya farklı düşüncelerimi/görüşlerimi paylaşıyorum.			
Uygulamacı Yönergesi: Atölyede hepiniz bir iş yapıyorsunuz. Aklına yaptığınız işle ilgili yeni veya farklı bir şey geldi. Bunu arkadaşlarına/öğretmenine söyleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Öğretmenin sana düşünceni sorduğunda mı söylersin, yoksa öğretmenin sormadan kendin söyler misin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
22	Arkadaş kalmak istediğim ve/veya birlikte çalışmak istediğim kişiler duygularımı incittiğinde buna ilişkin duygularımı/düşüncelerimi onlara söylerim			
Uygulamacı Yönergesi: Okuldaki iyi bir arkadaşın seni üzecek bir şey söyler ise bunu ona söyleyebilir misin? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Arkadaşının seni üzdüğünü öğretmenin yardım ederse mi söylersin, yoksa kendi başına mı söylersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

KENDİNE VE ÇEVRESİNE KARŞI DUYARLILIK				
#	Madde	<i>Hiçbir şekilde yapamam</i>	<i>Sadece yardımla yaparım</i>	<i>Kendim yaparım</i>
23	Okuldaki/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Okuldaki/atölyedeki kurallara uyarım (Örneğin; iş eldivenlerini giyme, iş malzemelerini yerlerine koyma, kullanılan malzemeleri yerlerine koymadan önce temizleme vb.).				
24	Başkalarının eşyalarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının eşyalarını izinsiz kullanmama, zarar vermeme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Kaleme veya silgiye ihtiyacın olduğunda yanında oturan arkadaşının kalemini/silgisini o görmeden (izinsiz) alıp kullanır mısın? / Yoksa arkadaşından izin ister misin? (1) Öğrenci “arkadaşım görmeden alıp kullanırım” der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci “izin isteyerek alıp kullanırım” der ise “Öğretmenin seni uyarırsa mı arkadaşından izin istersin, yoksa kendin mi arkadaşından izin istersin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
25	Başkalarının özel durumlarına saygı duyarım (Örneğin; başkalarının sırlarını tutma, başkalarının söylemek istemediği özel konularda konuşması için ısrar etmeme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Sınıftaki en iyi arkadaşın sana kız arkadaşı/erkek arkadaşı olduğunu söyledi ve bunu kimseye söyleme dedi. Başka arkadaşın sana bununla ilgili bir şey sorarsa söyler misin? (1) Öğrenci “söylerim” der ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci “söylemem” der ise “Öğretmenin veya annen/baban söylememen konusunda seni uyardığında mı söylemezsin, yoksa kendin bunun yanlış olduğunu düşündüğün için mi söylemezsin?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				

OKUL SONRASI YAŞAM				
#	Madde	Hiçbir şekilde yapamam	Sadece yardımla yaparım	Kendim yaparım
26	Okul sonrasında eğitimimi sürdürmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; iş edindirme kursları, halk eğitim merkezlerine girme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Okul bittiğinde hangi okullara gidebilirsin? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “İş edindirme kursları örneği verilerek bunların neler olabileceği” sorulur. Öğrenci örnekten sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci örneğe rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.				
27	Okul sonrasında çalışabilmek için hangi seçeneklerimin olduğunu söylerim (Örneğin; devlet kurumunda çalışabilmek için gerekli olan sınava girme, seçtiğim bölümle ilgili özel sektörde bir işe girme vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: Okul bittiğinde nerelerde çalışabilirsin? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “Örneğin işe girmen için sınavlar var mı?” diye sorulur. Öğrenci bu yönlendirmeden sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci yönlendirmeye rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.				
28	Paramı haftalık veya aylık yetecek şekilde harcarım.			
Uygulamacı Yönergesi: Annen/baban sana harçlık (para) veriyor mu? (1) Öğrenci hayır cevabını verir ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir; (2) Öğrenci evet cevabını verir ise “Günlük mü yoksa haftalık mı verirler?” sorusu yöneltilir. Öğrenci “günlük” cevabını verir ise yine “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir. Öğrenci haftalık cevabını verir ise “Her gün ne kadar harcaman gerektiğini annen/baban mı sana söylüyor, yoksa sen kendin biliyor musun?” sorusu yöneltilir. Öğrencinin cevabına göre uygun seçenek işaretlenir.				
29	Yasal haklarımı söylerim (Örneğin; eğitim hakkı, sağlık hakkı, engelli ulaşım kartı vb.).			
Uygulamacı Yönergesi: : Yasal hakların nelerdir? (1) Öğrenci doğru cevaplar verir ise “Kendim yaparım” işaretlenir; (2) Öğrenci cevap veremez veya bilmiyorum der ise “Engelli ulaşım kartı örneği verilerek başka neler olabileceği” sorulur. Öğrenci örnekten sonra doğru cevaplar verir ise “Sadece yardımla yaparım” işaretlenir, eğer öğrenci örneğe rağmen cevap veremiyor ise “Hiçbir şekilde yapamam” işaretlenir.				